

РЕДОВАН ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈ
ПОВЕРЕНИКА ЗА ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ
ЗА 2011. ГОДИНУ

Београд, март 2012.

Издавач:
Повереник за заштиту равноправности

Уредница:
проф. др Невена Петрушић

Лектура:
Антигона Андонов

Прелом и дизајн:
Colorgrafx

Штампа:
Службени гласник

Тираж:
300

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

342.722

РЕДОВАН годишњи извештај Повереника
за заштиту равноправности за 2011. годину
уредница Невена Петрушић. 2010 - Београд
(Београдска 70) : Повереник за заштиту
равноправности. 2011 - (Београд, Службени
гласник). - 30 cm

Годишње
ISSN 2217-6527 = Редован годишњи извештај
Повереника за заштиту равноправности
COBISS.SR-ID 185298921

САДРЖАЈ

УВОДНА РЕЧ	7
САЖЕТАК	11
1. ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ УСЛОВА ЗА РАД, ФОРМИРАЊЕ И ПОДИЗАЊЕ КАПАЦИТЕТА СТРУЧНЕ СЛУЖБЕ ПОВЕРЕНИКА	15
1.1. Обезбеђивање простора за рад	15
1.2. Формирање и подизање капацитета стручне службе	17
2. СТАЊЕ У ОСТВАРИВАЊУ И ЗАШТИТИ РАВНОПРАВНОСТИ	20
2.1. Нормативни оквир остваривања и заштите равноправности	20
2.2. Опис стања у остваривању и заштити равноправности.....	23
2.2.1. Дискриминација на основу пола.....	27
2.2.2. Дискриминација на основу националне припадности и етничког порекла	32
2.2.3. Дискриминација на основу инвалидитета	37
2.2.4. Дискриминација на основу сексуалне оријентације.....	40
2.2.5. Дискриминација по другим основима	42
2.2.6. Дискриминација у области рада и запошљавања	42
2.2.7. Дискриминација у области образовања.....	44
3. ПОСТУПАЊЕ ПОВЕРЕНИКА У СЛУЧАЈЕВИМА ДИСКРИМИНАЦИЈЕ	47
3.1. Поступак по притужбама	47
3.1.1. Број притужби.....	48
3.1.2. Подносиоци притужби.....	49
3.1.3. Основ притужбе	50
3.1.3.1. Притужбе због дискриминације на основу националне припадности или етничког порекла	52
3.1.3.2. Притужбе због дискриминације на основу инвалидитета	54
3.1.3.3. Притужбе због дискриминације на основу пола	56
3.1.3.4. Притужбе због дискриминације на основу родног идентитета	57
3.1.3.5. Притужбе због дискриминације на основу брачног и породичног статуса.....	57
3.1.3.6. Притужбе због дискриминације на основу имовног стања	58
3.1.3.7. Притужбе због дискриминације на основу старосног доба	58
3.1.3.8. Притужбе због дискриминације на основу чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама.....	59
3.1.3.9. Притужбе због дискриминације на основу верских и политичких убеђења.....	59

3.1.3.10. Притужбе због дискриминације на основу сексуалне оријентације	59
3.1.3.11. Притужбе због дискриминације на основу предака.....	60
3.1.3.12. Притужбе због дискриминације на основу рођења	60
3.1.3.13. Притужбе због дискриминације на основу осуђиваности	60
3.1.3.14. Притужбе због дискриминације на основу здравственог стања	61
3.1.3.15. Притужбе због дискриминације на основу језика	61
3.1.3.16. Притужбе због дискриминације на основу изгледа.....	61
3.1.3.17. Притужбе због дискриминације на основу држављанства	61
3.1.3.18. Притужбе због дискриминације на основу расе	61
3.1.3.19. Притужбе због дискриминације на основу других личних својстава.....	61
3.1.3.20. Притужбе без основа дискриминације	62
3.1.4. Области друштвених односа на које се притужбе односе.....	63
3.1.4.1. Област рада и запошљавања.....	63
3.1.4.2. Поступање органа јавне власти.....	64
3.1.4.3. Пружање услуга, коришћење објеката и површина	65
3.1.4.4. Јавна сфера.....	65
3.1.4.5. Образовање и стручно усавршавање	66
3.1.4.6. Правосуђе.....	66
3.1.4.7. Остало	67
3.1.5. Против кога су притужбе поднете	67
3.1.6. Дистрибуција притужби по регионима.....	68
3.1.7. Исходи поступака и одлуке по притужбама.....	68
3.2. Парнице за заштиту од дискриминације.....	70
3.3. Прекршајни поступци.....	72
4. РАД НА УНАПРЕЂИВАЊУ ЗАШТИТЕ РАВНОПРАВНОСТИ	73
4.1. Препоруке органима јавне власти	73
4.2. Законодавне иницијативе и мишљења о прописима	83
4.3. Упозорења и саопштења јавности	84
4.4. Учешће на скуповима, предавања, презентације.....	85
4.4.1. Учешће у јавним расправама.....	85
4.4.2. Учешће на конференцијама и округлим столовима	86
4.4.3. Семинари, презентације и предавања	87
5. САРАДЊА.....	90
5.1. Међународна сарадња	90
5.1.1. Пројекти.....	90
5.1.2. Студијска путовања.....	90
5.1.3. Састанци са представницима међународних организација	94

5.2. Сарадња са организацијама цивилног друштва	95
5.3. Сарадња са медијима	97
6. ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ.....	100
6.1. Креирање модела медијације у случајевима дискриминације	100
6.2. Издавачка делатност	100
6.3. Рад на стратешком планирању.....	101
6.4. Електронска база података.....	101
7. ИЗВРШАВАЊЕ ОБАВЕЗА ПО ЗАКОНУ О СЛОБОДНОМ ПРИСТУПУ ИНФОРМАЦИЈАМА ОД ЈАВНОГ ЗНАЧАЈА	102
8. ИЗВЕШТАЈ О ИЗВРШЕЊУ ФИНАНСИЈСКОГ ПЛАНА И ПЛАН ЗА 2012.....	104
9. ПРЕПОРУКЕ ЗА СУЗБИЈАЊЕ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ И УНАПРЕЂЕЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ.....	105

Сви појмови употребљени у извештају у мушком граматичком роду обухватају мушки и женски род лица на која се односе

УВОДНА РЕЧ

Поштовани народни посланици,

Поштовани читаоци,

Ово је други редовни годишњи извештај Повереника за заштиту равноправности Републике Србије, којим је обухваћен период рада од 1. јануара до 31. децембра 2011. године. Као што је јавности познато, Србија је усвајањем Закона о забрани дискриминације из 2009. године заокружила своје антидискриминационо законодавство, стварајући тиме неопходне правне претпоставке за успешну борбу против дискриминације и остваривање и заштиту равноправности. Последњих неколико година у Србији је успостављен целовит систем заштите од дискриминације, који се састоји од компатибилних механизма кривичноправне, грађанскоправне и прекршајноправне заштите. У овом систему значајно место припада Поверенику за заштиту равноправности – самосталном, независном и специјализованом државном органу који је успостављен са циљем да својим деловањем допринесе сузбијању свих облика и видова дискриминације, отклањању последица дискриминације и остваривању и заштити равноправности у свим сферама друштвеног живота. Од Повереника се очекује да испуњавањем законом прописаних дужности, заједно са судовима и другим институцијама, буде један од кључних актера у сузбијању дискриминације и промовисању равноправности.

Иза нас је годину дана континуираног рада. Током протекле године добили смо 335 притужби и 11 обавештења и иницијатива, издали 98 мишљења и 17 препорука органима јавне власти за предузимање мера ради унапређивања равноправности, дали смо четири мишљења и иницијатива за измену законских прописа, покренули три парнице за заштиту од дискриминације, поднели две прекршајне пријаве и издали 29 упозорења и саопштења, као и седам обавештења јавности о неспровођењу препорука. Прошлогодишњи рад био је обележен настојањима да се формира служба Повереника и ојачају капацитети саме институције, да се повећа њена видљивост на читавом подручју Србије, људима пруже информације о надлежности и овлашћењима Повереника, те да се, у оквиру законских овлашћења, делује превентивно, како би се предупредило дискриминаторно поступање и убрзао процес остваривања фактичке равноправности правних субјеката у друштвеним односима.

Извештај који је пред вама пружа увид у кључне проблеме у остваривању равноправности, указује на најчешће жртве дискриминације, на субјекте који крше забрану дискриминације, као и на области друштвених односа у којима је дискриминација најчесталија. Важно је истаћи да смо за сагледавање и опис актуелног стања користили све доступне изворе сазнања – извештаје државних органа, институција и организација цивилног друштва. То је било неопходно јер се о распрострањености и обележјима дискриминације у Србији не може закључивати само на основу података прикупљених у поступку по притужбама, посебно ако се има у виду да је њихов број још увек релативно мали. С друге стране, на националном нивоу није успостављен јединствен и централизован систем прикупљања, регистровања и анализе података о дискриминацији и правној заштити од дискриминације, који би обезбедио формирање својеврсне базе података неопходне за континуирано праћење појаве дискриминације.

Други редовни годишњи извештај састоји из шест делова. У првом делу дат је приказ активности које су биле усмерене ка стварању услова за рад, укључујући активности на формирању службе и подизању њених капацитета, обезбеђивању простора за рад и сл. Други, централни део извештаја садржи информације о кључним проблемима у остваривању и заштити равноправности, анализу притужби и резултате рада по притужбама, приказ активности на плану сузбијања дискриминације, приказ препорука упућених органима јавне власти, као и преглед издатих упозорења и саопштења. Трећи део посвећен је разноврсним облицима сарадње која је у протеклом периоду остварена на међународном нивоу, са државним органима и организацијама цивилног друштва, као и са медијима. Четврти део извештаја садржи информације о испуњавању обавеза које су прописане финансијским и другим законима. У петом делу извештаја дат је оквирни план рада за 2012. годину, док последњи, шести део извештаја садржи препоруке које, на основу стечених сазнања и увида, упућујемо органима јавне власти у циљу предузимања мера ради ефикаснијег сузбијања дискриминације и остваривања фактичке равноправности правних субјеката.

На крају, желим да подсетим на општепознату чињеницу – усвајање добрих закона и формирање институције Повереника за заштиту равноправности само су почетни и најлакши кораци у борби против дискриминације. Чак и када би се законски прописи најефикасније примењивали и сваки случај дискриминације ригорозно кажњавао, то не би било довољно за смањење нетолеранције и сузбијање дискриминације. Због тога је, поред предузимања посебних мера намењених постизању пуне равноправности друштвених група које су у неједнаком положају са осталим грађанима, потребна широка мобилизација свих прогресивних друштвених снага како би се равноправност и толеранција према националним, етничким, верским, сексуалним и другим мањинама промовисале као заједничке вредности које друштво свесно прихвата, суштински разумевајући да без њих нема мирног суживота, дијалога, сарадње, друштвене стабилности и

напретка. Ова промена подразумева и успостављање вредносног система у коме се разлике прихватају, уважавању и разумеју као богатство и потенцијал развоја. Такав вредносни систем није могуће успоставити ако се не превладају идеологија традиционализма, ауторитарни менталитет, политичка некултура и предрасуде и, што је посебно важно, ако се не демонтира културна матрица по којој припадницима већине може бити боље само ако мањинским групама буде горе. Људима се мора јасно предочити које су негативне последице нетолеранције и дискриминације и какву индивидуалну корист свако остварује поштовањем права на „другост” и различитост. У противном, бићемо друштво које ће се и даље суочавати са искушењима екстремизма, нетрпељивости, мржње и насиља према другима и другачијима, пропуштајући шансу да новим генерацијама утре пут ка отвореном друштву истинске равноправности у коме се разноликост људских идентитета поштује и уважава ради опште добробити, а свим појединцима и појединкама пружа једнака шанса да развију своје потенцијале и равноправно, активно и продуктивно учествују у свим сегментима друштвеног живота, дајући пуни допринос развоју друштва.

др Невена Петрушић,
повереница за заштиту равноправности

САЖЕТАК

Повереник за заштиту равноправности је независан, самосталан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације из 2009. године, са задатком да својим деловањем утиче на сузбијање свих видова, облика и случајева дискриминације, штити равноправност правних субјеката у свим областима друштвених односа, надзире примену антидискриминационих прописа и унапређује остваривање и заштиту равноправности. Ради остваривања ових задатака, Повереник је овлашћен да спроводи поступак по притужбама због дискриминације, подиже тужбе за заштиту од дискриминације, подноси прекршајне пријаве, упозорава јавност о случајевима дискриминације и издаје препоруке за предузимање мера ради унапређења и заштите равноправности.

Током 2011. године Поверенику је упућено 335 притужби и 11 обавештења и иницијатива. Број притужби је скоро три пута већи у односу на 2010. годину, чему су допринеле бројне активности спроведене широм Србије, у сарадњи са организацијама цивилног друштва, које су повећале информисаност грађана о појави дискриминације и механизмима заштите, као и видљивост институције Повереника. У протеклој години повереница је издала 98 мишљења и 17 препорука органима јавне власти за предузимање мера ради унапређивања равноправности, дала је два мишљења о законима и три иницијативе за измену законских прописа, покренула три парнице за заштиту од дискриминације, издала 29 упозорења и саопштења, као и седам обавештења јавности о неспровођењу препорука.

Највећи број притужби односио се на дискриминацију у сфери рада и запошљавања. Међу поднетим притужбама највише је оних у којима се као основ дискриминације наводи национална припадност, инвалидитет и пол. Трећина притужби поднета је против органа јавне власти. Међу приспелим притужбама релативно је велики број оних које се не односе на повреду права на равноправност, већ на друга противправна понашања, што показује да грађани нису у довољној мери упознати са феноменом дискриминације и са надлежностима Повереника за заштиту равноправности.

У протеклој години стручна служба Повереника интензивно је радила на промовисању принципа равноправности и недискриминације, путем предавања и презентација, организовањем промотивних скупова, учешћем на конференцијама, стручним скуповима и округлим столовима организација цивилног друштва.

Успостављена је и продубљена сарадња са другим државним органима, сродним институцијама у иностранству, партнерским и донаторским организацијама у Србији и у иностранству, као и са организацијама цивилног друштва у Србији. Пуноправно чланство у Европској мрежи тела за равноправност (EQUINET) омогућило је размену искустава са сличним телима у ЕУ и региону.

У 2011. години Поверенику за заштиту равноправности одобрено је 96.213.000 динара, а Законом о буџету за 2012. годину за Повереника су предвиђена средства у износу од 89.471.000 динара.

У протеклом периоду медији су интензивно пратили и извештавали јавност о раду Повереника и преносили његова саопштења, ставове и мишљења.

Током 2011. године формирана је стручна служба Повереника. Изабрана су три помоћника Повереника и запослено 17 особа, тако да стручну службу сада чини 18 особа. Десетомесечни радови на реновирању просторија Повереника завршени су у јуну 2011. године, када се стручна служба Повереника уселила у овај простор.

Ради ефикаснијег сузбијања дискриминације и унапређивања фактичке равноправности правних субјеката, потребно је:

1. Израдити Националну стратегију за борбу против дискриминације – целовит и свеобухватан документ којим ће се дефинисати свеобухватне краткорочне, средњорочне и дугорочне мере и активности државних органа и других друштвених актера, у циљу спречавања и сузбијања дискриминације.
2. Успоставити и операционализовати јединствен и централизован систем прикупљања, регистровања и анализе података о случајевима дискриминације, који обезбеђује континуирано праћење распрострањености и учесталости дискриминације и ефеката правне заштите од дискриминације.
3. Интензивирати рад на реализацији мера утврђених националним и локалним стратешким документима и акционим плановима, у циљу отклањања препрека и околности које ометају постизање пуне равноправности депривираних, рањивих и маргинализованих друштвених група: Рома, особа са инвалидитетом, старијих особа, избеглих и интерно расељених особа, сиромашних и других социјално угрожених особа, укључујући и децу и жене која припадају овим групама.
4. Обезбедити интегрисање родне перспективе у све одлуке и политике и појачати рад државних органа, органа локалне самоуправе и надлежних институција на имплементацији мера за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности, утврђених националним и локалним стратегијама и акционим плановима.
5. Обезбедити делотворан приступ правди жртвама дискриминације, што, поред осталог, укључује и обезбеђивање адекватне правне помоћи, бесплатне или по смањеним трошковима, жртвама дискриминације када нису у стању да је плате или када интереси правде то налажу.

6. Обезбедити да сви надлежни органи, у складу са својим овлашћењима, координисано делују на сузбијању медијске промоције говора мржње, насиља, нетолеранције и дискриминаторних ставова и да медији, а посебно јавни радиодифузни сервис и јавна предузећа и установе из области јавног информисања, буду главни промотери идеје равноправности, толеранције и недискриминације.

7. Предузети, без одлагања, све неопходне мере како би се у наставне програме на свим нивоима, као и у уџбенике и друге наставне материјале, интегрисале теме које код ученика/студената развијају културу мира, толеранције, солидарности, разумевања и уважавања различитости, родне равноправности и недискриминације, а из наставних материјала елиминисали сви садржаји који подржавају родне и друге стереотипе и предрасуде.

8. Креирати и реализовати програме обуке за наставнике у основним и средњим школама у циљу повећања њихове сензибилисаности за проблем дискриминације и оспособљавања да у свом педагошком раду са ђацима развијају дух толеранције, солидарности, разумевања и прихватања различитости и недискриминаторног понашања и својим радом доприносе стварању пријатељског окружења за све ученике.

9. Израдити, без одлагања, одговарајући подзаконски акт којим се, у складу са Законом о основама система образовања и васпитања, ближе уређују критеријуми и индикатори за препознавање дискриминације у школама, утврђује начин сузбијања дискриминације и регулишу процедуре и активности које се предузимају према извршиоцима дискриминације.

10. Креирати и реализовати програм обуке намењен послодавцима, који ће омогућити стицање практичних знања и развијање механизма за увођење принципа једнаких могућности и недискриминације у област рада и запошљавања, спречавање свих облика директне и индиректне дискриминације и управљање разноврсношћу у радном окружењу.

11. Планирати и реализовати мере које ће обезбедити да састав државних органа, органа локалне самоуправе и других органа јавне власти и њихових организационих јединица, у највећој могућој мери одговара националном саставу становништва на њиховом подручју.

12. Обезбедити да носиоци јавног радиодифузног сервиса производе и емитују програме који својим садржајима омогућавају изражавање културног идентитета националних мањина и етничких група, укључујући и стварање услова да на подручјима на којима живе и раде, прате програме и на свом матерњем језику и писму.

13. Планирати и реализовати мере за подизање капацитета националних савета националних мањина како би били у фактичкој могућности да ефикасно остварују улоге које имају у области образовања, културе, обавештавања на језику националне мањине и службене употребе језика и писма.

14. Предузети адекватне мере у циљу ефикасног спровођења законских прописа о образовању, запошљавању и професионалној рехабилитацији особа са инвалидитетом и уклањања баријера које особама са инвалидитетом ометају приступ објектима, превозу, информацијама, комуникацијама и другим јавним услугама.

15. Обезбедити да се у току израде нацрта закона и свих других општих аката државних органа, органа локалне самоуправе и других органа јавне власти врши брижљива анализа усаглашености одредаба с начелом једнакости, како би се елеминисала свака могућност доношења правних аката који садрже дискриминаторне прописе.

16. Одговарајућом законодавном интервенцијом обезбедити свеобухватну инкриминацију и адекватно кажњавање злочине из мржње, тј. дела чије је извршење мотивисано мржњом заснованом на раси, боји коже, етничкој или националној припадности, вероисповести, политичком или другом убеђењу, језику, полу, сексуалној оријентацији, родном идентитету, старости, здравственом стању, инвалидитету, образовању, друштвеном положају, социјалном пореклу, имовном стању или неком другом личном својству;

17. Спровести обуку полицијских службеника за сузбијање злочина из мржње, како би били оспособљени да адекватно реагују, спроводе истраге, сакупљају и размењују информације, сарађују са тужиоцима, као и да у сарадњи са другим друштвеним актерима проактивно делују на сузбијању злочина из мржње.

18. Ускладити правне прописе којима су уређени услови и поступак регистрације нетрадиционалних верских заједница са домаћим, европским и међународним стандардима о равноправности црква и верских заједница, како би се спречила посредна дискриминација ових верских заједница и самих верника.

19. Наставити рад на едукацији судија, јавних тужилаца и адвоката у области заштите од дискриминације, како би се обезбедило да правосудни органи правилно и уједначено тумаче и примењују антидискриминационе прописе.

20. Развити механизме и процедуре у органима јавне власти који обезбеђују да се у поступцима по притужбама Поверенику за заштиту равноправности пруже све тражене информације и подаци и реализују препоруке које Повереник даје ради отклањања, спречавања и сузбијања дискриминације.

21. Пружити подршку развоју стручне службе Повереника за заштиту равноправности до њеног пуног капацитета, обезбеђивањем већег пословног простора.

1. ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ УСЛОВА ЗА РАД, ФОРМИРАЊЕ И ПОДИЗАЊЕ КАПАЦИТЕТА СТРУЧНЕ СЛУЖБЕ ПОВЕРЕНИКА

Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован инокосни државни орган, установљен Законом о забрани дискриминације¹, са широким кругом законских овлашћења која га чине централним државним телом за борбу против свих облика и видова дискриминације. Надлежности Повереника широко су одређене, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да ефикасно и делотворно спречава и штити од дискриминације и доприноси остваривању и унапређивању равноправности.

Сагласно чл. 33. ЗЗД, једна од основних надлежности Повереника јесте поступање по притужбама у случајевима дискриминације лица или групе лица које повезује исто лично својство. Сет надлежности односи се на унапређивање заштите равноправности. У оквиру ове делатности, Повереник је овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације, да прати спровођење закона и других прописа, иницира доношење или измену прописа ради спровођења и унапређивања заштите од дискриминације и даје мишљење о одредбама нацрта закона и других прописа који се тичу забране дискриминације, као и да препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности.

Један део надлежности Повереника односи се на праћење стања у области заштите равноправности, о чему Повереник подноси годишњи извештај Народној скупштини. Када је то потребно, Повереник самоиницијативно или на захтев Народне скупштине, подноси и посебан извештај, нарочито у случајевима учестале вишеструке дискриминације, дискриминације која долази од органа јавне власти и др. У свом деловању Повереник је дужан да успоставља и одржава сарадњу са органима надлежним за остваривање равноправности и заштиту људских права на територији аутономне покрајине и локалне самоуправе.

1.1. Обезбеђивање простора за рад

Закључком Владе Републике Србије од 27. августа 2010. године, Поверенику за заштиту равноправности додељен је, као привремено решење, пословни простор у стамбено-пословној згради, у Улици Београдској бр. 70, површине 256 м². Уступљени простор био је потпуно неупотребљив и девастиран, без централног грејања и адекватних водоводних и електро инсталација, неприступачан особама са инвалидитетом, тако да је било неопходно приступити његовој тоталној реконструкцији и адаптацији, што је подразумевало извођење обимних грађевинских радова. Радови су трајали скоро 10 месеци и у потпуности су завршени у јуну 2011.

¹ „Службени гласник РС”, бр. 22/09 (у даљем тексту: ЗЗД).

године. Након седмomesечног боравка у два просторијама у згради Народне скупштине РС (Улица краља Милана 14), јуна месеца 2011. године стручна служба Повереника преселила се у нови простор. Тиме су створени елементарни просторни и технички услови за рад.

Простор који је Поверенику додељен као привремено решење лимитира развој службе до њеног пуног капацитета, што се може негативно одразити на ефикасност рада и остваривање задатака које Повереник има. Наиме, Правилник о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у стручној служби Повереника, на који је сагласност дала Народна скупштина одлуком РС број 33 од 23. новембра 2010. године („Службени гласник РС”, бр. 8/11), предвиђа укупно 60 систематизованих радних места, која су неопходна за ефикасно, квалитетно и оперативно остваривање надлежности овог органа. Иако, с обзиром на обим посла, који има тенденцију константног повећања, постоји објективна потреба за већим бројем запослених у стручној служби, ова потреба се само делимично може задовољити јер величина додељеног пословног простора омогућава рад максимално 23 запослена. Због тога је неопходно да у наредном периоду буде обезбеђен већи простор за рад стручне службе. При томе треба имати у виду да Кадровски план Повереника за заштиту равноправности за 2012. годину, који је саставни део усвојеног Финансијског плана за 2012. годину, предвиђа ангажовање још 11 извршилаца у стручној служби Повереника. Овај број представља реално сагледане потребе, како би се послови из надлежности Повереника обављали благовремено.

С друге стране, важно је имати у виду да је, према ЗЗД, један од важних задатака Повереника пружање информација грађанима о њиховим правима и о механизмима правне заштите од дискриминације, укључујући и информације о могућностима мирног превазилажења проблема. Законом је, такође, прописано да се притужбе могу подносити и усмено на записник, као и да се у поступку утврђивања чињеничног стања узимају на записник и изјаве подносилаца притужби и других лица. Будући да су од самог почетка рада Повереника грађани упућивали захтеве да у непосредном контакту са запосленима добију потребна обавештења, разјашњења и правне информације, било је потребно што пре организовати рад пријемне канцеларије. Како додељени простор не испуњава ни физичке ни безбедносне услове за смештај потребног броја запослених и пријем странка, ради превазилажења овог проблема Повереник се током 2011. године више пута обраћао захтевом за доделу привремених канцеларија за пријем странака Републичкој дирекцији за имовину Републике Србије и Комисији за стамбена питања и расподелу службених зграда и пословних просторија Владе Републике Србије. Тек крајем 2011. године, Поверенику је привремено уступљена на коришћење једна канцеларија у згради Управе за заједничке послове републичких органа у Немањиној 22-26. Иако ће на овај начин запослени у стручној служби радити на две локације, чиме ће бити отежани рад и унутрашња комуникација, повереница је прихватила ово прелазно решење, изражавајући очекивање да ће ускоро бити обезбеђен одговарајући простор, као трајно решење.

Кад је реч о техничкој опреми, Повереник за заштиту равноправности је из сопствених средстава (из буџета и средстава донација) углавном прибавио техничка средства за рад стручне службе, посебно канцеларијску опрему, компјутере и друге техничке уређаје, али је неопходно наставити рад на обезбеђењу неопходних материјалних ресурса и подизању капацитета институције, као предуслова за потпуно остваривање функције Повереника на целој територији Републике Србије.

1.2. Формирање и подизање капацитета стручне службе

Током 2011. године интензивно се радило на формирању стручне службе Повереника за заштиту равноправности. Почетком 2011. године била је запослена само једна особа у стручној служби, док је на крају године запослено 18 особа, укључујући и три помоћника која, по закону, Повереник треба да има. Два помоћника Повереника изабрана су 1. марта 2011. године, а трећи помоћник задужен за сектор општих послова изабран је 1. новембра 2011. године. У марту 2011. године запослене су још две особе, након првог јавног конкурса, на који су се пријавила 62 кандидата. У јулу је запослено седам особа, после другог јавног конкурса, на који су се пријавила 492 кандидата, а у новембру су запослене три особе, након трећег јавног конкурса, на који се пријавило шест кандидата. Две особе су запослене на основу уговора о преузимању из другог државног органа, једна особа на основу уговора о раду, а једна особа је запослена без конкурса, пошто је у питању радно место у кабинету.

У протеклој години предузимане су многобројне активности у циљу подизања нивоа знања и оспособљености запослених за рад по притужбама, повећања њихове сензибилисаности за проблеме мањинских и маргинализованих друштвених група и бољег разумевања самог феномена дискриминације. Ради остваривања овог циља, организована су два семинара за све запослене у стручној служби Повереника. Скоро сви запослени били су на студијским путовањима ради упознавања са искуствима и резултатима рада сличних независних тела у ЕУ и државама у региону. Финансијску и логистичку подршку у организацији ових семинара и студијских путовања пружиле су канцеларије међународних организација које делују у Србији – OSCE, UNDP и UN WOMEN.

Ради стварања услова за рад запослених који ће бити ангажовани у пријемној канцеларији, уз подршку канцеларије ОЕБС, припремљен је програм обуке, који обезбеђује развијање вештина неопходних за успешно вођење правног интервјуа и правилну правну квалификацију случаја, укључујући и вештине активног слушања, изражавања емпатије, постављања питања и др. По окончању обуке, пријемна канцеларија ће отпочети са радом.

Запослени у стручној служби били су ангажовани и на припреми општих аката које је Повереник надлежан да донесе. Средином маја 2011. године донет је *Пословник о раду* („Службени гласник РС”, бр. 34/11), којим је ближе уређен начин рада и поступања Повереника, делокруг рада организационих јединица, акти Повереника, остваривање сарадње и унапређивање стручног рада, јавност рада и

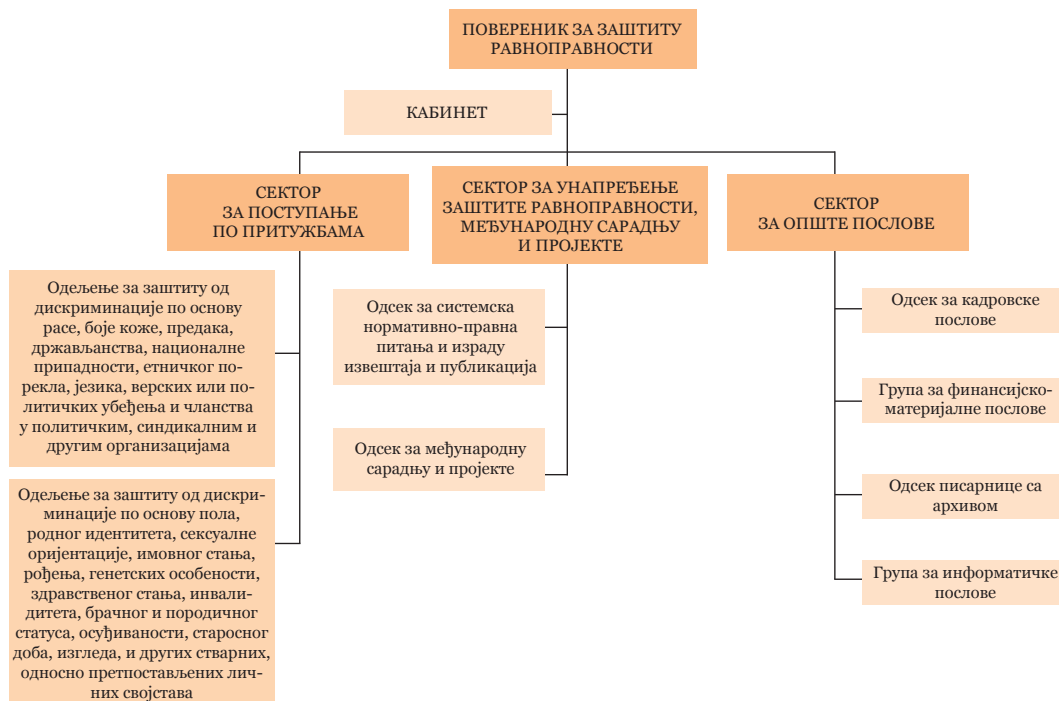
заштита података о личности, начин вођења евиденција и документације, као и друга питања од значаја за рад Повереника за заштиту равноправности. Поред запослених у стручној служби, у припреми овог општег акта учествовали су и угледни домаћи експерти. Децембра 2011. године донета је и *Одлука о замени и изостављању (анонимизацији) података у актима Повереника за заштиту равноправности*.

Установљене су интерне процедуре за рад запослених у појединим секторима и операционализован је начин руковања и поступања у предметима, како би се успоставио делотворан систем управљања квалитетом. Такође, ради ефикаснијег и квалитетнијег рада стручне службе, започет је процес дигитализације процеса рада и припремљен је софтверски пакет за формирање базе података. Радило се и на стварању услова за већу мобилност и присутност запослених на терену.

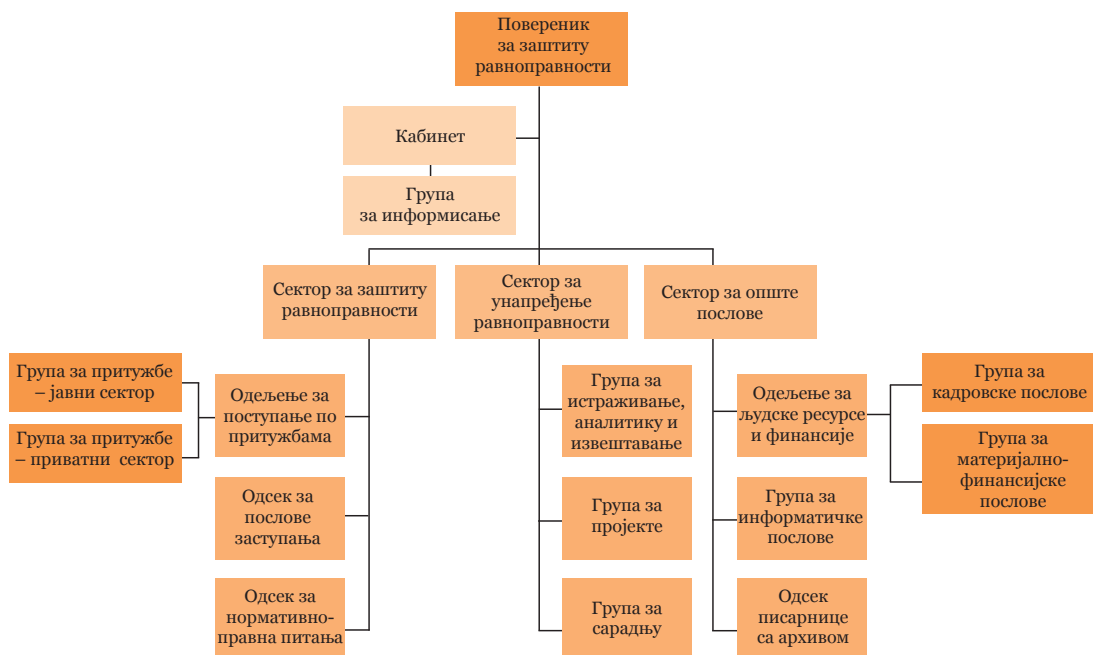
Један део активности био је посвећен припреми нове систематизације, којом би се, на основу досадашњих искустава у раду, служба реструктурирала и сродни послови функционалније повезали и груписали. Припремљен је нацрт новог Правилника о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у стручној служби Повереника, који је био предмет разматрања на састанцима колегијума. Нацрт Правилника сачињен је тако да обезбеђује делотворност и ефикасност у остваривању овлашћења Повереника, посебно узимајући у обзир правила о организацији државних службеника, анализу потреба институције, начин, врсту и обимност послова који се обављају у служби и др. Нови Правилник не предвиђа повећање броја систематизованих места у стручној служби Повереника, нити захтева додатна буџетска средства.

У прилогу овог одељка дат је о органограм стручне службе, према постојећој систематизацији радних места, као и органограм стручне службе, према нацрту новог акта о систематизацији радних места.

Органограм по актуелном акту о систематизацији

Органограм по нацрту новог акта о систематизацији

2. СТАЊЕ У ОСТВАРИВАЊУ И ЗАШТИТИ РАВНОПРАВНОСТИ

2.1. Нормативни оквир остваривања и заштите равноправности

Разумевајући важност сузбијања дискриминације и остваривања равноправности правних субјеката, Република Србија је протеклих година изградила ваљан антидискриминациони правни оквир. Усвојила и учинила делом свог законодавства најважније универзалне и регионалне споразуме у области људских права и радила на усвајању и примени факултативних протокола уз ове споразуме.

Уставом Републике Србије² забрањена је свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета (чл. 21). Донети су општи и посебни акти дискриминациони закони: Закон о забрани дискриминације (2009)³, Закон о заштити права и слобода националних мањина (2002)⁴, Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом (2006)⁵ и Закон о равноправности полова (2009)⁶. Забрана дискриминације садржана је у многим законима којима се уређују поједине области друштвених односа: Закон о раду (2005)⁷, Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом (2009)⁸, Закон о здравственој заштити (2005)⁹, Закон о основама система образовања и васпитања (2009)¹⁰, Закон о црквама и верским заједницама (2006)¹¹. Кривичноправна заштита од дискриминације уређена је Кривичним закоником Републике Србије,¹² који прописује више кривичних дела у вези са забраном дискриминације, као што су повреда слободе изражавања националне или етничке припадности, исповедања вере и вршења верских обреда, промоција и позивање на мржњу, насиље према лицу или групи лица на основу неког њиховог личног својства и др.

² „Службени гласник РС”, бр. 98/06.

³ „Службени гласник РС”, бр. 22/09.

⁴ „Службени лист СРЈ”, бр. 11/02, „Службени лист СЦГ”, бр. 1/03 - Уставна повеља и „Службени гласник РС”, бр. 72/09 - др. закон.

⁵ „Службени гласник РС”, бр. 33/06.

⁶ „Службени гласник РС”, бр. 104/09 (у даљем тексту: ЗРП).

⁷ „Службени гласник РС”, бр. 24/05, 61/05 и 54/09.

⁸ „Службени гласник РС”, бр. 36/09.

⁹ „Службени гласник РС”, бр. 107/05 и 72/09 - др. закон.

¹⁰ „Службени гласник РС”, бр. 73/09.

¹¹ „Службени гласник РС”, бр. 36/06.

¹² „Службени гласник РС”, бр. 85/05, 88/05 - испр., 107/05 - испр., 72/09 и 111/09.

Успостављен је систем правне заштите од дискриминације, који обухвата компатибилне механизме грађанскоправне, кривичноправне и прекршајноправне заштите и у коме важно место припада Поверенику за заштиту равноправности.

По општој оцени, важећи прописи пружају добар правни амбијент и адекватне инструменте за заштиту од дискриминације, њено спречавање и сузбијање, у складу са међународним и европским стандардима.

У протеклој години антидискриминациони закони нису мењани. Усвојени су, међутим, поједини закони који су од значаја и за област заштите од дискриминације и унапређивање равноправности.

26. септембра 2011. године донет је нови Закон о парничном поступку („Службени гласник РС”, бр. 72/11, у даљем тексту: ЗПП). Овим законом су, поред осталог, утврђена нова правила о заступању странака у парничном поступку и регулисан је посебан парнични поступак за заштиту колективних права и интереса грађана.

Одредбом из члана 85. ст. 1. ЗПП предвиђено је да странке могу да предузимају радње у поступку лично или преко пуномоћника, с тим што пуномоћник странке може бити искључиво адвокат. Овом одредбом нарушено начело једнакости у остваривању права на приступ суду, као једног од елемената права на правично суђење, гарантованог чл. 32. Устава Републике Србије („Службени гласник РС”, бр. 98/06) и чл. 6. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода. Ближе информације о реаговању поверенице за заштиту равноправности поводом ове одредбе садржане су у делу извештаја који се односи на унапређење заштите равноправности.

Новим ЗПП регулисан је посебан парнични поступак за заштиту колективних права и интереса грађана (Глава XXXVI, чл. 494–505). Ради се о потпуно новом поступку који у домаћем процесном систему до сада није постојао. Правила овог поступка супсидијарно се примењују и у парницама за заштиту од дискриминације извршене према групи лица, и то у оним парницама које су покренуле организације које се бави заштитом људских права, односно права одређене групе лица (чл. 46. ЗЗД).

Одредбама чл. 496. ЗПП регулисано је мешање у поступак за заштиту колективних права и интереса грађана. Овим одредбама омогућено је да се у току парнице за заштиту од дискриминације групе лица, покренуте тужбом организације која се бави заштитом људских права, тужиоцу придружи друга организација која има активну процесну легитимацију, у својству умешача са положајем јединственог супарничара. Поред тога, омогућено је да се у ову парницу умешају, на страни тужиоца, и лица чији су колективни интереси и права повређени радњама туженог.

Нови ЗПП садржи и одредбе којима је регулисано специфично проширено дејство правноснажне пресуде којом је утврђена повреда колективних права и

интереса грађана (чл. 504). Ове одредбе омогућавају да се у парници за накнаду штете коју је лице претрпело због дискриминације групе којој припада, то лице позове на правноснажну пресуду којом је дискриминација групе лица утврђена. Поред тога, ове одредбе обезбеђују да пресуда којом је утврђена дискриминација групе лица произведе проширено прејудисијелно дејство у будућим поступцима за накнаду штете по тужби припадника те групе, чиме се олакшава њихов положај у парници за накнаду штете због дискриминације.

Одређени значај, с аспекта заштите од дискриминације, имају и одредбе садржане у чл. 499. и 500. ЗПП. Овим одредбама је лицу за које организација (удружење, савез удружења, чл. 495. ст. 1. ЗПП) тврди да делатност обавља на начин на који се угрожавају колективна права и интереси грађана, признато право да против те организације поднесе тужбу, односно противтужбу. Тужбом може тражити да се утврди да предузетим радњима није угрозио, односно повредио колективна права и интересе грађана, односно да их није повредио на недопуштен начин, да се организацији забрани одређена радња, а нарочито иступање у јавности у вези са тврдњом да тужилац обавља делатност на начин на који се угрожавају колективна права и интереси, да се организацији наложи исплата накнаде штете причињене неистинитим изношењем или преношењем тврдњи, као и да се наложи објављивање пресуде којом је усвојен тужбени захтев у средствима јавног информисања о трошку туженог. Законом је омогућено да ова тужба буде подигнута и против лица која су овлашћена да заступају организацију, против чланова њених органа, као и против лица која у њено име иступају у јавности (чл. 500. ст. 1. ЗПП). Осим тога, чл. 500. ст. 2. ЗПП признато је право на накнаду штете лицу против кога је организација водила поступак за заштиту колективних права и интереса. Захтев за накнаду штете може бити истакнут против организације, као и против лица која су овлашћена да заступају организацију, против чланова њених органа, као и против лица која у њено име иступају у јавности.

Анализа правила којима је омогућено да лице за које организација тврди да делатност обавља на начин на који се угрожавају колективна права и интереси грађана, тужи ту организацију, заједно са лицима која у њој врше овлашћења, показује да она могу имати негативан утицај на рад организација које се баве заштитом права на равноправност. Околност да организације својим деловањем ризикују да против њих буде подигнута тужба може бити значајан фактор у њиховом опредељивању да јавно указују на дискриминаторе и подижу тужбе ради заштите од дискриминације групе лица. Будући да ЗПП почиње да се примењује 1. фебруара 2012. године, још увек се не може знати какве ће практичне ефекте изазвати прописи о поступку за заштиту колективних права и интереса.

5. јула 2011. године усвојен је Закон о младима („Службени гласник РС”, бр. 50/11), којим је утврђено начело једнакости и забране дискриминације и изричито прописано да су сви млади једнаки и да је забрањено свако прављење разлике или неједнако поступање према младима, посредно или непосредно, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, верског

убеђења, језика, друштвеног порекла, имовног стања, чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама, психичког или физичког инвалидитета, здравственог стања, физичког изгледа, сексуалне оријентације, родног идентитета и другог стварног, односно претпостављеног личног својства (чл. 5).

31. марта 2011. године усвојен је Закон о социјалној заштити („Службени гласник РС”, бр. 24/11), којим је забрањена дискриминација корисника социјалне заштите по било ком личном својству, укључујући и природу социјалне искључености (чл. 25).

31. марта 2011. године усвојен је Закон о спорту („Службени гласник РС”, бр. 24/11), којим је забрањена свака непосредна и дискриминација спортиста у обављању спортских активности, с обзиром на неко лично својство, пол, статус, опредељење или уверење, укључујући и дискриминацију професионалних спортиста и спортиста који желе то да постану у погледу запошљавања, зараде или услова рада, осим када се прављење разлике, односно стављање спортисте у неповољнији положај у односу на друге спортисте у истој или сличној ситуацији темељи на самој природи или стварним и одлучујућим условима обављања одређене спортске активности, а циљеви који се тиме желе постићи јесу оправдани. Прописано је да су ништаве одредбе уговора између спортисте и организације у области спорта којима се утврђује дискриминација спортисте, као и да се не примењују одредбе спортских правила и општих аката организација у области спорта којима се утврђује дискриминација спортисте. Спортистима је признато право на накнаду штете коју претрпе актима дискриминације организације у области спорта.

25. маја 2011. године усвојен је Закон о изменама и допунама Закона о избору народних посланика („Службени гласник РС”, бр. 36/11). Овај закон представља значајан помак с аспекта остваривања родне равноправности. Њиме је операционализована посебна мера којом је обезбеђено повећање броја жена (мање заступљеног пола) у Народној скупштини РС. Ова законодавна интервенција, која је наишла на одобравање у јавности, свакако ће допринети стварању услова да жене равноправно са мушкарцима учествују у законодавном раду највишег представничког тела у Србији.

2.2. Опис стања у остваривању и заштити равноправности

За успешно сузбијање дискриминације неопходно је располагати актуелним сазнањима о распрострањености ове појаве и ефектима примене законских инструмената за спречавање и заштиту од дискриминације. Евидентно је, међутим, да на националном нивоу није успостављен јединствен, централизован и стандардизован систем прикупљања, регистрација и анализе података о појави дискриминације и правној заштити од дискриминације. Због тога не постоји могућност да се стекне целовит увид у реално стање, да се континуирано прати

распрострањеност и учесталост дискриминације, да се сазна која су њена обележја и облици испољавања, ко су најчешће жртве дискриминације, у којим областима се најчешће врши, ко су они који најчешће врше дискриминацију, у којој мери се користе и каква је ефективност instrumenata правне заштите од дискриминације и сл. У таквим околностима веома је тешко дати објективну оцену фактичког стања у погледу остваривања и заштите равноправности, а нарочито је тешко изводити закључке о трендовима који прате појаву дискриминације, тј. о евентуалном смањењу, односно повећању појединих облика и видова дискриминације. Због тога је један од приоритетних задатака успостављање јединственог и централизованог система прикупљања, регистровања и анализе података о појави дискриминације, као и о правној заштити која је жртвама дискриминације пружена, укључујући и податке о процесуираним кривичним делима.

У овом одељку дат је кратак опис стања у остваривању и заштити равноправности, уз указивање на најраширеније видове дискриминације, и то на основу свих доступних извора сазнања. Међутим, пре него што буду презентовани подаци који илуструју распрострањеност дискриминације, потребно је, на основу досадашњег рада по притужбама, изнети неколико општих запажања.

Пре свега, треба констатовати да се међу поднетим притужбама чак једна трећина односи на дискриминацију коју врше државни органи, органи локалне самоуправе и други органи јавне власти. Овај податак је веома забрињавајући јер се ради о органима од којих се очекује да у свом раду стриктно поштују императивну забрану дискриминације, да својим деловањем манифестују разумевање значаја принципа једнакости и правним субјектима пруже узор недискриминаторног поступања. Треба имати у виду да је, управо због далекосежних последица дискриминације коју врше органи јавне власти, овај облик дискриминације сврстан у тешке облике дискриминације (чл. 13. т. 2. ЗЗД), а дискриминаторско поступање службеног лица, односно одговорног лица у органу јавне власти квалификовано као тежа повреда радне дужности (чл. 15. ст. 2 ЗЗД).

Анализа случајева дискриминације у којима се као дискриминатори јављају органи јавне власти показује да се најчешће ради о повреди начела једнакости на основу личног својства, која је, као посебан облик дискриминације, забрањена чл. 8. ЗЗД. У великом броју случајева, повреда начела једнакости извршена је усвајањем општих аката који садрже дискриминаторне одредбе. Ради се о актима који имају легитимни циљ и сврху, али је садржина и природа мера које су актом утврђене, с аспекта њихових ефеката и последица, таква да не постоји неопходна сразмера између мера и циља који се њима жели остварити. Изјашњења која су Поверенику упућивана у току поступка по притужбама очигледно показују да многи органи јавне власти нису упознати са законским критеријумима на основу којих се у сваком појединачном случају процењује да ли за увођење појединих услова и ограничења постоји објективно и разумно оправдање. Због тога је неопходно да се особље у стручним службама органа јавне власти, које је ангажовано на припреми општих аката, детаљно упозна са важећим

антидискриминационим прописима и да кроз одговарајућу едукацију буде оспособљено да тестира сваки нацрт општег акта с аспекта начела једнакости правних субјеката. Тиме би се смањила могућност усвајања општих аката који садрже дискриминаторне одредбе.

Охрабрује сазнање да је већина органа јавне власти за које је утврђено да су усвајањем општег акта повредили начело једнакости, након пријема препоруке поверенице, показали спремност да без одлагања приступе изменама општих аката, нудећи на увид нацрте припремљених измена и допуна аката. Ипак, са жаљењем се мора констатовати да има и оних који су игнорисали препоруке. У неколико наврата, поједини функционери су у јавности погрешно интерпретирали и оспоравали препоруке поверенице, што се, поред осталог, негативно одражава и на ефективност деловања овог органа у сузбијању дискриминације и доприноси релативизацији законске дужности свих правних субјеката да поштују начело једнакости.

Рад на предметима показао је да је дискриминација коју врше појединци најчешће резултат свесне намере да се одређеним изјавама или понашањем повреди достојанство лице или група лица због неког њиховог личног својства. Најчешће је такво понашање мотивисано мржњом према одређеним мањинским групама, као што су националне мањине, верске мањине, ЛГБТ популација и друге друштвене групе. Ипак, има и оних појединаца који нису свесни да је њихово понашање недопуштено и забрањено. У овим случајевима обично се ради о особама које јавно износе одређене ставове и идеје базиране на предрасудама, које јавност обично не осуђује и сматра прихватљивим. Непостојање свести о недопуштености јавног изношења таквих ставова и идеја посебно је видљиво у случајевима давања изјава којима се особе омаловажавају с обзиром на националну припадност, односно давања изјава које су засноване на предрасудама, обичајима и другим друштвеним обрасцима понашања заснованим на идеји подређености или надређености полова, односно стереотипних улога полова. Због тога је потребно много више радити не само на промени свести грађана, већ и на едукацији грађана, како би боље разумели суштину и начине извршења појединих видова дискриминације, као што су говор мржње, узнемиравање и понижавајуће поступање и др.

Имајући у виду распрострањеност дискриминације Рома, број притужби које су у протеклој години поднели припадници ромске националне заједнице и удружења која се баве правима Рома релативно је мали, иако их је највише међу притужбама поднетим због дискриминације на основу националне припадности. Током 2011. године штампани су на ромском језику брошура са информацијама о надлежности и начину поступања Повереника, као и образац притужбе и дистрибуирани су широм Србије, али број притужби није значајно повећан. Због тога је неопходно спровести широку информативну кампању у сарадњи са локалним ромским организацијама. Ради остваривања овог циља, у стручној служби Повереника планиран је обилазак неформалних ромских насеља у општи-

нама и градовима, како би становницима ових насеља непосредно пружиле детаљне информације о начину подношења и поступању по притужбама, о механизмима правне заштите од дискриминације и др.

Јавности је познато да састав појединих државних органа, органа локалне самоуправе и других органа јавне власти и њихових организационих јединица не одговара националном саставу становништва на њиховом подручју, како је то прописано законским прописима. Такво стање изазива оправдано негодовање припадника националних мањина и повод је за подношење притужби. Због тога је потребно да органи јавне власти благовремено приступе планирању и реализовању мера којима ће се то обезбедити, што подразумева повећање броја запослених припадника националних мањина у овим органима, укључујући и њихово школовање и оспособљавање за обављање послова у органима јавне власти.

Анализа притужби показује да грађани нису довољно упознати са самим феноменом дискриминације и да понекад дискриминацију поистовећују са другим видовима противправног понашања. У прилог томе говори чињеница да је више од једне трећине притужби поднето због наводне дискриминације у области рада, али да је у већини случајева утврђено да дискриминација није извршена. Радило се, заправо, о другим повредама права из радног односа која Повереник није надлежан да утврђује. Због тога је у наредном периоду потребно много већу пажњу посветити информисању грађана о самој појави дискриминације и индикаторима за њено препознавање и разграничење од других незаконитих и неправичних поступања.

Кад је реч о појединим осетљивим друштвеним групама, као што су Роми, особе са инвалидитетом, ЛГБТ популација, старије особе и др., примећује се да су програмима и активностима на њиховом оснаживању и сузбијању дискриминације, по правилу, обухваћени припадници само једне друштвене групе. Због таквог приступа пропушта се прилика да припадници једне маргинализоване друштвене групе постану осетљиви и на дискриминацију припадника других друштвених група и схвате да је дискриминација сваког лица или групе лица по било ком њиховом личном својству једнако незаконита и неприхватљива.

Несумњиво је да поступак по притужбама због дискриминације, који спроводи Повереник за заштиту равноправности, доприноси сузбијању дискриминације. Чињеница је, међутим, да је за успешну борбу против дискриминације у Србији неопходно радити на повећању толеранције и смањивању социјалне дистанце у односу на мањинске групе. При томе се мора имати у виду да део узрока ових негативних појава представљају чврсто укоренење предрасуде према појединим друштвеним групама, као што су жене, Роми и друге националне мањине, особе са инвалидитетом, ЛГБТ популација и др. Зато је неопходно много више радити на превазилажењу предрасуда и подизању свести јавности, што се може остварити само заједничким и координисаним деловањем свих институција и организација цивилног друштва, међу којима образовне установе и медији имају кључне улоге.

Кад су у питању осетљиве и маргинализоване друштвене групе, за остваривање њихове фактичке равноправности неопходно је доследно спроводити политику једнаких могућности како би се створиле социјалне, политичке, економске и друге претпоставке које обезбеђују да припадници ових група ефективно уживају сва права и слободе, без било ког вида директне или индиректне дискриминације. Сагласно томе, потребно је још ефикасније спроводити посебне мере утврђене стратешким документима, континуирано пратити њихову реализацију и ефекте које остварују и, по потреби, уводити нове посебне мере.

2.2.1. Дискриминација на основу пола

Дискриминација на основу пола један је од најраширенијих видова дискриминације у Србији, упркос томе што је равноправност полова зајемчена Уставом и што је прописана дужност државе да води политику једнаких могућности (чл. 15. Устава). Ова уставна дужност ближе је разрађена ЗРП из 2009. године, којим је прописано да су органи јавне власти дужни да развијају активну политику једнаких могућности у свим областима друштвеног живота, што подразумева равноправно учешће полова у свим фазама планирања, доношења и спровођења одлука које су од утицаја на положај жена и мушкараца (чл. 3. ЗРП).

Треба најпре констатовати да у Србији још увек не постоји родно осетљива статистика - сакупљање и обрада података према полу. Значајан напредак оствариле су једино Национална служба за запошљавање и Републички завод за статистику,¹³ али је он још увек недовољан да би се континуирано пратили, истраживали и анализирали подаци о положају жена и мушкараца. У статистикама недостају информације о статусу жена припадница мањина и маргинализованих група, као што су Ромкиње, избегле и расељене жене, мигранткиње, жене са инвалидитетом, жене из сеоских средина, старије жене, жене у затвору и притвору, жене са психички измењеним понашањем, сиромашне жене, самохране мајке, лезбејке, женска деца и сл. Током 2011. године, у оквиру пројекта који спроводи Управа за родну равноправност, припремљена је *Матрица индикатора за формирање будуће базе родно сензитивних података за праћење положаја жена и унапређење родне равноправности у Србији*.¹⁴ То је почетни корак ка установљавању родно сензитивне статистике која би омогућила да се континуирано прати напредак у остваривању родне равноправности.

Дискриминације на основу пола најчешће се врши према женама, а њени кључни узроци јесу чврсто укореењени, традиционални, патријархални стереотипи о родним улогама жена и мушкараца у породици и широј заједници. Расположиви подаци потврђују да су жене у неповољнијем положају у односу на мушкарце у свим областима друштвеног живота и да су негативне последице структуралне и

¹³ У прошлој години објављена је трећа по реду публикација „Жене и мушкарци у Републици Србији”, у којој су представљени статистички подаци приказани према полу (прва је објављена 2005. године, а друга 2008. године).

¹⁴ <http://www.gendernet.rs/rpage.php?chapter=36>

индиректне дискриминације жена видљиве и у јавној и у приватној сфери.¹⁵ Нарочито се забрињавајуће, с аспекта последица које изазивају, дискриминација жена у погледу учешћа у одлучивању, дискриминација жена у економској сфери и образовању, родно засновано насиље према женама, родна неједнакост у медијима и др. Неопходно је, такође, имати у виду да су у погледу могућности под једнаким условима и у пуном обиму уживају људска права, посебно угрожене жене из тзв. двоструко или вишеструко дискриминисаних група, а посебно Ромкиње, жене са инвалидитетом, самохране мајке, избегле или расељене жене, сиромашне жене, жене са села, жене друкчије сексуалне оријентације и друге.¹⁶

Иако се ЗРП примењује од децембра 2009. године, а *Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности, 2008 – 2014.* улази у трећу годину реализације, нема показатеља који би упућивали на закључак да се је дошло до битних помака у успостављању фактичке равноправности жена и мушкараца у друштвеним односима.

Кад је реч о учешћу жена у политичком и јавном животу, евидентно је да је број жена на местима одлучивања и даље веома мали, иако оне чине 51,4% популације и представљају преко 50% бирачког тела. То потврђују и званични статистички подаци. Почетком 2011. године у Влади Републике Србије било је свега 18,5% жена на министарским позицијама, 22,7% међу државним секретарима, а међу помоћницима министара 42,6%. Након реконструкције Владе РС у марту 2011. године, смањено се број жена међу министрима тако да их је било само 15%, док се процентуално повећало учешће жена на позицији државног секретара (25,4%), као и на позицији помоћника министара (46%). У актуелном мандату Народна скупштина Републике Србије има 53 народне посланице, председницу скупштине и три потпредседнице скупштине.¹⁷ Међу председницима посланичких група само је једна жена,¹⁸ а међу 87 председника политичких странака, само три су жене.¹⁹ Од 150 општина у Србији, на месту председника општине само 10 жена, а међу 23 градоначелника, само је једна жена.²⁰

Илустративан пример непоштовања законских прописа о равноправности полова пружа полна структура међународних делегација. Наиме, чл. 38. ЗРП прописано је да приликом избора или именовања делегација које представљају Републику Србију, састав делегација обавезно мора да чини најмање 30% лица мање заступљеног пола. Међутим, упркос томе, у сталном саставу делегације

¹⁵ Видети податке садржане у *Националној стратегији за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности, 2008 – 2014.* („Службени гласник РС”, бр. 15/09).

Иако су подаци из 2009. године, стање се није битно променило.

¹⁶ *Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности, 2008 – 2014.*

¹⁷ <http://www.parlament.gov.rs/народна-скупштина/састав/народни-посланици/актуелни-сазив.11.html>.

¹⁸ <http://www.parlament.gov.rs/народна-скупштина/састав/посланичке-групе.273.html>

¹⁹ <http://www.drzavnauprava.gov.rs/pages/article.php?id=1698>

²⁰ *Жене и мушкарци у Републици Србији*, Република Србија, Републички завод за статистику, Београд, 2011.

Народне скупштине Републике Србије у Парламентарној скупштини Савета Европе није било ниједне жене, што је супротно правилима овог тела. На седници Парламентарне скупштине Савета Европе крајем јануара, Србији је остављен рок да до почетка априлске седнице именује бар једну жену за члана делегације. Поводом најаве да ће за члана делегације бити именована једна жена, повереница је упутила препоруку Народној скупштини у којој је указала да, у складу са чл. 38. ЗРП, у саставу ове делегације морају бити најмање две жене. Упутила је, такође, и препоруку да Народна скупштина регулише процедуру именовања, која ће обезбедити да у саставу свих парламентарних делегација које суделују у међународној сарадњи буде најмање 30% мање заступљеног пола, указујући да је квота посебна мера која треба да допринесе стварању једнаких могућности за остваривање права на равноправно учешће жена и мушкараца у међународној сарадњи.

Један од значајних помака на плану већег учешћа жена у јавном и политичком животу учињен је усвајањем *Закона о изменама и допунама Закона о избору народних посланика* (2011). Овај закон прописује да међу свака три кандидата мора бити најмање по један припадник мање заступљеног пола, али не прописује дужност да се у случају престанка мандата лица мање заступљеног пола, његово место попуни лицем мање заступљеног пола.

Треба имати у виду да је Предлогом закона било је утврђено да је свако четврто место резервисано за мање заступљени пол. На јавном слушању које је поводом Предлога закона одржано 21. априла 2011. године, повереница се сложила да свако треће место буде резервисано за представника мање заступљеног пола, као и да у прелазној одредби закона, која би се примењивала већ на првим наредним изборима, буде прописано да је предлагач дужан да приликом доделе мандата кандидатима са изборне листе, обезбеди најмање 30% посланичких мандата за мање заступљени пол. Поред тога, указала је и на потребу установљивања правила по коме би у случају престанка мандата лица из реда мање заступљеног пола подносилац листе био у обавези да га замени лицем из реда мање заступљеног пола. Тим поводом, 11. маја 2011. године, издала је и посебно саопштење, у коме је указала на непостојање гаранција да ће стандард од најмање 30% мање заступљеног пола бити испуњен и да ће жена заиста бити у одговарајућем броју међу посланицима Народне скупштине.

Веома је распрострањена и дискриминација жена у сфери рада и запошљавања, која се огледа у мањој стопи активитета жена у односу на мушкарце, у њиховој лошој позицији на тржишту рада, мањим шансама за запошљавање и за напредовање на послу, нижој накнади за рад и др. То потврђују и подаци Националне службе за запошљавање,²¹ према којима се на евиденцији незапослених лица у првој половини 2011. године налазило 756.255 незапослених особа, од којих су 394.963 (52,2%) биле жене. Индикативни су и подаци садржани у публикацији *Жене и мушкарци у Републици Србији*, Републичког завода за

²¹ Евиденција Националне службе за запошљавање на дан 30. јун 2011. године.

статистику:²² жене чине 80% особа које су добровољно напустиле посао из породичних разлога и 98% оних којима једини рад јесте рад у домаћинству; у 73% случајева тзв. носиоци домаћинства су мушкарци, док се само 27% жена појављује у овој улози; нешто више од половине свих корисника старосних пензија биле су жене, док су мушкарци чинили готово две трећине корисника инвалидских пензија; у обе категорије, жене су у просеку примале нижу пензију од мушкараца, и то 18% нижу старосну и 14% нижу инвалидску пензију. Када је реч о разлици у зарадама, у публикацији *Жене и мушкарци у Републици Србији* наведен је податак да су током 2010. године високообразоване запослене жене примиле за 16.368 динара мање од високообразованих мушкараца.

Један од озбиљних проблема са којима се жене суочавају јесте насиље према женама у породици, сексуално насиље, трговина женама и други облици родно заснованог насиља, које још увек има забрињавајуће размере. О великој распрострањености насиља над женама говоре и подаци садржани у *Националној стратегији за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и у партнерским односима*, која је усвојена 2011. године.²³ Алармантно је да је током 2011. године у Србији пријављено више од 6.000 случајева насиља у породици и да је чак 44 случаја у коме је жену убио супруг, некадашњи супруг, садашњи односно некадашњи партнер.²⁴ Родно заснованом насиљу посебно су изложене жене из маргинализованих и вишеструко дискриминисаних група. Према подацима из истраживања женских ромских организација, главни узрок због кога се Ромкиње – жртве насиља не обраћају надлежним органима и службама јесте страх да неће добити адекватну заштиту од насилника.²⁵ Указује се, такође, да је Ромкињама отежана могућност да користе услуге појединих сигурних кућа, због услова који су прописани за коришћење ове социјалне услуге, као и да се Ромкиње које пријаве насиље понекад се суочавају са малтретирањима полиције.²⁶ Насиљу у породици и другим видовима родно заснованог насиља изложене су и жене са инвалидитетом, посебно жене са психички измењеним понашањем.²⁷ Нема индиција да је дошло до битних помака у степену делотворности механизма правне заштите од родно заснованог насиља. Током судских поступака за заштиту од насиља, жене су и даље изложене секундарној виктимизацији и није им обезбеђена одговарајућа психо-социјална помоћ и подршка.

²² *Жене и мушкарци у Републици Србији*, Република Србија, Републички завод за статистику, Београд, 2011.

²³ „Службени гласник РС”, бр. 027/11. Видети податке изложене у делу овог документа под насловом „Анализа стања”.

²⁴ Из саопштења државне секретарке Министарства рада и социјалне политике Снежане Лакићевић, Радио телевизија Србије, Породично насиље у порасту, 12. децембар 2011. године. Доступно на: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Dru%C5%A1tvo/1007372/Porodi%C4%8Dno+nasilje+u+porastu.html>

²⁵ Видети: *Национална стратегија за спречавање и сузбијање насиља над женама и насиља у породици*, стр. 14.

²⁶ Видети: Писани коментари Европског центра за ромска права, Бибије, Еуреке и Женског простора у вези Републике Србије на разматрање Комитету Уједињених нација за елиминацију дискриминације жена на његовој 38. сесији, <http://www.errc.org/cms/upload/media/03/7D/m0000037D.pdf>

²⁷ Национална стратегија за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и у партнерским односима, стр. 23.

Забрињавајућа је чињеница да родну неједнакост подржавају и образовни садржаји, који су андроцентрични, анахрони и дискриминаторни и доприносе стереотипизирању мушкараца и жена.²⁸ Повереница је упутила препоруку Министарству просвете, Националном просветним савету и Заводу за унапређење квалитета васпитања и образовања да континуираним и систематичним радом утичу на промене постојећег модела у образовању који подржава стереотипе о породичним обрасцима, родним и полним улогама. У току 2011. године нису предузимане активности које су усмерене на интегрисање родне перспективе у процес основног и средњошколског образовања. Према информацијама којима располажемо, у овом периоду израђени су само специјализовани курикулуми у области родне равноправности и сексуалног и родно заснованог насиља за Правосудну академију (ПА), Криминалистичко-полицијску академију (КПА) и Службу за управљање кадровима (СУК) Републике Србије, који су постали саставни део саставни део образовних програма ових институција.²⁹

Слика жена у медијима још увек је стереотипична и дискриминаторна. Извештавање је често сексистичко и велики је број понижавајућих или порнографских медијских производа. Поступајући по притужби због текста објављеног у једном дневном листу, повереница је утврдила да је његова садржина дискриминаторна јер омаловажава жене и подржава предрасуде и друштвене обрасце који су засновани на стереотипним улогама полова, што је забрањено Законом о равноправности полова и ЗЗД.

Евидентно је да постоје проблеми и у погледу употребе родно осетљивог језика, не само у наставним материјалима, већ и у службеним документима и медијима. У прошлој години повереница је упутила две препоруке поводом аката којима се утврђује методологија за израду подзаконских прописа. Дато је мишљење да су дискриминаторна правила садржана у *Методологије за израду подзаконских прописа*, који је усвојила Влада Републике Србије, и у *Јединственим методолошким упутствима*, које је усвојио Законодавни одбор Народне скупштине Републике Србије. Овим правилима прописано је да се изрази у пропису употребљавају у мушком роду, осим ако природа ствари не захтева другачије, што је у супротности са међународним стандардима који се односе на недискриминаторну употребу језика.

Охрабрује чињеница да је у протеклој години усвојено неколико важних докумената на националном нивоу који су од значаја за остваривање родне равноправности и унапређење положаја жена.

Поред раније усвојених стратешких докумената, *Националне стратегије за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности за период 2008 – 2014.* и *Акционог плана* за њено спровођење за период од 2010. до 2015. године,³⁰ *Правилника о садржају и начину достављања Плана мера за*

²⁸ Видети: *Образовање за родну равноправност*, <http://www.gendernet.rs>

²⁹ Видети: Извештај о раду Управе за родну равноправност за период јануар – децембар 2011. године, http://www.gendernet.rs/files/dokumenta/Izvestaji_Uprave/Izvestaj_z_a_2011_URR_finalno.pdf

³⁰ <http://www.gendernet.rs/files/dokumenta/Domaci/NAP.pdf>

отклањање или ублажавање неравномерне заступљености полова и годишњег извештаја о његовом спровођењу и др., током 2011. године усвојено је неколико докумената у домену сузбијања и заштите жена од родно заснованог насиља: Национална стратегија за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и у партнерским односима³¹ и Општи протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима³² и Посебан протокол намењен здравственим радницима за заштиту и поступање са женама које су изложене насиљу, који је донело Министарства здравља Републике Србије.³³

Важан корак у остваривању родне равноправности учињен је и усвајањем Националног акционог плана за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација – жене, мир и безбедност у Републици Србији (2010 – 2015). Овим документом, чије усвајање манифестује разумевање значаја равноправног учествовања мушкараца и жена у превенцији и решавању конфликта и промовисања културе трајног и одрживог мира, стварају се могућности за остваривање политике родне равноправности у сектору безбедности кроз повећање заступљености жена и њиховог утицаја на питања која се односе на положај жена, мир и безбедност.

Кад је реч о активностима на сузбијању дискриминације у сфери рада, у протеклој години израђена су и два модела аката које су послодавци дужни да донесу у складу са обавезом која је прописана чл. 13. Закона о равноправности полова: Модел Плана мера за отклањање или ублажавање неравномерне заступљености полова³⁴ и модел Извештаја о спровођењу плана мера за отклањање или ублажавање неравномерне заступљености полова.³⁵

2.2.2. Дискриминација на основу националне припадности и етничког порекла

У Републици Србији живе припадници бројних националних мањина, а њихов правни положај регулисан је Уставом РС и посебним законима – Законом о заштити права и слобода националних мањина³⁶ и Законом о националним саветима националних мањина³⁷, као и другим законима у којима постоје одредбе које се односе на питања од интереса за националне мањине (нпр. Закон о службеној употреби језика и писама³⁸, Закон о локалној самоуправи³⁹, Закон о

³¹ „Службени гласник РС”, бр. 027/11.

³² http://www.gendernet.rs/files/dokumenta/Domaci/Opsti_protokol.pdf

³³ <http://www.minzdravlja.info/downloads/Zakoni/Ostalo/ProtokolMZRSZaZastituPostupanjeSaZenamaKojeSuIzlozeneNasilju.pdf>

³⁴ <http://www.gendernet.rs/rpage.php?chapter=24>

³⁵ <http://www.gendernet.rs/rpage.php?chapter=24>

³⁶ „Службени лист СРЈ”, бр. 11/02, „Службени лист СЦГ”, бр. 1/03 – Уставна повеља и „Службени гласник РС”, бр. 72/09 – др. закон.

³⁷ „Службени гласник РС”, бр. 72/09.

³⁸ „Службени гласник РС”, бр. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/05 – др. закон и 30/10.

³⁹ „Службени гласник РС”, бр. 129/07.

матичним књигама⁴⁰, Закон о култури⁴¹ и др.) Иако резултати Пописа становништва из 2011. године нису још увек доступни, несумњиво је да у Републици Србији живи велики број припадника националних мањина, имајући у виду да је, према попису из 2002. године, на територији Републике Србије (без Косова и Метохије) живело 1.135.393 припадника националних мањина.

Припадницима националних мањина, поред права која су Уставом РС зајемчена свим грађанима, гарантују се и додатна, индивидуална и колективна права. За разлику од индивидуалних, колективна мањинска права се остварују у заједници са другима, нпр. припадници националних мањина, непосредно или преко својих представника, учествују у одлучивању или сами одлучују о појединим питањима везаним за своју културу, образовање, обавештавање и службену употребу језика и писама. Такође, ради остваривања права на самоуправу у наведеним областима, припадници националних мањина могу изабрати своје националне савете. До сада су, користећи ово право, припадници 20 националних мањина конституисали своје националне савете – Албанци, Ашкалије, Бутари, Буњевци, Бошњаци, Власи, Грци, Египћани, Јевреји, Мађари, Македонци, Немци, Роми, Румуни, Русини, Словаци, Словенци, Украјинци, Хрвати и Чеси.

Иако је постојећи нормативни оквир по питању права националних мањина прилично развијен, приликом остваривања ових права припадници националних мањина суочавају се са тешкоћама. Према истраживањима Заштитника грађана и Покрајинског омбудсмана, већа правна сигурност заштите идентитета припадника националних мањина је обезбеђена у АП Војводини више него у другим деловима Републике Србије, јер је предузет низ мера на покрајинском и локалном нивоу којима су развијени ефикасни начини заштите права националних мањина.

На основу медијског извештавања о дискриминацији у Србији, које је стручна служба Повереника за заштиту равноправности пратила у току 2011. године, може се констатовати да је највише медијског простора, када су у питању националне мањине, заузело извештавање о Бошњацима, Албанцима, Мађарима и Ромима. Медији су преносили бројне критике које је муфтија Муамер Зукорлић, челник Исламске заједнице у Србији, упутио властима у Београду у вези са положајем Бошњака у Србији, а такође је много медијске пажње посвећено и сукобу између две исламске заједнице – Исламске заједнице Србије и Исламске заједнице у Србији. У медијима су били присутни и Албанци са југа Србије, који су у неколико наврата изражавали незадовољство функционисањем државног система, сматрајући да су им угрожена основна права, због чега су организовали и протесте. Мађарска национална мањина је била у центру пажње медија поводом Закона о реституцији, чије је усвајање изазвало оштре реакције, укључујући и претњу Владе Републике Мађарске да ће ускратити подршку Србији за добијање статуса кандидата за Европску унију. Међутим, релевантне институције ЕУ су утврдиле да овим законом нису повређена мањинска права.

⁴⁰ „Службени гласник РС”, бр. 20/09.

⁴¹ „Службени гласник РС”, бр. 72/09.

У 2011. години догодио се низ инцидената на националној и верској основи: почетком августа су разбијена стакла на Исламском центру у Новом Саду, у септембру је нападнута џамија у Борчи, исписивани су графити мржње према Мађарима у Зрењанину и Новом Саду, демолиране су просторије мађарског културног центра „Шандор Петефи” у Новом Саду, на фудбалској утакмици финала Купа Србије између ФК Партизан и ФК Војводина, играчи Партизана су скандирали песму у којој се мађарско и хрватско национално име конотирају пежоративно, у мају су навијачи ФК Рад запалили хрватску државну заставу на утакмици са ФК Црвена звезда, у октобру је камењем разбијен прозор на згради Хрватског националног већа у Суботици, у Борчи су запаљене просторије Грађанске иницијативе Горанаца, антисемитске изјаве естрадних уметника Милоша Бојанића и Маје Николић које су емитоване на ТВ Пинк и др.

Највише забрињава положај ромске националне мањине у Србији, која је изложена отвореном, веома присутном и распрострањеном говору мржње, као и честим нападима: ромски дечак је нападнут испред Трговачке школе у Београду, у Зрењанину су исписани графити мржње на кући координаторке за ромска питања, којој је касније заменица јавног тужиоца у Зрењанину одбила да прими кривичну пријаву против НН лица због исписивања графита мржње, нападнута је ромска породица у Банатском Карађорђеу, на рођенданској прослави у Чачку су три ромска младића нападнута ножем, у ромском насељу у Пожеги су исписани графити мржње и кукасти крстови, у Књажевцу је десетак контејнера исписано паролама мржње према Ромима, у Чачку су разбијена стакла на фризерском салону чија је власница Ромкиња, млади Ром је претучен у градском аутобусу у Београду.

Повереница за заштиту равноправности је током 2011. године у више наврата упозоравала јавност да ставови и изјаве којима се изазива и подстиче расна мржња и нетрпељивост према припадницима ромске националности, представљају тежак облик расне дискриминације и позвала представнике државних органа да јасно покажу да неће толерисати мржњу, нетрпељивост, насиље или дискриминацију по било ком основу, а грађанке и грађане да осуде сваки сличан иступ. Међутим, многи етнички мотивисани напади у којима су жртве били Роми, а који су забележени и ранијих година, нису истражени и санкционисани на одговарајући начин. Такође, многи случајеви изазивања националне, расне и верске мржње и нетрпељивости не наилазе на адекватну реакцију надлежних органа, а рад на њиховом процесуирању често је спор и неефикасан. Према неонацистичким и фашистичким организацијама и удружењима која заговарају мржњу и нетрпељивост према припадницима националних мањина, не предузимају се делотворне мере како би се спречило њихово деловање. С тим у вези, Комесар за људска права Савета Европе Томас Хамарберг је у свој извештају након посете Србији у јуну 2011. године, поздравио одлуку Уставног суда Србије којом је забрањен рад екстремистичке десничарске организације Наци-

онални строј и позвао власти да размотре могућност забране рада и других организација које промовишу расизам и мржњу⁴².

Сагледавајући потребу ефикасног сузбијања злочина чије је извршење мотивисано мржњом заснованом на раси, боји коже, етничкој или националној припадности, вероисповести или неком другом личном својству, повереница је мишљења да би допунама Кривичног законика Републике Србије требало обезбедити свеобухватну инкриминацију и адекватно кажњавање злочине из мржње, као и обуку полиције и правосудних органа како би били оспособљени да адекватно реагују, спроводе истраге, сакупљају и размењују информације и да, у сарадњи са другим друштвеним актерима, проактивно делују на сузбијању злочина из мржње.

Дискриминација припадника и припадница ромске националне мањине највише је изражена у области запошљавања, образовања, здравствене заштите и становања. Још увек је актуелан проблем недостатка личних докумената, највише међу присилно расељеним Ромима са Косова и Метохије, што их онемогућава да остварују основна људска права. Комесар за људска права Савета Европе изражава забринутост што се новорођена ромска деца не региструју сва, као и због чињенице да око 5% Рома у Србији нема никакве личне идентификационе документе⁴³. Изменама и допунама Закона о личној карти⁴⁴ и Закона о пребивалишту и боравишту грађана⁴⁵ делимично је решен проблем, јер је омогућено грађанима који до сада нису имали где да пријаве боравиште, што је доводило до тешкоћа са издавањем личних докумената и остваривањем других права, да пријаве привремено боравиште и добију личну карту на ограничени временски период од две године. Поред тога, Министарство за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу иницирало је укидање административних и судских такси у поступцима за остваривање права на упис чињенице рођења у матичне књиге рођених, послало упутства и мишљења органима јединица локалне самоуправе који обављају упис у матичне књиге рођених и започело сарадњу са Високим комесаријатом Уједињених нација за избеглице (UNHCR) и Заштитником грађана на решавању овог питања.

У извештају Савета Европе „Људска права Рома и номада“⁴⁶ наводи се да су разлози за неповољан положај Рома у Србији то што велики број припадника ромске заједнице нема лична документа и да живи у неформалним насељима. Истраживања су показала да је 72% ромских насеља нелегализовано (од укупно 593), док је у извештају Савета Европе са забринутошћу констатовано да само у Београду постоји 137 неформалних ромских насеља, и да је током 2011. године

⁴² Извештај Томаса Хамарберга, Комесара за људска права Савета Европе након посете Србији 12-15. јуна 2011. године, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1852957>

⁴³ Ibid.

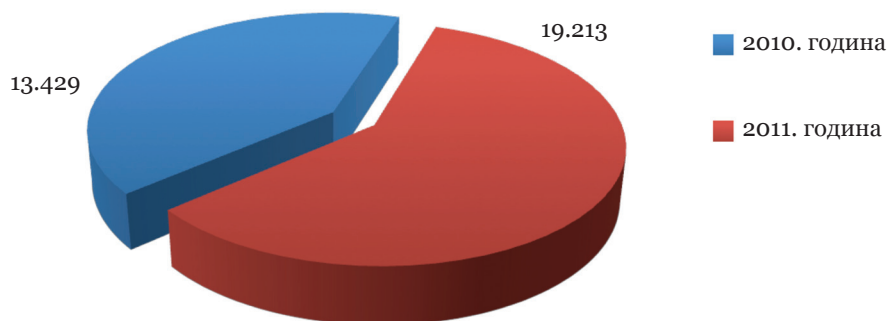
⁴⁴ „Службени гласник РС”, бр. 62/06 и 36/11.

⁴⁵ „Службени гласник РС”, бр. 87/11.

⁴⁶ Људска права Рома и номада у Европи, Савет Европе, Стразбур, фебруар 2012. (Human rights of Roma and Travellers in Europe, Council of Europe). http://www.coe.int/commissioner/source/prems/prems79611_GBR_CouvHumanRightsofRoma_WEB.pdf

забележен повећан број принудних исељења⁴⁷. Осим тога, ромска деца скоро да уопште не похађају предшколске установе, а према подацима Европске комисије против расизма и нетолеранције, 62% ромске деце никад није похађало наставу или је напустило школовање, док је само 9,6% наставило и завршило даље образовање.⁴⁸ Постоје индиције да је у образовном систему дискриминација према Ромима изражена и да је она једна од главних разлога зашто су ромска деца искључена из образовног система и зашто многа од њих рано напуштају школовање или завршавају са ниским образовним постигнућима.⁴⁹

Надаље, положај Рома додатно погоршава положај чињеница да без регистрованог пребивалишта није могућа пријава на евиденцију Националне службе за запошљавање, што доводи до смањивања шанси за проналажење посла, као и до немогућности примања накнаде за случај незапослености. У 2011. години на евиденцији Националне службе за запошљавање налазило се 19.213 особа ромске националности⁵⁰, што је велико повећање у односу на 2010. годину, када се на евиденцији НСЗ налазило 13.429 особа⁵¹.

Број незапослених Рома на евиденцији НСЗ за 2010. и 2011. годину

У периоду од јануара до новембра 2011. године запослено је 1.698 особа ромске националности, од тога је 1.090 (64,19%) нестручних лица. Програмима додатног образовања и обука обухваћено је 298, док је мерама за развој предузетништва и програмима запошљавања обухваћено 1.129 особа ромске националности⁵².

¹² Ibid.

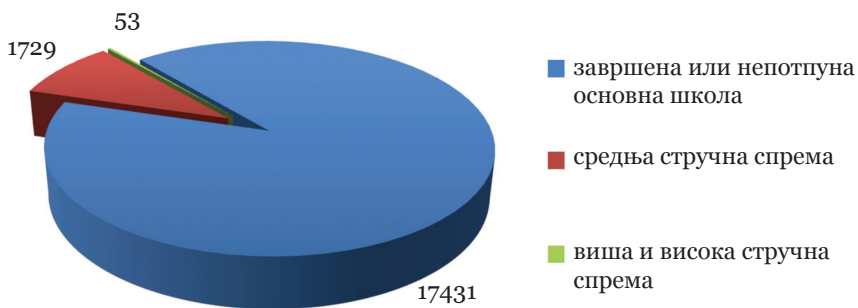
⁴⁸ Извештај Европске комисије против расизма и нетолеранције о Србији, Савет Европе, Стразбур, 2011 (ECRI Second report on Serbia, Council of Europe).

⁴⁹ Ситуациона анализа образовања и социјалне укључености ромских девојчица у Србији, CARE Србија, март 2011. године.

⁵⁰ Највећи број у региону јужне и источне Србије - 51,48%.

⁵¹ Интерни подаци Националне службе за запошљавање за период јануар - новембар 2011. године достављени Поверенику на његов захтев.

⁵² База података Националне службе за запошљавање, новембар 2011. године, http://www.nsz.gov.rs/page/info/sr/izvestaj_o_radu.html

Образовна структура Рома на евиденцији НСЗ за 2011. годину

Међу незапосленим Ромима основно образовање или непотпуно основно образовање има 90,73%, средње образовање 9%, а са вишим и високим образовањем на евиденцији налази се 53 особе. Министарство за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу, у сарадњи са Министарством просвете и Националним саветом ромске националне мањине увело је посебне мере за упис у школској 2011/12 години, у средње школе уписано је 380 ученика, док је на високе школе и факултете уписано 154 студената.

Иако постоје извесни помаци у правцу побољшања положаја ромске националне мањине, потребно је предузети још читав низ мера како би се дошло до суштинских промена. Неопходно је, између осталог, посветити више пажње подизању свести јавности, радити на едукацији и оснаживању ове националне мањине, с обзиром да њени припадници још увек недовољно познају своја права, и истовремено едуковати ширу јавност у циљу бољег препознавања и искорењивања дискриминације. То су уједно и приоритети деловања институције Повереника у 2012. години.

2.2.3. Дискриминација на основу инвалидитета

Иако је последњих година побољшан нормативни оквир и повећана друштвена видљивост особа са инвалидитетом, ова категорија грађана и даље је у много горем положају у односу на остале грађане. Дискриминација особа са инвалидитетом, посредна и непосредна, постоји у свим сферама друштвеног и приватног живота, а најизраженија је у области запошљавања, образовања, приступа објектима и услугама и становања. Њихов положај може се најбоље сагледати ако се има у виду висок степен незапослености, низак степен образовања, сиромаштво, политичка незаступљеност, насиље којем су посебно изложене жене са инвалидитетом, ризик од институционализације, као и отежан приступ јавним објектима, површинама и услугама.

Позитиван помак по питању образовања деце са сметњама у развоју и инвалидитетом је увођење инклузивног образовања⁵³, што је омогућило да већи број деце буде уписан у редовне школе, али још увек су чести случајеви дискриминације деце са сметњама у развоју у остваривању права на образовање које уважава њихове образовне и васпитне потребе. Проблеми са којима се деца са сметњама у развоју и њихове породице суочавају су бројни. На пример, велики број школа и даље није приступачан, па су родитељи приморани да децу уписују у школе које удаљене од места где живе, што производи додатне проблеме у вези са неприступачним превозом, односно, доводи до ситуације у којој један родитељ мора да одводи и доводи дете, а често и да борави у школи јер нема помоћног особља које би детету пружио подршку.

Уџбеници и наставни материјали нису пролагођени, а у одређеним ситуацијама је прилагођавање уџбеника повезано са врстом школе коју дете похађа. Тако је Савез слепих и слабовидих из Београда повереници указао на проблем са којим се сусрећу деца којима је, због оштећења вида, потребно прилагођавање уџбеника. Законом о уџбеницима и другим наставним средствима⁵⁴ прописано је да за извођење прилагођеног образовно васпитног рада, уџбеник односно наставно средство може да се издаје на Брајевом писму, у електронској форми или другим прилагођеним форматима-текст штампан великим словима, звучни запис или фотографска увећања. На овај начин прилагођени уџбеници су доступни деци која су уписана у специјалне школе, док деца са оштећеним видом која су у редовним школама не добијају бесплатно уџбенике. Имајући у виду да прилагођавање уџбеника захтева знатна финансијска средства, поједини родитељи су принуђени да децу уписују у специјалне школе, јер нису у могућности да им на други начин обезбеде прилагођене уџбенике. Такође, средње школе и факултети су и даље у великој мери физички и/или функционално неприступачни ученицима и студентима са инвалидитетом, иако има и одређених позитивних помака.

Дискриминација особа са инвалидитетом и даље је евидентна у области запошљавања. Примена Закона о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом⁵⁵ дала је извесне резултате, али се још много пажње мора посветити запошљавању особа са инвалидитетом, што показују и подаци Светске банке:⁵⁶ у Србији је запослено само око 13% особа са инвалидитетом; додатно забрињава и податак да је од тога 10% запослено у невладином сектору (највише у организацијама самих особа са инвалидитетом), а само 1% у привреди и јавном сектору. Укупна незапосленост особа са инвалидитетом је тако три пута већа него код осталог становништва.

⁵³ Закон о основама система васпитања и образовања, „Службени гласник РС”, бр. 72/09 и 52/11

⁵⁴ „Службени гласник РС”, бр. 72/09, члан 3. став 5.

⁵⁵ „Службени гласник РС”, бр. 36/09.

⁵⁶ Нацрт извештаја о примени Конвенције о правима особа са инвалидитетом у Србији, <http://www.ljudskaprava.gov.rs/vesti/nacrt-o-primeni-konvencije-o-pravima-osoba-sa-invaliditetom>

**Приказ стања незапослених особа са инвалидитетом на евиденцији
Националне службе за запошљавање по степенима стручне спреме и полу**

2010. година

Република Србија	Укупно	Жене	I ССС	II ССС	III ССС	IV ССС	V ССС	VI	VII
	20.402	6.672	7.224	2.493	6.395	3.229	429	357	275

2011. година - закључно са 30.6.2011.

Република Србија	Укупно	Жене	I ССС	II ССС	III ССС	IV ССС	V ССС	VI	VII
	20.766	6.886	7.150	2.503	6.478	3.496	415	407	317

Подаци Националне службе за запошљавање показују да је степен образовања особа са инвалидитетом веома низак, као и да је само 3,5% више и високо образованих особа са инвалидитетом, што додатно отежава и сужава могућности за запошљавање.

И даље је неприступачност јавних објеката и површина један од основних проблема у остваривању равноправности особа са инвалидитетом. Постојећом законском регулативом је прописано да објекти и површине у јавној употреби морају да буду изграђени у складу са стандардима приступачности, којима се осигурава несметано кретање и приступ особама са инвалидитетом, деци и старијим особама⁵⁷. Међутим, многи објекти нису приступачни, укључујући и просторије државних органа, што отежава остваривање многих права и онемогућава друштвену инклузију особа са инвалидитетом.

Жене са инвалидитетом су вишеструко дискриминисане – на основу пола и на основу инвалидитета, често су изложене неравноправном третману приликом остваривања правне заштите и других видова помоћи и подршке у случајевима родно заснованог насиља и других видова повреда права.⁵⁸ Према подацима Стратегије за смањење сиромаштва, особе са инвалидитетом су веома осетљива друштвена група која је изложена високом ризику од сиромаштва, а жене су

⁵⁷ Закон о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 72/09, 81/09 - испр., 64/10 – одлука УС и 24/11)

⁵⁸ Организација „Из круга...” <http://www.izkruga.org/node/124>

сиромашније од мушкараца, жене са инвалидитетом су чешће незапослене, економски су зависне, имају мању могућност приступа новим технологијама, чешће су жртве насиља и сл. Неопходно је предузети низ посебних мера којима би се ублажиле последице неравноправног положаја жена са инвалидитетом.

Треба нагласити да и даље недостају свеобухватни статистички подаци о особама са инвалидитетом и да је тек Упитник на попису становништва из 2011. године први пут садржао неколико питања која се односе на инвалидитет.

2.2.4. Дискриминација на основу сексуалне оријентације

Дискриминација на основу сексуалне оријентације још увек је веома распрострањена у Србији, како у јавном тако и у приватном простору. Догађај који је обележио ову годину свакако је отказивање најављене Параде поноса у септембру, што је допринело повећаној, вишемесечној медијској видљивости егзистенције ЛГБТ популације у Србији. Повећана је, међутим, и видљивост екстремно негативне друштвене перцепције ЛГБТ особа, степена хомофобије, нетолеранције, дискриминације и насиља којем су свакодневно изложени. Специфичност положаја ЛГБТ популације се огледа и у чињеници да су они једина група чије се право на јавно окупљање оспорава и око којег се последњих година води дебата у јавности, упркос постојању уставне гаранције слободе окупљања.

За побољшање положаја ЛГБТ популације веома је значајна одлука Уставног суда Србије којом је усвојена уставна жалба организационог одбора Параде поноса 2009 и утврђено је да су решењем Дирекције полиције од 19. септембра 2009. године повређена права подносилаца уставне жалбе на слободу окупљања и права на правно средство гарантована Уставом Србије.⁵⁹ Те године Парада поноса није одржана јер су, непосредно пред њен почетак, представници полиције тражили да се промени место одржавања параде, уз образложење да не могу обезбедити сигурност учесника на заказаном месту.

У 2011. години је било и много физичких напада на припаднике ЛГБТ популације, неки од њих су хоспитализовани након убода ножем, задобијених конгузија главе и пребијања.⁶⁰ У октобру је, уз претњу ножем, геј младић нападнут и опљачкан испред једног београдског клуба, у јулу су нападнута два младића у центру Раковице због претпоставке нападача да су другачије сексуалне оријентације, претучен је геј младић у Новом Саду и остављен да лежи на улици без свести, у Београду је крајем године, нападнута и убодена ножем девојка која је на себи имала мајицу са натписом подршке свима који су другачије сексуалне оријентације. Почетком 2011. године једном младићу било је забрањено да донира крв у Заводу за трансфузиологију у Београду јер је приликом попуњавања упитника у Заводу написао да је хомосексуалне оријентације и, кроз одређена

⁵⁹ Интернет презентација Уставног суда Србије, <http://www.ustavni.sud.rs/>

⁶⁰ Ibid.

питања у упитнику, дисквалификован је као особа која може да донира крв ⁶¹ управо због своје сексуалне оријентације. Једна жена се обратила организацији цивилног друштва за помоћ јер је у општини тражила да јој издају потврду да није у браку, која јој је потребна за закључење брака са особом истог пола у Шпанији, али је одбијена без икаквог образложења. Потврду је добила накнадно, уз подршку организације која се бави заштитом права ЛГБТ особа.⁶²

Упркос извесним позитивним помацима, случајеви дискриминације, насиља и говора мржње према ЛГБТ особама присутни су у јавности, али и даље нема правовремене реакције надлежних институција и потребног степена ефикасности у процесуирању ових дела. Повереница за заштиту равноправности је више пута у току 2011. године упозоравала јавност на дискриминацију ЛГБТ заједнице, говор мржње, распрострањеност хомофобије и висок степен насиља, подржала је напоре организатора, апелујући на грађане и органе јавне власти да подрже организацију Параде поноса. Реагујући на отказивање Параде поноса, повереница је упозорила да забрана одржавања Параде поноса због високог безбедносног ризика, „*најдиректније показује колико је висок степен хомофобије у Србији. Атмосфера страха, претње насиљем и бројни тешки облици дискриминације који су законом забрањени и кажњиви, достигли су кулминацију и постигли циљ оваквом одлуком. Немоћ и неспремност државе да заштити Уставом гарантована основна људска права, укључујући и право на мирно окупљање и слободу говора, показују колико се мало учинило свих ових година на промовисању владавине права и културе мира и толеранције*”.

Иако дискриминација према припадницима ЛГБТ популације постоји у скоро свим сферама друштвених односа, образовање је једна од кључних области у којима су неопходне брзе и ефикасне промене. У школама се или не говори уопште или се говори недовољно о различитим сексуалним оријентацијама, особама које нису хетеросексуалне, многи учбеници и данас третирају хомосексуалне особе као болесне и не чине се никакви напори да се књиге које садрже нетачне и дискриминаторне текстове промене, или повуку из наставе. Једна од препорука упућена Министарству просвете и науке Републике Србије, Националном просветном савету и Заводу за унапређење квалитета васпитања и образовања се односила на предузимање неопходних мера како би се обезбедило увођење афирмативних и тачних приказа истополне сексуално-емотивне оријентације, трансродности, трансполности и интерсексуалности у све учбенике (како природних, тако и друштвених наука), укључујући и примере ЛГБТ појединаца и појединки као део историјских, али и савремених демократских друштава.

Проблеми са којима се суочава ЛГБТ заједница јесу проблеми читавог друштва. Вољу и одговорност да се превазиђу предрасуде и стереотипи треба да

⁶¹ „Да ли смо једнаки/е? – Случајеви насиља и дискриминације према ЛГБТИО особама у 2011. години”, Лабрис - организација за лезбејска људска права, Београд 2012. године, <http://www.labris.org.rs/izdanja/slucajevi-nasilja-i-diskriminacije-prema-lgbtiq-osobama-u-2011-godini.html>

⁶² Ibid.

покажу сви грађани и грађанке, али и надлежни државни органи, образовне, здравствене и друге установе, којима припада кључна улога у изградњи толерантног друштва које уважава и поштује различитост.

2.2.5. Дискриминација по другим основима

У овом извештају посебно су издвојени основи по којима је дискриминација најчешћа и најраспрострањенија у Србији. Дискриминација се врши по другим основима, као што су вероисповест, брачни и породични статус, чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама и др.

Кад је у питању верска дискриминација, и даље се јављају проблеми у вези са применом Закона о црквама и верским заједницама. Овај закон издваја традиционалне цркве и верске заједнице, стварајући тиме основ за успостављање неједнаког положаја цркава и верских заједница и верника који им припадају. Ради спречавања сваког вида дискриминације, потребно је одговарајућим изменама правних прописа омогућити регистрацију нетрадиционалних верских заједница, у складу са европским и међународним стандардима о равноправности цркава и верских заједница.

Забрињавајуће је, такође, да бранитељи људских права који прате остваривање људских права и пружају помоћ и подршку жртвама кршења људских права и даље наилазе на отпоре, нападе, омаловажавања и шиканирања, која се недовољно ефикасно процесуирају и кажњавају.

2.2.6. Дискриминација у области рада и запошљавања

Дискриминација у области рада и запошљавања најчешћа је приликом запошљавања и избора кандидата за обављање одређеног посла, одлучивања о напредовању на послу и стручног усавршавања и оспособљавања, као и приликом отказивања уговора о раду, односно, престанку радног ангажовања. Према важећим прописима, заштиту од дискриминације на раду уживају не само запослени по уговору о раду, него и особе које траже посао, приправници, волонтери, студенти на пракси и др.

У области рада и запошљавања немају сви једнаке шансе, жене су у лошијем положају од мушкараца, а распрострањена је и дискриминација особа из маргинализованих група, особа са инвалидитетом, старијих особа, Рома и сл. На разлике у стопама запослености појединих категорија грађана указују и подаци Националне службе за запошљавање, који су представљени у одговарајућим деловима овог извештаја – о положају ромске националне мањине је било речи у делу који се односи на дискриминацију на националној основи, док је положај особа са инвалидитетом у вези радних односа и запошљавања представљен у делу који се односи на дискриминацију на основу инвалидитета.

Када је реч дискриминацији жена у области рада и запошљавања, поред података који су изнети у поглављу посвећеном дискриминацији по основу пола, наводимо и податке Националне службе за запошљавање⁶³ који показују да живот са децом до 16 година повећава разлике између стопа запослености мушкараца и жена: док је у старосној категорији од 25 до 49 година разлика између стопе запослености жена и мушкараца само 6% уколико су они без деце, за особе са више од једног детета та разлика се увећава на око 25% међу особама које имају 3 или више деце. Из овога јасно произлази да су породичне обавезе, свакодневна брига о деци и рад у домаћинству, а не женски пол, оно што жене чини мање конкурентнима на тржишту радне снаге и угрожава њихов економски положај.

Самозапослених међу мушкарцима има двоструко више него међу женама (28% мушкараца у односу на 14% жена), 13% свих жена и 24% жена старости од 55 до 64 године (према 4%, односно, 2% мушкараца) има статус помажућег, односно, неплаћеног члана домаћинства који ради у породичној радњи или на пољопривредном имању. Такође, више жена у свим старосним категоријама има међу незапосленим и дугорочно незапосленим радно способним особама.

О распрострањености дискриминације жена на раду сведоче и притужбе које су у току прошле године упућене Поверенику. У притужбама се указује на проблем сексуалног узнемиравања на радном месту, као и на праксу послодаваца да запослене жене након повратка са породилског одсуства, односно одсуства ради неге детета, распоређују на нижа и мање плаћена радна места. Имајући у виду распрострањеност ове појаве и потребу да се она сузбија, повереница је крајем 2011. године покренула парницу за заштиту од овог вида посредне дискриминације коју угледна банка врши над женама запосленим у овој банци.

Забрињавајућа је чињеница да јавно објављени огласи за посао често садрже дискриминаторне услове, тако да се њима нарушавају једнаке могућности за заснивање радног односа. За радно ангажовање траже се особе одређеног пола или се поставља горња старосна граница кандидата, иако се ради о послу који може да обавља свака радно способна особа. Једном броју послодаваца није чак ни познато да је постављање услова који се тичу личних својстава кандидата допуштено само ако је због особености одређеног посла или услова под којима се он обавља лично својство кандидата стварни и одлучујући услов за обављање посла, а сврха која се тиме жели постићи оправдана (чл. 16. ст. 3. ЗЗД и чл. 18. Закона о раду).

Без обзира на економску кризу и висок степен незапослености у друштву уопште, посебна пажња у области радних односа и запошљавања мора се посветити побољшању положаја жена, као и других група које су дискриминисане. Имајући у виду да је у питању област која је од егзистенцијалне важности за све грађане, повереница за заштиту равноправности ће третирати ову област као приоритетну у 2012. години и уложити додатне напоре да заједно са надлежним државним

⁶³ Анкета о радној снази, Републички завод за статистику (2010), <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=2>

органима, послодавцима, синдикатима и запосленима, допринесе подизању свести свих актера и обезбеди доследну примену антидискриминационих закона. Од посебне је важности да се креира и реализује програм обуке намењен послодавцима који ће омогућити да стекну практична знања и развију механизме за увођење принципа једнаких могућности, за спречавање свих облика директне и индиректне дискриминације и управљање разноврсношћу у радном окружењу.

2.2.7. Дискриминација у области образовања

*Закон о основама система васпитања и образовања*⁶⁴ прописује да су забрањене⁶⁵ активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације.

Новине садржане у овом закону омогућавају деци из осетљивих група лакши и бољи приступ образовању јер обезбеђују индивидуализован приступ ученицима, уз поштовање дечијих права и забрану дискриминације. Промењене су одредбе о упису у основну школу,⁶⁶ тако да сада деца из осетљивих друштвених група могу да се упишу у школу без доказа о пребивалишту родитеља и друге потребне документације. Овим се решава проблем тзв. „невидљиве деце”, која до сада нису могла да се упишу у школу јер нису имала документа. Прописано је и да се испитивање детета уписаног у школу се врши на матерњем језику детета, односно, уз преводиоца, док се испитивање деце са моторичким и чулним сметњама врши уз примену облика испитивања на који дете може оптимално да одговори. У поступку испитивања детета уписаног у школу, школа може да утврди потребу за доношењем *индивидуалног образовног плана* или *додатном подршком за образовање*. Ако додатна подршка захтева финансијска средства, процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке утврђује *интерресорна комисија*.

За особе које користе знаковни језик, односно посебно писмо или друга техничка решења, образовно-васпитни рад може да се изводи на знаковном језику или помоћу средстава тог језика⁶⁷, као и издавање одговарајућих уџбеника.⁶⁸ Први пут су у васпитно-образовни систем уведени педагошки асистенти,⁶⁹ који пружају помоћ и додатну подршку деци и ученицима, у складу са њиховим потребама и помоћ наставницима, васпитачима и стручним сарадницима у циљу унапређивања

⁶⁴ „Службени гласник РС”, бр. 72/09 и 52/11.

⁶⁵ Члан 44. ЗОСОВ.

⁶⁶ Члан 98. ЗОСОВ.

⁶⁷ Члан 9. ЗОСОВ.

⁶⁸ Члан 102. ЗОСОВ.

⁶⁹ Члан 117. ЗОСОВ.

њиховог рада са децом и ученицима којима је потребна додатна образовна подршка. Прописана је сразмерна заступљеност представника националних мањина у савету родитеља⁷⁰ (по један представник родитеља из сваког одељења) у школама у којима стичу образовање припадници националних мањина, а уколико у школи има деце са сметњама у развоју, члан савета је и представник родитеља деце са сметњама у развоју.

Међутим, иако је законодавни оквир прилично добар, дискриминација је још увек присутна у образовном систему. Две групе деце посебно су осетљиве када је приступ образовању у питању – ромска деца и деца са сметњама у развоју, иако подаци Министарства просвете и науке показују да расте број ромске деце и деце са сметњама у развоју и инвалидитетом уписане у редовно основно образовање. Према подацима за 2010/11. школску годину, број уписане деце са сметњама у развоју и инвалидитетом се повећао за 6,57% у односу на прошлу годину, док се број ромске деце уписане у први разред основне школе повећао за 9,87% у односу на претходну школску годину⁷¹. Међутим, прошле школске године у основне школе уписано је 95% деце која су стасала за упис у школу, а преосталих 5% деце чине углавном деца са сметњама у развоју и деца ромске националности.

Неопходно је што пре донети подзаконске акте у складу са одредбама Закона о основама система васпитања и образовања, посебно акт који се односи критеријуме за препознавање дискриминације у образовно-васпитним установама. Када је овај закон усвојен 2009. године, чланом 171. став 1. било је прописано да ће министар донети подзаконске акте у року од две године од дана ступања на снагу закона, али је изменама из јула 2011. године⁷² овај рок продужен за још годину дана. На неопходност што бржег доношења акта о критеријумима за препознавање дискриминације у школама указују и подаци два истраживања које су у току 2011. године спровеле организације цивилног друштва – Иницијатива за инклузију ВеликиМали из Панчева и Хелсиншки одбор за људска права у Србији. Циљ истраживања ИЗИ ВеликиМали⁷³, које је спроведено у основним школама у 10 градова у Србији, било је испитивање реаговања у случајевима дискриминације и предузетим активностима на пољу превенције дискриминације. На питање да ли у школи постоји документ, акт или процедура којим су регулисана правила поступања у случајевима дискриминације, само једна школа је одговорила да не постоји, док су остале одговориле да не постоји посебна процедура али да је могуће применити друге школске документе (*Протокол за заштиту деце од насиља, занемаривања и злостављања, Правилник о дисциплинској и материјалној одговорности ученика и запослених и сл.*), а неколико школа је одговорило да постоји посебан документ, али су, на питање који је то документ, назначавали *Протокол за заштиту деце од насиља, занемаривања и злостављања, Правилник о*

⁷⁰ Члан 58. ЗОСОВ.

⁷¹ Први национални извештај о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва у Републици Србији, Влада Републике Србије (март 2011), <http://www.inkluzija.gov.rs/?p=5216>

⁷² „Службени гласник РС”, бр. 52/11

⁷³ Истраживање – Превенција и реаговање на дискриминацију у школама у Републици Србији, ВеликиМали (2012), <http://www.velikimali.org/>

дисциплинској и материјалној одговорности ученика и запослених, процедуру у статуту и сл.) Само једна школа је навела да је у последње две године био пријављен случај дискриминације, и то на релацији ученик-ученик, док су све остале одговориле да није било дискриминације. Имајући у виду да је у школама које су учествовале у истраживању има укупно 618 запослених и 5145 ученика, од тога 137 деце са сметњама у развоју, 67 деце ромске националне припадности, 73 деце других националних мањина, 141 дете са хроничним болестима, 356 деце из социјално и економски угрожених породица, 8 деце без родитељског старања и 9 деце из хранитељских породица, прилично је индикативан податак да је пријављен само један случај дискриминације у последње две године, јер указује на недовољно препознавање дискриминације у школама.

Резултати истраживања које је спровео Хелсиншки одбор за људска права у Србији⁷⁴ током 2011. године, у средњим школама у шест градова у Србији, са циљем испитивања степена хомофобије, традиционализма, конзервативизма и национализма код средњошколаца, показали су прилично забрињавајуће податке: да 36,7% испитаних има екстремно расистички и шовинистички однос према Ромима, док 32% има умерене расистичке ставове. 20% ученика подржава тврдњу „Роми су ментално мање способни за учење“, док 27% верује да су Роми по природи прљави људи. Око 50% средњошколаца су свесни лошег положаја у којем Роми живе, док 8,5 % истиче да ромска деца у њиховим школама имају лош третман. Став да би Роми требало да буду потпуно равноправни у друштву подржава 61% средњошколаца, док је 15 % против. Надаље, скоро трећина ученика је отворено хомофобична (28,7%), док је умерено хомофобичних 29%. Од укупног броја отворено хомофобичних 22% испитаника сматра да припадници сексуалних мањина заслужују батине, против је 58% а 20 % је неодлучно.

77% ученика се слаже са тврдњом да су породица и брак светиња (овај став подржава за 10% више младића од девојака), 10% младих се не слаже, а 11% је неодлучних. Скоро трећина испитаника се слаже са оценом да је жена испуњена тек када постане мајка, а готово 40 % мисли да жена није потчињена у српској породици. Да је насиље у породици проблем верује 60 % испитаника, док у тврдњу „Жене би требало више да рађају, да бисмо опстали као нација“ верује 40 %, а тек нешто више од 20 % средњошколаца се не слаже са овом тврдњом.

⁷⁴ „Ставови и вредносне оријентације средњошколаца у Србији“, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, <http://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/sveske31.pdf>

3. ПОСТУПАЊЕ ПОВЕРЕНИКА У СЛУЧАЈЕВИМА ДИСКРИМИНАЦИЈЕ

Једна од основних надлежности Повереника за заштиту равноправности јесте поступање по притужбама због дискриминације особа или групе особа које повезује исто лично својство. Према члану 33. Закона о забрани дискриминације, Повереник је надлежан да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је дужан да подносиоцу притужбе пружи информације о његовом праву и могућности покретања судског или другог поступка заштите, укључујући и поступак мирења.

Повереник је овлашћен и на покретање парнице за заштиту од дискриминације, овлашћен је да подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим законима, а као државни орган може поднети предлог за оцену уставности и законитости општег акта Уставном суду.

3.1. Поступак по притужбама

Поступак пред Повереником за заштиту равноправности покреће се подношењем притужбе. На подношење ових притужби овлашћени су свако физичко и правно лице, укључујући и организације које се баве заштитом људских права и друга лица (чл. 35. ЗЗД).

Притужба треба да садржи податке о томе ко је особа која је дискриминисана, начин на који је дискриминисана и ко је дискриминатор, као и доказе и наводе о доказним средствима која се могу употребити у циљу доказивања истинитости наведених чињеница. Притужба треба да буде потписана, а подноси се писано, у штампаној форми, а може се поднети и путем телефакса, електронском поштом са скенираним поднеском и потписом подносиоца, у електронској форми уз електронски потпис подносиоца, као и усмено на записник. Повереник за заштиту равноправности не поступа по анонимним притужбама.

У поступку по притужби, који је једноставан и лишен претераних формалности, утврђује се чињенично стање увидом у поднете исправе, узимањем изјаве од подносиоца притужбе, лица против којег је притужба поднета и другог лица, као и на сваки други погодан начин, у складу са законом, а према околностима случаја (чл. 37. ЗЗД). Врши се целовита правна анализа предмета, а по потреби и одговарајућа тестирања, прикупљају се статистички и други подаци и сл. Повереник настоји да се поступак спроведе без одуговлачења и са што мање трошкова. За подносиоце притужби поступак је потпуно бесплатан и мора се окончати у року од 90 дана (чл. 35. и 39. ЗЗД).

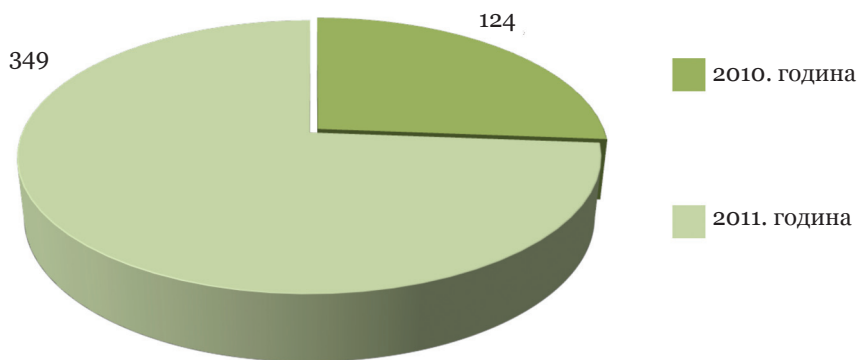
На основу резултата извиђања, Повереник доноси одлуку, у облику мишљења, о томе да ли је извршена дискриминација (чл. 39. ст. 1. ЗЗД). Уз мишљење да је извршена дискриминација Повереник издаје и препоруку лицу против кога је поднета притужба о начину отклањања повреде права (члан 39. став 2. ЗЗД), остављајући му рок од 30 дана да поступи по препоруци и отклони повреду права.

Лице коме је препорука упућена дужно је да поступи по препоруци и отклони повреду права у року од 30 дана од дана пријема препоруке и да о томе обавести Повереника. Уколико се то не догоди, Повереник је овлашћен да донесе решење којим дискриминатору изриче меру опомене и оставља му нови рок од 30 дана за отклањање повреде права. Решење је коначно и против њега није допуштена жалба. Уколико у новом року од 30 дана дискриминатор не отклони повреду права, Повереник о томе обавештава јавност (чл. 40. ЗЗД).

3.1.1. Број притужби

У периоду од 1. јануара до 31. децембра 2011. године Поверенику је упућено 335 притужби и 11 обавештења и/или иницијатива грађана, што чини 349 нових предмета.

Укупан број притужби у 2011. години скоро три пута је већи у односу на 2010. годину, што је резултат више фактора – низа промотивних акција и обилазака градова и општина по Србији, које су повећале видљивост институције, већег броја запослених у стручној служби, што је омогућило активно партнерство у пројектима организација цивилног друштва и др.

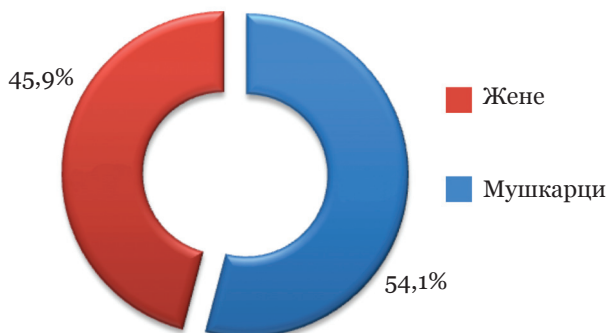
Повећање броја притужби

Треба, међутим, констатовати да је број притужби још увек релативно мали. Томе, поред осталог, доприноси страх и жртава дискриминације да ће подношењем притужбе погоршати свој положај и бити изложене секундарној виктимизацији, својеврсна скепса жртава дискриминације у делотворност заштите, мали број

притужби организација цивилног друштва које су законом овлашћене на подношење да притужбе и др.

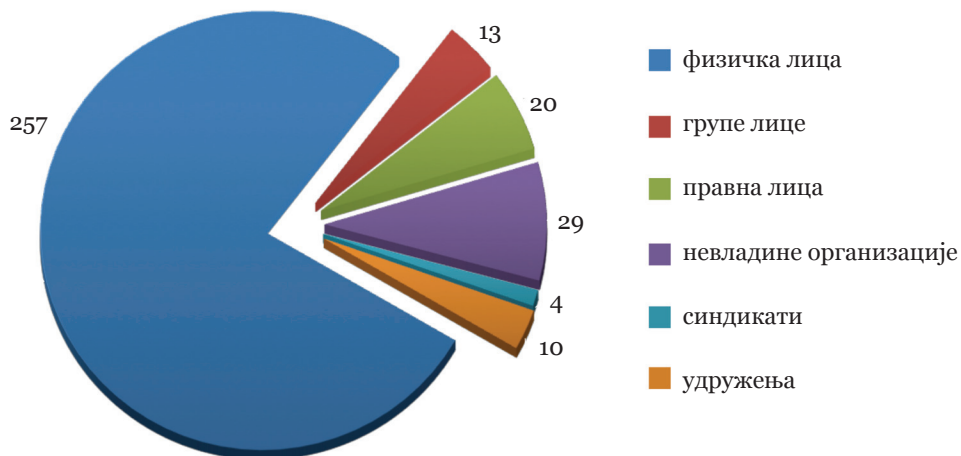
3.1.2. Подносиоци притужби

Највише притужби поднела су физичка лица - укупно 257 притужби (74%). Жене су поднеле 118 притужби (45,9%), а мушкарци 139 (54,1%).

Физичка лица - структура подносилаца притужби по полу

Правна лица су поднела 20 притужби (5,7%), 13 притужби су поднеле групе лица (3,7%), НВО су поднеле 29 притужби (8,3%), синдикати 4 (1,2%), различита удружења 10 притужби (2,9%) и савети националних мањина -13 притужби (3,7%).

Подносиоци притужби

3.1.3. Основ притужбе

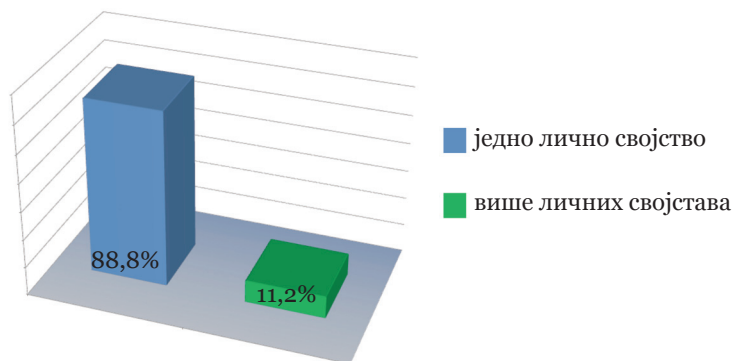
Одредбама ЗЗД прописано је да изрази дискриминација, односно, дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима (чл. 2. ст. 1. т. 1.).

Иако ЗЗД прописује преко двадесет личних својстава као могуће основе дискриминације, треба имати у виду да ова листа није коначна, односно, основ дискриминације може бити и било које друго лично својство. С тим у вези, треба напоменути и да подносиоцима притужби често није довољно јасно шта је лично својство, односно, шта може да буде лично својство, а шта су личне особине или лични идентитет.

Пример:

Подноситељка притужбе сматра да је послодавац дискриминише јер је супруга бившег директора и бившег председника Управног одбора послодавца. Као основ дискриминације навела је „брачни статус“, односно, чињеницу да је удата баш за одређеног човека (бившег директора послодавца). Међутим, дискриминацији на основу брачног статуса постоји када је особа неједнако третирана управо због свог брачног статуса, тј. због тога што јесте, односно што није у брачној или ванбрачној заједници. Тако би, нпр. дискриминација по основу брачног статуса постојала ако би запосленом лицу неко право из радног односа било ускраћено само зато што се не налази у браку. У овом случају, неједнак третман на који је подносиатељка притужбе указала, узрокован је њеним личним идентитетом, чињеницом да је удата за одређеног мушкарца, а не њеним личним својством – брачним статусом, односно, околношћу да има статус супруге, тј. да је у браку.

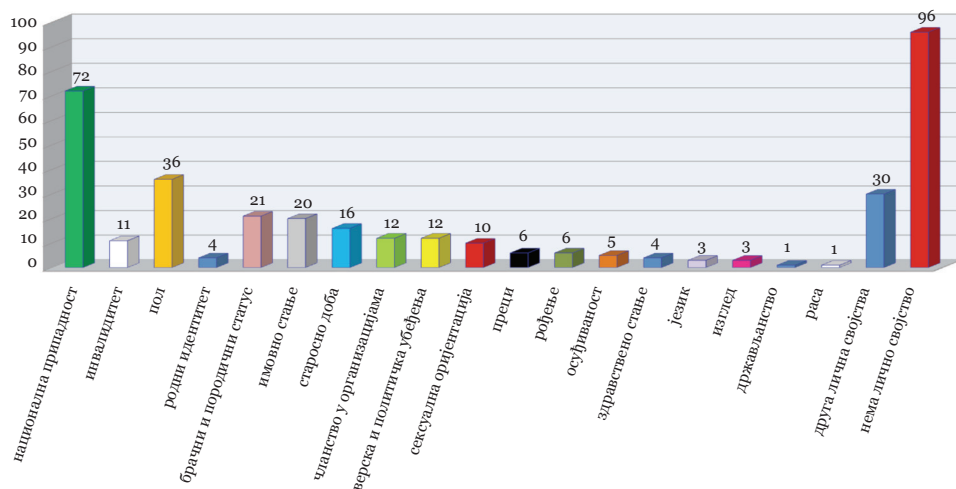
У већини притужби као основ дискриминације наведено је једно лично својство (310 или 88,8%), док је у 39 притужби наведено више од једног основа.

Притужбе по броју основа дискриминације

Највише притужби односило се на дискриминацију на основу националне припадности (20,6%), пола (10,3%), брачног и породичног статуса (6%), имовног стања (5,7%), старосног доба (4,5%), инвалидитета (3,2%), сексуалне оријентације (2,8%) и остали основи (46,9%).

У 2011. години није примљена ниједна притужба за дискриминацију на основу боје коже и генетских особености.

Основ притужби

3.1.3.1. Притужбе због дискриминације на основу националне припадности или етничког порекла

Највише притужби поднето је због дискриминације на основу националне припадности или етничког порекла – 72 притужбе. Највише је било притужби на основу припадности ромској (31,9%) и бошњачкој (20,8%) националној мањини, док је нешто мање притужби поднето на основу припадности албанској (4) и румунској (4) националној мањини, затим бугарској (3), хрватској (2) и македонској (2).

Из самих притужби може се закључити да се припадници националних мањина осећају дискриминисано у свим областима друштвених односа, поготово у поступцима пред органима јавне власти, а нарочито када одлуке државних органа нису повољне по њих, чак и када су донете у складу са законом. Посебно забрињава положај припадника ромске националне мањине који су изложени дискриминацији у свим областима друштвеног живота. Иако је највише притужби на основу националне припадности било управо због припадности ромској националној мањини, број притужби упућених по овом основу и даље је мали.

Један број притужби због дискриминације на основу националне припадности односио се на сферу радних односа и запошљавања. Притужбе су поднете против послодаваца и у њима подносиоци притужби наводе да су различито третирани у односу на остале запослене или да уопште нису ни примљени у радни однос, јер су припадници неке националне мањине. Слична је ситуација и у случајевима када је притужба поднета због дискриминације у поступцима пред надлежним судовима (7). Припадници мањинских народа осећају се дискриминисано у поступцима пред надлежним судовима, па често судске одлуке које нису повољне по њих, схватају као дискриминацију по основу националне припадности. Већина ових поступака окончана је мишљењем да није утврђена дискриминација.

Укупно 10 притужби поднето је против физичких лица која су својим понашањем омаловажавала и узнемиравала подносиоце притужби и вређали њихово достојанство на основу националне припадности.

Пример:

Подносилац притужбе је навео да је дискриминисан јер је на базену који је у јавној употреби, био изложен вређању, узнемиравању и понижавајућем поступању на основу личног својства чланова његове породице – припадности ромској националној мањини. Након спроведеног поступка утврђено је да су у изјавама лица против кога је поднета притужба изражене идеје и ставови којима је повређено достојанство подносиоца притужбе на основу личног својства чланова његове породице – припадности ромској националној мањини, чиме је створено непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење које представља акт дискриминације.

Од укупног броја притужби поднетих на основу припадности бошњачкој националној мањини, највећи број (11) поднео је Национални савет бошњачке националне мањине (Бошњачко национално веће) због повреде колективних мањинских права, а против: града Новог Пазара, општина Сјеница, Пријепоље, Тутин и Прибој, Радиодифузне установе Радио Телевизије Србије, Министарства за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу, Министарства просвете и науке РС, Министарства унутрашњих послова РС, председника Владе РС и председника савета РС за националне мањине Мирка Цветковића и Министарства за културу, информисање и информационо друштво РС. Притужбе против јединица локалне самоуправе поднете су због онемогућавања остваривања права на службену употребу језика и писма бошњачке националне мањине на територијама ових општина, али је само у поступку против општине Прибој утврђена дискриминација. Наиме, у поступку је утврђено да је Општина Прибој пропустила да предузме мере како би се у службену употребу увео босански језик и латинично писмо, равноправно са српским језиком и латиничним писмом, иако према резултатима последњег пописа становништва на територији ове општине живе више од 15% бошњачке националне мањине. У свим другим поступцима по притужбама Националног савета бошњачке националне мањине донета су мишљења да није утврђена, односно, да није било дискриминације.

Девет притужби односило се на дискриминацију на основу националне припадности у области образовања, што је прилично забрињавајући податак. У шест случајева притужба је поднета против образовне установе, директора или просветног радника због дискриминације ученика на основу националне припадности. Један поступак је завршен у 2011. години, у којем није утврђено да је понашање учитељице било мотивисано националном припадношћу ученице, али су школи упућена две препоруке, које гласе:

1. Директорка школе ОШ М. л. л. из Б. предузеће све неопходне мере из своје надлежности, како би се кроз одговарајуће програме, обуке и едукације међу ученицима/ цама развијао дух толеранције, прихватања различитости и недискриминаторног понашања.

2. Школски одбор, директорка и стручна служба (психолошко-педагошка) ОШ М. л. л. из Б. обавестиће Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Три притужбе су поднете због сегрегације ромске деце у образовању.

У циљу остваривања права припадника и припадница националних мањина у Србији на информисање и обавештавање на матерњем језику, повереница за заштиту равноправности издала је препоруку Радиодифузној установи Радио Телевизије Србије да предузме све неопходне мере из своје надлежности у области производње и емитовања програма о култури, језику, обичајима, историји и осталим карактеристикама националних мањина које живе у Србији. Садржина ове

препоруке изложена је у делу извештаја у којем су презентоване препоруке за предузимање мера за остваривање равноправности.

Током 2011. године поднете су притужбе у којима је као основ дискриминације наведена припадност већинском српском народу, а у једном од тих случајева је утврђена дискриминација.

Пример:

Подносилац притужбе је навео да живи у Босилеграду, општини чије је становништво 99,05% бугарске националности, као и да је пензионисани радник Министарства унутрашњих послова и да је свакодневно изложен притисцима и претњама оних који пропагирају враћање општине Босилеград матици Бугарској. Уз притужбу је приложио копију осме и девете стране листа „Бјулетин” од октобра 2010. године, на којима је објављена представка подносиоца притужбе упућена министру просвете Жарку Обрадовићу 17. маја 2010. године и текст под насловом „О држави газда Радише”. Подносилац притужбе је навео да се цео текст, а посебно израз „српско ченге”, које се више пута у тексту помиње, односи на њега, јер је био дугогодишњи радник МУП-а, као и да је његов отац био жандарм који се из околине Ужица доселио у Босилеград. Након спроведеног поступка, повереница за заштиту равноправности је утврдила да су у тексту Ивана Николова „О држави газда Радише” објављеном у листу „Бјулетин”, бр. 64-65 од октобра 2010. године, изражене идеје и ставови којима је повређено достојанство подносиоца притужбе на основу личних својстава – националне припадности и порекла (преци), чиме је створено непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење које представља акт дискриминације - узнемиравање и понижавајуће поступање.

3.1.3.2. Притужбе због дискриминације на основу инвалидитета

Следећи основ дискриминације по броју притужби јесте инвалидитет – 39 притужби. По 11 притужби је поднето због дискриминације у области рада и запошљавања и области пружања јавних услуга. У највећем броју случајева (26) притужбе су одбачене јер нису испуњавале формалне услове за поступање или је утврђено да нема повреде права у смислу ЗЗД. Поступајући по три притужбе, повереница за заштиту равноправности је донела мишљење да није извршена дискриминација, док је у три поступка утврђена дискриминација на основу инвалидитета и издате су одговарајуће препоруке.

Примери:

Особа која користи колица поднела је притужбу против града Београда због дискриминације на основу инвалидитета у области пружања јавних услуга. У притужби је наведено да не може да се креће улицом у којој живи, јер тротоар и раскрсница нису прилагођени корисницима колица. Повереница за заштиту равноправности је донела мишљење да је извршен акт дискриминације и дала препоруку Градском секретаријату за саобраћај да прилагоди тротоар и

раскрсницу како би се подносиоцу притужбе и другим особама са инвалидитетом које за кретање користе колица омогућило несметано кретање и коришћење јавних површина.

Иницијатива за права особа са менталним инвалидитетом (МДРИ Србија) поднела је притужбу против Секретаријата за социјалну заштиту града Београда јер су поједине категорије деце и одраслих особа са инвалидитетом дискриминисане у погледу права на повлашћено паркирање. У овом случају је утврђено да је Решењем о категоријама инвалида који могу да користе јавна паркиралишта („Сл. лист града Београда”, бр. 28/2003) и Правилником о категоријама војних инвалида, цивилних инвалида рата и особа са инвалидитетом који могу бесплатно да користе посебно одређена паркинг места на јавним паркиралиштима („Сл. лист града Београда”, бр. 27/2006), повређено начело једнакости. Овим документима, којима су прописане категорије лица која могу да користе паркинг места за паркирање возила особа са инвалидитетом, извршена је дискриминација појединих категорија грађанки и грађана Београда, и то: родитеља и старатеља деце са сметњама у развоју која се налазе у редовном образовном систему или нису укључена у образовни систем, у односу на родитеље и старатеље деце са сметњама у развоју која похађају специјалне школе.

Има случајева у којима није утврђена дискриминација подносилаца притужби на основу инвалидитета, али се из података добијених током поступка може закључити да особе са инвалидитетом имају тешкоћа у остваривању појединих права. Стручна служба Повереника за заштиту равноправности анализираће релевантне прописе, сваки пут када има индиција да поједине групе грађана и грађанки не могу да остваре своја права под једнаким условима са другим грађанима, и предузме одговарајуће мере из своје надлежности (нпр. иницијатива за измену прописа и сл.) како би се обезбедило поштовање начела једнакости.

Пример:

Подносилац притужбе је особа са потпуним оштећењем вида, који сматра да га је пословна банка дискриминисала приликом одобравања кредита, јер је било потребно да попуни и потпише меницу. Како он није био у могућности да то уради сам, био је принуђен да изда пуномоћје оверено у суду другом лицу, које је уместо њега потписало меницу. Подносилац притужбе је навео да је различито третиран у односу на друге клијенте банке, који не морају да овласте друго лице за потписивање менице и немају додатне трошкове судске овере. У поступку је утврђено да банка није извршила акт дискриминације, јер је поступала у складу са одредбама Закона о меници, који је дужна да поштује. Међутим, овај поступак је указао на потребу свеобухватне анализе одредаба Закона о меници, као и других закона којима је прописан начин потписивања особа које из било ког разлога не могу да се потпишу на уобичајени начин, са

аспекта њихове усаглашености са начелом једнакости, ради евентуалног покретања иницијативе за измену важећих законских прописа.

Донето је и неколико препорука органима јавне власти: препорука Министарству просвете и науке Републике Србије, Националном просветном савету и Заводу за унапређење квалитета васпитања и образовања ради уклањања дискриминаторних садржаја, између осталог и на основу инвалидитета, из наставних материјала и наставне праксе и промовисања толеранције, уважавања различитости и поштовања људских права; препорука Министарству рада и социјалне политике за измену дискриминаторне одредбе Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, док је Влади Републике Србије упућена иницијатива за измену Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом.

3.1.3.3. Притужбе због дискриминације на основу пола

Због дискриминације на основу пола примљено је 36 притужби. Највише притужби поднето је због дискриминације у области рада и запошљавања (18), док су две притужбе поднете због дискриминације у области спорта. Повереница за заштиту равноправности поднела је тужбу надлежном суду због дискриминације женских фудбалских клубова у односу на мушке фудбалске клубове, а на основу пола играча/играчица, оцењујући да се ради о стратешки важном случају.

У седам предмета који су се односили на дискриминацију на основу пола утврђено је да није било дискриминације, а у шест предмета је утврђена дискриминација и донета су мишљења са одговарајућим препорукама.

Примери:

Подноситељка притужбе је навела да су у тексту аутора П.Б. који је објављен у „Политици“, изражене идеје и ставови које представљају омаловажавање жена и подржавање предрасуда и друштвених образаца који су засновани на стереотипним улогама полова. У спроведеном поступку је утврђена дискриминација на основу пола и издата је препорука аутору текста да се писано извини подносиоце притужбе, као и да се убудуће суздржава од давања изјава и ширења идеја којим се омаловажавају жене.

На основу притужбе којом су подносиоце тражиле проширивање могућности за улазак у поступак вантелесне оплодње о трошку Републичког фонда за здравствено осигурање, донето је мишљење да је један од прописаних услова за укључивање у Програм вантелесне оплодње, којим је прописано да право могу да остваре „само жене које нису рађале или немају живе деце“, дискриминаторан. Овако прописан критеријум је дискриминаторан јер ставља у неравноправан положај мушкарце који немају сопствено генетско потомство, а чије партнерке (ванбрачне или брачне) имају сопствено генетско потомство из раније брачне или ванбрачне заједнице, којима ускраћује право на укључивање у Програм, док мушкарцима који имају сопствено генетско потомство из раније заједнице, а чије партнерке га немају, омогућава укључивање у Програм.

На основу ових притужби издато је и пет препорука органима јавне власти - Министарству просвете и науке Републике Србије, Националном просветном савету и Заводу за унапређење квалитета васпитања и образовања за уклањање дискриминаторних садржаја из наставних материјала и наставне праксе и промовисање толеранције, уважавање различитости и поштовања људских права, препорука Народној скупштини Републике Србије за обезбеђивање учешћа жена у међународним делегацијама, препорука Влади Републике Србије за измену Методологије за израду подзаконских аката и препорука Министарству одбране и Генералштабу Војске Србије да предузме све неопходне мере у циљу стварања услова за употребу родно диференцираног језика у службеној комуникацији, у складу са принципом равноправности полова.

Код 16 притужби било више од једног основа дискриминације (пол и породични статус, пол и род, имовинско стање, инвалидитет).

Пример:

Поступајући по притужби АЖЦ из Б. против Скупштине града Београда због Одлуке о измени и допуни одлуке о правима у социјалној заштити Београда бр. 5-262/11-С од 12. априла 2011. године, утврђено је да је овом Одлуком, којом су прописани услови остваривања права на сталну новчану помоћ женама према којима је извршено насиље у породици, повређено начело једнакости, чиме је извршена дискриминација појединих категорија жена. Наиме, Одлуком су дискриминисане жене према којима је извршено насиље у породици, а које нису биле кориснице услуге сигурне куће или су повратнице у сигурну кућу, у односу на жене према којима је извршено насиље у породици, а које су биле кориснице услуге сигурне куће и нису повратнице у сигурну кућу.

3.1.3.4. Притужбе због дискриминације на основу родног идентитета

У току 2011. године примљене су четири притужбе у којима се као основ дискриминације наводи родни идентитет. Занимљиво је да се код све четири притужбе, поред родног идентитета, као основи наводе и пол и род.

3.1.3.5. Притужбе због дискриминације на основу брачног и породичног статуса

Дискриминација на основу брачног и породичног статуса наведена је као основ у 21 притужби. У 16 случајева наведено је да је у питању дискриминација по више основа од којих је један и брачни и породични статус.

Интересантно је напоменути да се од укупног броја притужби због овог основа дискриминације, 16 односи на сферу радних односа и запошљавања, а од тог броја 14 притужби су поднеле жене, што може да укаже на неповољнији положај жена у области рада и запошљавања, а свакако и на чињеницу да се жене осећају дискриминисано у овој области друштвених односа због свог брачног и породичног статуса.

Пример:

Подноситељка притужбе навела је да је била запослена у банци на руководећем положају, али да је распоређена на ниже (извршилачко) радно место одмах по повратку са породилског боловања.

У пет предмета утврђено је да нема дискриминације, док је на основу једног предмета упућена препорука органима јавне власти.

Пример:

Подноситељка притужбе сматрала је да је дискриминисана на конкурс за избор васпитачице у једној предшколској установи, на основу брачног и породичног статуса. Навела је да је једини разлог због којег није добила посао чињеница да има четворо деце. Након спроведеног поступка утврђено је да није било дискриминације јер је првенствени критеријум на основу којег је избор извршен био успех на психолошком тесту.

У 50% предмета притужбе су одбачене због тога што нису садржале све неопходне елементе, а подносиоци их нису допунили у остављеном року или је поступак обустављен јер је утврђено да нема повреде права у смислу ЗЗД.

3.1.3.6. Притужбе због дискриминације на основу имовног стања

По основу имовног стања примљено је 20 притужби, од којих се 12 односи на области пружања јавних услуга или рад државних органа (здравствена заштита, социјална заштита, образовање, правосуђе), док се пет притужби односи на област рада и запошљавања. Подносиоци притужби наводе да су им права ускраћена управо због лошијег имовног стања, али у току поступака по притужбама углавном нису поднети докази којима би се оваква тврдјења поткрепила. У поступку по две притужбе утврђено је да нема дискриминације и донето је такво мишљење.

У складу са својим надлежностима да иницира доношење или измену прописа ради спровођења и унапређивања заштите од дискриминације и даје мишљење о одредбама нацрта закона и других прописа који се тичу забране дискриминације, повереница за заштиту равноправности доставила је председнику Републике Србије мишљење на Закон о парничном поступку, а Влади Републике Србије мишљење на Нацрт закона о бесплатној правној помоћи.

3.1.3.7. Притужбе због дискриминације на основу старосног доба

Примљено је 16 притужби у којима је као основ наведено старосно доба. И код овог основа је највише притужби поднето у области рада и запошљавања. Повереница за заштиту равноправности је донела три мишљења да је дошло до дискриминације и издала одговарајуће препоруке за отклањање повреде права.

Пример:

Подноситељка притужбе је навела да је дискриминисана у поступку запошљавања на основу старосног доба, јер је према расписаном конкурс у услов за заснивање радног односа био да медицинске сестре/техничари не буду старији од 35 година. Утврђено је да је послодавац, прописивањем оваквог услова у конкурс, нарушио принцип једнаких могућности за заснивање радног односа у односу на особе старије од 35 година, чиме је извршена непосредна дискриминација на основу старосног доба.

3.1.3.8. Притужбе због дискриминације на основу чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама

У 12 притужби подносиоци притужбе указали су на дискриминацију на основу чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама. Притужбе се се односиле на дискриминацију у области рада и запошљавања, пружања јавних услуга, поступака пред органима јавне власти, правосуђа. Сви поступци су окончани одбацивањем притужбе или обустављањем поступака због тога што је било очигледно да нема дискриминације, у смислу ЗЗД.

3.1.3.9. Притужбе због дискриминације на основу верских и политичких убеђења

12 притужби поднето је због дискриминације на основу верског или политичког убеђења (пет због верског, а седам због политичког) у различитим областима друштвеног живота. По овом основу издата је препорука једном од националних савета националних мањина, као и препорука Вишем суду у Београду о хитности решавања судских поступака у парницама за заштиту од дискриминације.

3.1.3.10. Притужбе због дискриминације на основу сексуалне оријентације

Поднето је 10 притужби због дискриминације на основу сексуалне оријентације. Интересантно је да су само четири притужбе поднела физичка лица, док су остале поднеле невладине организације. Завршено је осам поступака у току 2011. године, и то тако што је у два случаја утврђено да нема дискриминације, четири притужбе су одбачене као неуредне, у једном случају није било повреде права у смислу Закона о забрани дискриминације, док је у једном предмету издата општа препорука.

Пример:

Подносилац притужбе је навео да је дискриминисан због своје сексуалне оријентације, јер му је послодавац отказао уговор о раду због недоласка на посао одређени временски период, иако га је подносилац притужбе обавестио да ће одсуствовати са посла због учествовања у организацији Параде поноса. У току поступка је послодавац приложило доказе из којих је утврђено да отказивање уговора о раду није било мотивисаном ни сексуалном оријентацијом нити било којим другим личним својством подносиоца притужбе, већ је засновано искључиво на повреди радних дужности због неоправданог недоласка на посао у периоду од седам дана. Донето је мишљење да није било дискриминације.

3.1.3.11. Притужбе због дискриминације на основу предака

Овај основ се појављује само у шест притужби, и то углавном у области рада и запошљавања. Подносиоци притужби сматрали су да су доведени у неравноправан положај на основу својих предака (нпр. личних својстава родитеља - осуђиваност), односно због свог порекла.

3.1.3.12. Притужбе због дискриминације на основу рођења

Шест притужби је поднето због дискриминације по основу рођења, од тога три у области рада и запошљавања. Поводом једне притужбе дата је препорука граду Јагодини поводом дискриминаторних одредби Одлуке о финансирању брачних парова, између осталог и због због дискриминације на основу рођења, јер финансијску помоћ од града Јагодине могу добити само брачни парови код којих је бар један супружник рођен на територији града Јагодине.

3.1.3.13. Притужбе због дискриминације на основу осуђиваности

У притужбама које су поднете због дискриминације на основу осуђиваности, а било их је укупно пет у 2011. години, подносиоци притужби су наводили да су дискриминисани у поступцима пред органима јавне власти (МУП, Управа за извршење заводских санкција, правосуђе). Интересантно је да су две притужбе у којима је као основ дискриминације наведена осуђиваност, поднеле особе које су на издржавању казне затвора. Притужбе су се односиле на догађаје у заводима у којима су издржавали казне, па је потребно објаснити да осуђиваност у оваквим случајевима не може да буде основ дискриминације, јер је у питању различит третман међу особама које су осуђене, односно, које имају заједничко лично својство. Да би, у условима када су сви осуђени и на издржавању казне затвора, постојала дискриминација, потребно је да је разликовање или неједнак третман засновано на неком другом личном својству (нпр. национална припадност, инвалидитет).

3.1.3.14. Притужбе због дискриминације на основу здравственог стања

У четири притужбе подносиоци притужби обратили су се за заштиту од дискриминације по основу здравственог стања. Притужбе су биле из области пружања јавних услуга, здравствене заштите и радних односа.

3.1.3.15. Притужбе због дискриминације на основу језика

Језик као основ дискриминације појављује се само у три случаја, и то код вишеструке дискриминације као један од основа (поред националне припадности).

3.1.3.16. Притужбе због дискриминације на основу изгледа

Изглед, као лично својство, на основу којег је извршена дискриминација, наведен је само у три притужбе, и то поред других основа дискриминације (старосно доба, пол и преци). Подносиоци притужби сматрали су да су по основу изгледа дискриминисани у области рада, пружања јавних услуга и правосуђа.

Пример:

Подносилац притужбе је навео да је дискриминисан на основу изгледа и пола, јер му није дозвољено да уђе у пословну зграду у кратким панталонама, а женама је дозвољено да улазе у кратким сукњама. Донето је мишљење да није извршен акт дискриминације ни по једном личном својству подносиоца притужбе.

3.1.3.17. Притужбе због дискриминације на основу држављанства

Поднета је само једна притужба у којој су као основ дискриминације назначени преци и држављанство. У питању је притужба у области образовања поднета против средње школе. У притужби је наведено да држављанин Републике Србије није примљен на школовање, јер није доказао да нема држављанство неке друге земље.

3.1.3.18. Притужбе због дискриминације на основу расе

Раса као основ дискриминације наведена је само у једној притужби. У поступку је утврђено је да није било повреде права у смислу ЗЗД.

3.1.3.19. Притужбе због дискриминације на основу других личних својстава

У скоро 10% (30) притужби наведен је неки основ који није експлицитно прописан одредбама ЗЗД. Неки од примера су: статус судије, статус ратног војног резервисте, пензионер, статус подстанара, намештеник или државни службеник,

студент приватног факултета, студент државног факултета, адвокат, расељено лице, пребивалиште.

Међу овим предметима је у једном случају утврђена дискриминација и издата је одговарајућа препорука.

Пример:

Ратни војни резервисти са територије осам општина на југу Србије добили су дневнице за време које су провели на ратишту, док војни резервисти са пребивалиштем у свим осталим општинама у Србији нису добили дневнице. У овом предмету утврђена је дискриминације и издата је препорука Влади Републике Србије.

3.1.3.20. Притужбе без основа дискриминације

У скоро 1/3 притужби (96 притужби - 27,5%) није био наведен основ дискриминације, углавном из два разлога: 1) није назначен основ дискриминације, тј. лично својство због кога подносиоци притужби сматрају да су дискриминисани, и 2) погрешно је назначен основ дискриминације, што је последица чињенице да подносиоци притужби често погрешно схватају суштину личног својства као основа дискриминације. У овим притужбама биле су наведене повреде неких других права или уопште није било повреде права, али су подносиоци притужби ситуације у којима су се нашли доживљавали као дискриминацију.

Примери:

Подносилац притужбе сматра да га послодавац дискриминише и не омогућује му напредовање у послу јер је послодавац љубоморан на остварене резултате рада подносиоца притужбе;

Подносилац притужбе сматра да га МУП дискриминише тако што не реагује на пријаве које подноси против комиције, јер је комиција у сродству са неким припадником МУП-а;

Подноситељка притужбе је просветна радница која није примљена на конкурс који је школа расписала. Она сматра да је разлог за то њена стручност и постигнути резултати у раду, па се стога директорка школе није одлучила за њу због љубоморе.

Велики број поднетих притужби без личног својства или без узрочно-последичне везе између личног својства и акта који се наводи као дискриминаторан, показује нам да да је сам феномен дискриминације још увек недовољно познат широј јавности, као и да се многе повреде права и неправедне ситуације сматрају дискриминацијом.

3.1.4. Области друштвених односа на које се притужбе односе

Притужбе које су примљене у току 2011. године односиле су се на сферу радних односа и запошљавања (35,5%), поступке пред органима јавне власти (12%), пружање услуга (9,7%), јавну сферу (8,5%), образовање (6,4%), правосуђе (6%) и остале области друштвених односа (23,9%).

Област друштвених односа на које се притужбе односе

3.1.4.1. Област рада и запошљавања

Највише поднетих притужби односи се на област запошљавања и радних односа – 122 (35,47%). Интересантно је напоменути да су у овој области притужбе подношене на основу свих набројаних личних својстава, односно, готово по свим основама дискриминације. Иста је ситуација и са притужбама које се односе на поступак запошљавања.

Поднете притужбе су показале да у области рада, а поготово запошљавања, постоји проблем дискриминације особа из маргинализованих група, пре свега жена, особа са инвалидитетом, старијих особа.

Пример:

Притужбу је поднела жена која је навела да је дискриминисана на основу личног својства – инвалидитета, јер јој је решењем Националне службе за запошљавање ускраћено право на рад, тако што јој је утврђен статус особе са инвалидитетом која се не може запослити и одржати запослење ни под општим, ни под посебним условима, иако је у питању особа која је била запослена и има радно искуство од неколико година. Донето је мишљење да је

извршена дискриминација и дата је препорука Националној служби за запошљавање за отклањање последица решења, као и да убудуће процене радне способности врше тако да се особама са инвалидитетом олакша у највећој могућој мери остваривање права на рад, сагласно принципу пуне социјалне укључености особа са инвалидитетом.

С друге стране, имајући у виду да је већина притужби из сфере радних односа била неоснована са аспекта ЗЗД, може се закључити да су грађани посебно осетљиви на ситуације и догађаје који су повезани са остваривањем права из радног односа, те да сваки неједнак третман сматрају уједно и дискриминацијом, али и да се у овој области запослени и они који траже запослење сусрећу са бројним проблемима. Међутим, у великом броју поступака у којима је утврђено да није било повреде права у смислу Закона о забрани дискриминације, подносиоци притужбе су обавештени о могућностима које имају на основу Закона о спречавању злостављања на раду („Службени гласник РС”, бр. 36/2010) или су упућени на друге надлежне органе.

3.1.4.2. Поступање органа јавне власти

На поступање органа јавне власти поднето је 12% притужби (43). Најчешће су притужбе подношене против јединица локалне самоуправе и градова, судова, Владе РС и министарстава, Војске Србије, Пореске управе, као и центара за социјални рад. Било је неколико поступака у којима није било доказа да је извршен акт дискриминације, али је било потребно указати државним органима на специфичан положај одређених група грађана.

Пример:

Организације која се бави заштитом људских права навела је у притужби да је Полицијска управа у Нишу одбила да изда личну карту младићу који је ромске националности. У поступку није доказано да је поступање ПУ било мотивисано личним својством младића, али није пружено ни разумно образложење разлога због којих лична карта није издата. У овом случају донето је мишљење да није утврђена дискриминација, али је и у образложењу указано на потребу да држави органи покажу већи степен сензибилитета у поступцима у којима су странке из осетљивих друштвених група.

Хронолошки приказ мишљења и издатих препорука органима јавне власти, донетих у поступцима по притужбама на основу овлашћења из чл. 33 ст. 1. т. 1. Закона о забрани дискриминације, представљен је у делу под називом *Препоруке мера за остваривање равноправности*.

3.1.4.3. Пружање услуга, коришћење објеката и површина

Због дискриминације у области пружања услуга или коришћења објеката и површина поднете су 34 притужбе. Притужбе које су се односиле на коришћење јавних објеката и површина скоро искључиво су поднете због дискриминације на основу инвалидитета, док се по питању пружања услуга, као основи дискриминације, наводе разноврсна лична својства – старосно доба, национална припадност, пол и сл.

Пример:

Подноситељки притужбе банка није хтела да продужи уговор о позајмици на текућем рачуну, а као разлог је наведено да је старија од 67 година. Утврђено је да је банка извршила непосредну дискриминацију на основу старосног доба и упућена је препорука банци. Такође, упућена је препорука Народној банци Србије да у оквиру својих законских овлашћења предузме одговарајуће мере ради елиминисања дискриминаторног услова горње границе старосног доба за коришћење банкарских услуга, који пословне банке прописују својим општим актима. Народна банка Србије је обавестила Повереницу да је у утврдила да велики број банака (19 од укупно 33) у својим Општим условима прописује горњу старосну границу за поједине банкарске услуге, као и да НБС упутила допис Удружењу банака Србије, а такође је и препоручила банкама да преиспитају и ревидирају Опште услове пословања, како би усагласиле своја општа акта са релевантним одредбама антидискриминационих закона.

3.1.4.4. Јавна сфера

Примљено је 30 притужби (8,7%) због дискриминације у јавној сфери. Највећи број притужби односи се на одлуке јединица локалне самоуправе, Владе Републике Србије, као и на друга општа акта (закони, уредбе и сл.), за које се тврди да садрже дискриминаторне одредбе. Затим, неколико притужби поднето је због објава на интернет сајтовима и изјава на конференцијама за штампу.

Пример:

У притужби против Драгана Бјелогрлића је наведено да је на конференцији за штампу поводом новог филма дао изјаву у којој доводи Роме у везу са бандом убица и лудацима са Балкана, чиме их ставља у изразито негативан контекст и користи погрдан израз „Цигани”. Утврђено је да је Драган Бјелогрлић изразио идеје и ставове којима је повредио достојанство припадника и припадница ромске националне мањине и издата му је препорука по којој он није поступио, о чему је обавештена јавност.

3.1.4.5. Образовање и стручно usavršavaње

26 притужби (6,4%) поднето је због дискриминације у области образовања и стручног оспособљавања. Притужбе су указале на забрињавајуће велики број проблема у области образовања, поготово када су у питању деца из маргинализованих група (ромска деца, деца са сметњама у развоју и сл.). Неколико притужби односило се на дискриминацију ромске деце у школи, као и на сегрегацију ромске деце у основној школи и предшколској установи.

Од пет притужби које су се у 2011. години односиле на дискриминацију ромске деце у образовању, у два случаја је утврђена дискриминација, и то у једној предшколској установи и у једној основној школи (обе установе се налазе на територији истог града), где су ромска деца сегрегисана тако што за њих организована настава у посебним одељењима у посебној згради. У моменту писања овог извештаја, ни предшколска установа ни основна школа још увек нису поступиле по препорукама поверенице за заштиту равноправности.

Једна притужба се односила на одлуку националног савета једне националне мањине којом је утврђено право на стипендирање само за децу чији родитељи имају нижи степен образовања, која не живе у месту школовања, која се школују само на државним факултетима и која су уписана у бирачки списак те националне мањине.

3.1.4.6. Правосуђе

Примљено су 22 притужбе које се односе на област правосуђа. Из ових притужби може се закључити да подносиоци притужби веома често подносе притужбе у случајевима када нису задовољни исходом судског поступка, јер сматрају да су таквим одлукама дискриминисани.

Примери:

Подносилац притужбе је адвокат који сматра да га је Републичко правобранилаштво дискриминисало наводима у жалби, јер је изражен став да се адвокату не могу признати трошкови ангажовања адвоката у судском поступку јер је и сам адвокат. Подносилац притужбе је навео да је 2009. године поднео тужбу суду због дискриминације на основу националне припадности и вероисповести и злостављања на раду. Иако није било услова за поступање јер је судски спор био у току, дата је препорука Вишем суду у Београду у којој је указано на хитност поступака који се воде на основу одредаба Закона о забрани дискриминације и потребу да се предузму неопходне мере да се ови поступци експедитивно спроводе и окончавају у најкраћем могућем року.

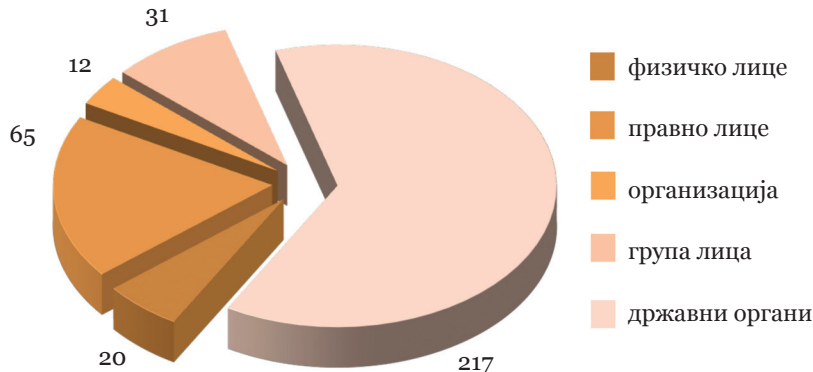
3.2.4.7. Остало

Један број притужби односи се на области приватних односа (15 притужби), остваривање колективних мањинских права (13) и област социјалне заштите (13).

У областима здравствене заштите, културе, уметности и спорта, пензијског и инвалидског осигурања, јавног информисања и медија, становања, деловања у синдикатима, политичким странкама и удружењима грађана, примљен је мањи број притужби – укупно 21 притужба.

3.1.5. Против кога су притужбе поднете

Највише притужби поднето је против државних органа⁷⁵ - 217 (62,9%). У оквиру ове категорије, највише притужби поднето је против Владе Републике Србије и министарстава – 24% (6,9% и 17%); против јединица локалне самоуправе и њихових органа (скупштина општина и градова, општинских управа, секретаријати) – 20,7%; против Републике Србије – 5%; против различитих судова – 8,7%. По мање од 3% притужби поднето је против тужилаштва, ПИО Фонда, Пореске управе, Националне службе за запошљавање и Народне скупштине РС. Против установа образовног система (основне школе, предшколске установе, факултети и научни институти) поднето је 12% притужби. Против здравствених установа (болнице, домови здравља) поднето је само седам притужби. Интересантно је да се државни органи само у четири притужбе појављују у улози послодавца.

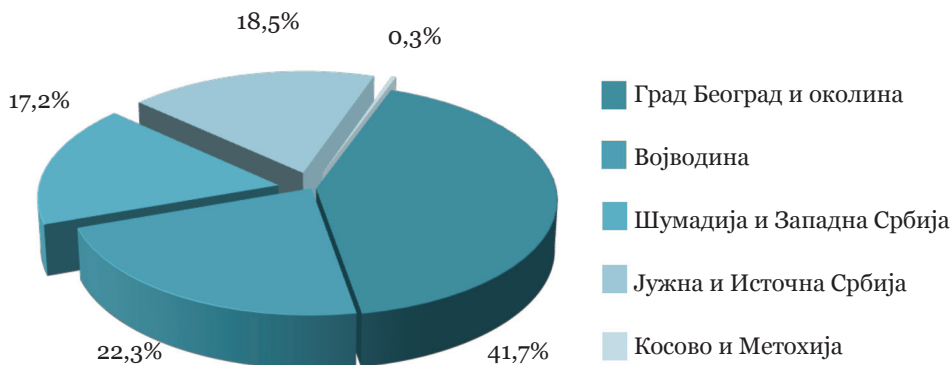
Против кога су притужбе поднете

У 5,8% случајева притужбе су поднете против физичких лица, углавном против мушкараца, док су жене означене као дискриминаторке само у три притужбе. У притужбама је као дискриминатор наведено правно лице у 18,84% случајева, а од овог броја, у 41% случајева правно лице је било у улози послодавца.

⁷⁵ Под овим појмом подразумевамо све државне органе, институције и установе чији је оснивач Република Србија, органе и организације који врше јавна овлашћења.

3.1.6. Дистрибуција притужби по регионима

Највећи број притужби поднеле су особе са пребивалиштем/боравиштем, односно, седиштем у Београду и у приградским местима око Београда (40%). Ово је показатељ да је институција Повереника за заштиту равноправности и даље највидљивија у Београду и околини. Повереница ће и током 2012. године, заједно са запосленима у стручној служби, предузети низ активности са циљем да институција буде доступнија, препознатљивија и видљивија на целом подручју Србије.

Број притужби по регионима

3.1.7. Исходи поступака и одлуке по притужбама

Према ЗЗД и Пословнику о раду којим је ближе уређен поступак пред Повереником за заштиту равноправности, по пријему притужбе најпре се испитује да ли она садржи све неопходне елементе да би се по њој могло поступати. Ако је притужба непотпуна, неразумљива или садржи недостатке који онемогућавају поступање, упућује се захтев подносиоцу притужбе да отклони недостатке, уз навођење недостатака и начина на који се они могу отклонити. Притужба се одбацује уколико подносилац притужбе у остављеном року не отклони недостатке, као и када Повереник за заштиту равноправности утврди да је ненадлежан да одлучује о повреди права на коју подносилац притужбе указује, у ком случају је дужан да подносиоца притужбе обавести о томе који је орган надлежан за пружање правне заштите.

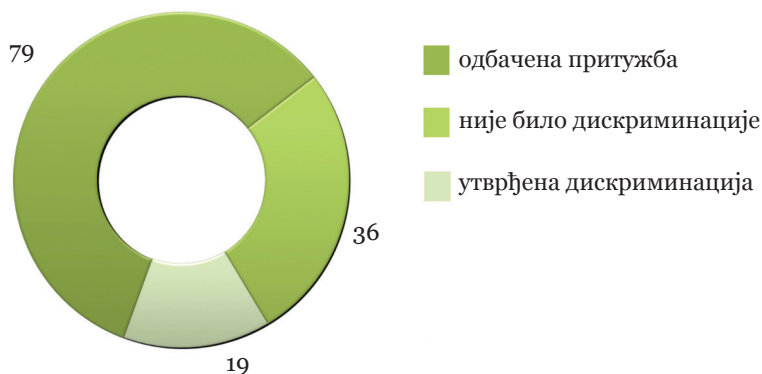
Одредбама члана 36. ЗЗД прописано је да Повереник неће поступати по притужби, уколико поступак пред судом по истој ствари није већ покренут или правноснажно окончан. Повереник не поступа по притужби ако је очигледно да нема повреду права на коју подносилац указује, ако је у истој ствари већ поступано а нису понуђени нови докази, као и ако утврди да је због протекла времена од учињене повреду права немогуће постићи сврху поступања.

У 2011. години поднете су укупно 154 притужбе по којима је није поступано, и то због тога: што је било очигледно да нема повреде права на коју подносилац притужбе указује (134), што је покренут или окончан судски поступак (17) и што због протекла времена није било могуће постићи сврху поступања (3).

Притужбе по којима није поступано

На основу 134 притужби покренут је поступак, од чега је 79 притужби одбачено, у 36 поступака је донето мишљење да није било дискриминације, док је у 19 случајева утврђена дискриминација.

Притужбе по којима је поступано

У 19 предмета у којима је утврђена дискриминација, донето је мишљење и издате су одговарајуће препоруке за отклањање последица дискриминације и спречавање даљег испољавања дискриминације. По осам препорука је поступљено у остављеном року, у два случаја је достављено обавештење о начину и временском року у којем ће се по препоруци поступити, за две препоруке још увек није истекао рок за поступање, док у седам случајева дискриминатори нису поступили по препорукама.

У свим случајевима у којима није поступљено по препорукама обавештена је јавност, у складу са чланом 40. став 2. ЗЗД, и то тако што је обавештење објављено у дневном листу „Блиц” и на интернет страници Повереника за заштиту равноправности. По препорукама поверенице за заштиту равноправности у 2011. години нису поступили: Иван Николов из Босилеграда, Драган Бјелогрић, Законодавни одбор Народне скупштине Републике Србије, Фудбалски савез Србије, Скупштина града Јагодина, Општина Прибој и Министарство рада и социјалне политике.

Повереница за заштиту равноправности донела је 10 препорука мера за унапређивање равноправности органима јавне власти, од којих су две препоруке донете у предметима у којима је по притужби донето мишљење да није утврђено да је извршен акт дискриминације. У осам случајева је утврђена ненадлежност Повереника за заштиту равноправности за поступање, па су предмети прослеђени надлежним органима (Поверенику за заштиту информација од јавног значаја, надлежним министарствима и др.)

Медијација је спроведена у једном поступку и била је успешна. Дата су два мишљења на законе и нацрте закона, као и две законодавне иницијативе.

У три случаја су подносиоци притужбе повукли притужбу.

Поднете су три тужбе пред надлежним судовима и две прекршајне пријаве. У осталим предметима (50) поступак није завршен у 2011. години.

3.2. Парнице за заштиту од дискриминације

Одредбом чл. 33. ЗЗД прописано је овлашћење Повереника за заштиту равноправности да покреће антидискриминационе парнице, при чему сам процењује потребу за подизањем тужбе. У судском поступку Повереник је странка у функционалном смислу, што значи да тужбу подиже у своје име, с тим што му је неопходна сагласност дискриминисаног лица, уколико је жртва дискриминације појединац (чл. 46. ст. 2). У случајевима дискриминације групе лица повезаних истим личним својством није неопходна сагласност дискриминисаних лица, што произлази из чл. 46. став 2. ЗЗД. Повереник у тужби може истаћи све антидискриминационе правозаштитне захтеве превентивног и реститутивног карактера прописане чланом 43. ЗЗД, изузев захтева за накнаду материјалне и нематеријалне штете.

Повереник тужбом може тражити: да суд утврди да је тужени дискриминаторски поступао према одређеном лицу (захтев за утврђење). Може, такође, тражити забрану извршења радње од које прети дискриминација, забрану даљег вршења радње дискриминације, односно забрану понављања радње дискриминације (захтев за пропуштање). Пресуда којом се усваја овакав захтев подобна је за принудно извршење, а Повереник је, као тужилац у парници,

овлашћен на покретање поступака за њено принудно извршење. Повереник је овлашћен да у тужби истакне захтев за уклањање дискриминације, којим тражи да дискриминатор предузме једну или више радњи којима уклања (отклања, одстрањује) стање дискриминације. Коначно, Повереник може истаћи и да дискриминатор о свом трошку објави судску пресуду којом је утврђена дискриминација.

Треба имати у виду да подизање тужбе није механизам којим се обезбеђује поштовање препорука Повереника, нити је део поступка по притужбама. У сваком конкретном случају се испитује да ли је предмет од стратешког значаја, и тек након процене да је потребно водити тзв. „стратешку парницу“, подноси се тужба надлежном суду.

У току 2011. године поднете су укупно три тужбе. Прва се односила на дискриминацију на основу припадности ромској националној мањини - В. К. из С. је 3. јуна 2011. године новинарки Радио телевизије Србије дао изјаву поводом информације да ће се Ј.М. са петоро деце уселити у зграду у којој он живи: *„Није нам баш у прилог да Ромкиња се усели у нашу зграду. Много има деце, петоро деце, она... шта ја знам. То је неред. Роми су Роми... Ви знате како, они увек имају неко посебно насеље, одвојено и те ствари.“* Овај прилог је емитован 6. јуна 2011. године на РТС-у.

На основу тужбе поверенице за заштиту равноправности, донета је пресуда којом је утврђен тежак облик непосредне дискриминације припадника и припадница ромске националне мањине – изазивање и подстицање неравноправности, мржње и нетрпељивости на основу националне припадности. Туженом је забрањено да убудуће даје изјаве и износи ставове којима се дискриминише ромска национална мањина, наложено му је да о свом трошку објави извињење у дневним новинама са националним тиражом, као и објављивање пресуде у дневним новинама са националним тиражом, о трошку туженог. Ова одлука је постала правноснажна.

Друга тужба је поднета против Фудбалског савеза Србије, због дискриминације женских фудбалских клубова у односу на мушке фудбалске клубове, на основу пола играча/ица. Наиме, чланом 79. Правилника о регистрацији, статусу и трансферу играча Фудбалског савеза Србије (Службени лист „Фудбал“ од 20. јуна 2011. године), је прописано да накнада трошкова уложених за обуку и развој фудбалске играчице, коју исплаћује клуб женског фудбала за прелазак фудбалске играчице, износи 15% од накнаде коју је исплаћује клуб мушког фудбала за прелазак фудбалског играча. Расправа је закључена, али још увек није донета првостепена пресуда.

Трећа тужба је поднета против града Јагодина, због Одлуке финансијској помоћи брачним паровима бр. 011-92/10-10-1, коју је Скупштина града Јагодине донела 23. децембра 2010. године. Одлука садржи услове којима је право на добијање финансијске помоћи неоправдано ускраћено појединим категоријама

грађана и грађанки, и то: онима који су склопили ванбрачну заједницу, онима који нису рођени у Јагодини, онима који пре закључења брака имају децу из ванбрачних заједница, као и онима који су пре закључења брака били у ванбрачној заједници. Ни овај предмет до краја 2011. године није правоснажно завршен.

3.3. Прекршајни поступци

Према члану 33. тачка 4. ЗЗД, Повереник је овлашћен да подноси прекршајне пријаве због повреде права из ЗЗД. Иако то није изричито предвиђено ЗЗД, Повереник је, с обзиром на своју улогу, овлашћен на подношење прекршајних пријава и због аката дискриминације који су инкриминисани као прекршаји посебним антдискриминационим законима: *Законом о заштити права и слобода националних мањина*, *Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом*, *Законом о равноправности полова*, као и другим прописима.

У току 2011. године повереница је поднела две прекршајне пријаве, обе због сегрегације ромске деце у предшколској и основношколској установи на територији исте општине.

4. РАД НА УНАПРЕЂИВАЊУ ЗАШТИТЕ РАВНОПРАВНОСТИ

У протеклом периоду предузете су бројне активности ради сузбијања дискриминације, промовисања и унапређивања равноправности. Издато је неколико општих препорука упућених државним органима, као и неколико упозорења и саопштења, одржано је низ предавања и презентација како би јавност била едукована о самом феномену дискриминације, упозната са међународним стандардима, решењима садржаним у антидискриминационом законодавству, са улогом, задацима и овлашћењима Повереника, као и са поступком по притужбама. Такође, радило се и на развијању сарадње са организацијама цивилног друштва.

4.1. Препоруке органима јавне власти

Одредбама члана 33. тачка 9. Закона о забрани дискриминације прописано је овлашћење Повереника за заштиту равноправности да препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности. Препоруке за предузимање мера могу бити усмерене ка томе да се превентивним деловањем спречи и отклони структурална и институционална дискриминација, као и да се унапређује деловање институција система у сузбијању дискриминације. Препорукама се органима јавне власти и другим субјектима указује и на потребу предузимања посебних мера (мера афирмативне акције) ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају у односу на остале грађане. Сагласно чл. 21. ст. 4. Устава Републике Србије и чл. 14. Закона о забрани дискриминације, увођење ових мера не сматра се дискриминацијом.

У протеклом периоду највећи број препорука за предузимање мера за остваривање равноправности упућен је органима јавне власти након прикупљања чињеница у поступку по притужбама због дискриминације. Све ове препоруке мера формулисане су, у виду посебног става, у актима донетим у поступку по притужбама. Такође, одређени број препорука мера за остваривање равноправности издат је у облику посебних писмена упућених органима јавне власти.

Због важности и утицаја које органи јавне власти имају на грађане и грађанке, као и због великог броја притужби које су поднете против органа јавне власти, представимо хронолошки препоруке које је повереница за заштиту равноправности упутила органима јавне власти у току 2011. године, на основу овлашћења из члана 33. ст. 1 и 9. ЗЗД.

Препорука Народној скупштини Републике Србије за обезбеђивање учешћа жена у међународним делегацијама (27. јануар 2011.)

Поводом догађаја у вези са ратификацијом акредитације делегације Народне скупштине Републике Србије на седници Парламентарне скупштине Савета Европе и најаве да ће Народна скупштина Републике Србије изменити састав делегације у складу са правилима Парламентарне Скупштине Савета Европе, те да ће у саставу делегације бити једна жена, издата је препорука Народној скупштини Републике Србије да је приликом доношења одлуке о саставу делегације у Парламентарној скупштини Савета Европе неопходно применити одредбу члана 38. Закона о равноправности полова⁷⁶, којом је прописано: *„Приликом избора или именовања делегација које представљају Републику Србију, састав делегација обавезно мора да чини најмање 30% лица мање заступљеног пола, у складу са међународним стандардима.”* Сагласно томе, имајући у виду укупан број чланова парламентарне делегације, у саставу ове делегације морају бити најмање две жене. Такође, препоручено је и да Народна скупштина Републике Србије без одлагања регулише на који ће начин бити обезбеђено да у саставу свих парламентарних делегација које суделују у међународној сарадњи делегација буде најмање 30% лица мање заступљеног пола, сагласно пропису из члана 38. став 2. ЗРП.

Препорука Министарству унутрашњих послова Републике Србије за повећавање броја запослених припадника националних мањина (24. март 2011.)

Министарству унутрашњих послова Републике Србије упућена је препорука да без одлагања предузме све неопходне радње и мере које ће обезбедити да састав полиције у организационим јединицама одговара националном саставу становништва на њиховом подручју, што, поред осталог, подразумева планирање и остваривање мера за повећање запослености припадника националних мањина на пословима полицијских службеника, мера које обезбеђују да се одговарајући број припадника и припадница националних мањина школује за обављање послова полицијских службеника, чиме би били обезбеђени услови да им након завршетка школовања под једнаким условима буду доступна радна места полицијских службеника, и др. Препорука је заснована на уставној одредби која прописује да се при запошљавању у државним органима, јавним службама, органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе води рачуна о националном саставу становништва и одговарајућој заступљености припадника националних мањина⁷⁷. Такође, Закон о заштити права и слобода националних мањина⁷⁸, у чл. 21. прописује да се приликом запошљавања у јавним службама, укључујући полицију, води рачуна о националном саставу становништва, одговарајућој заступљености и о познавању језика који се говори на подручју органа или службе. Препорука је,

⁷⁶ „Службени гласник РС”, бр. 22/09.

⁷⁷ Чл. 77. ст. 2. Устава Републике Србије, „Службени гласник РС”, 98/2006.

⁷⁸ „Службени лист СРЈ”, бр. 11/2002, „Службени лист СЦГ”, бр. 1/2003 - Уставна повеља и „Службени гласник РС”, бр. 72/2009.

такође, заснована и на одредби чл. 9. Закона о државним службеницима⁷⁹, којом је прописано да се при запошљавању у државне органе, поред осталог, води рачуна и о томе да национални састав одсликава у највећој могућој мери структуру становништва. Препорука о предузимању посебних мера за запошљавање и заступљеност припадника и припадница националних мањина у државним органима темељи се на чл. 21. ст. 4. Устава Републике Србије, чл. 14. Закона о забрани дискриминације, којима је прописано да се не сматрају дискриминацијом посебне мере које Република Србија може увести ради постизања пуне равноправности лица или групе лица која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима, као и на чл. 4. Закона о заштити права и слобода националних мањина, којим је прописано да органи власти могу у складу са Уставом и законом да доносе прописе, појединачне правне акте и да предузимају мере у циљу обезбеђења пуне и ефективне равноправности између припадника националних мањина и припадника већинске нације.

Препорука Скупштини града Јагодина због дискриминације у остваривању права на једнократну помоћ по основу рођења и брачног и породичног статуса (12. април 2011.)

У поступку по притужби организације Ј. из Б, повереница за заштиту равноправности донела је мишљење да је Одлуком о финансијској помоћи брачним паровима бр. 011-92/10-10-1 Скупштине града Јагодине од 23. децембра 2010. године, којом су прописани услови, начин и поступак за остваривање права брачних парова на једнократну помоћ, повређено начело једнаких права и обавеза, чиме је извршена дискриминација на основу рођења и брачног и породичног статуса појединих категорија грађана и грађанки Јагодине. Због тога је упућена препорука Скупштини града Јагодине да уклони из Одлуке услове којима је повређено начело једнакости, ускраћивањем права на финансијску помоћ појединим категоријама грађана и грађанки Јагодине на основу њихових личних својстава, и то онима: који су склопили ванбрачну заједницу, који нису рођени у Јагодини, који пре закључења брака имају децу из ванбрачних заједница и онима који су пре закључења брака били у ванбрачној заједници.

Препорука Законодавном одбору Народне скупштине Републике Србије због дискриминације по основу пола (15. април 2011.)

У поступку по притужби М.П. донето је мишљење да је одредба члана 43. Јединствених методолошких упустава⁸⁰ Законодавног одбора Народне скупштине Србије која гласи: „изрази у пропису се употребљавају у мушком роду, осим ако природа ствари захтева другачије” супротна начелу равноправности полова и начелу поштовања једнаких права жена и мушкараца, те представља акт дискриминације на основу личног својства – пола. Упућена је препорука Законодавном одбору Народне скупштине Републике Србије за предузимање свих неопходних мера у циљу промене одредбе члана 43. Јединствених методолошких

⁷⁹ „Службени гласник РС”, бр. 79/2005, 81/2005, 83/2005, 64/2007 67/2007, 116/2008 и 104/2009.

⁸⁰ „Службени гласник РС” бр.21/2010.

правила за израду прописа, и то тако што ће изменити члан 43. Јединствених методолошких правила за израду прописа, на начин да се овом одредбом обухвати и женски род. Такође, Законодавном одбору је упућена препорука за предузимање мера у циљу стварања услова за употребу родно диференцираног језика, у складу са принципом равноправности полова.

Препорука Влади Републике Србије за измену Методологије за израду подзаконских прописа (21. април 2011.)

Закључком Владе РС 05 број 011-7473/2010 је усвојена *Методологије за израду подзаконских прописа*⁸¹, у којој одредба алинеје 47. у IV поглављу *Језик, стил и начин писања прописа*, прописује: „Употреба рода – Изрази у пропису употребљавају се у мушком роду, осим ако природа ствари не захтева другачије.” Формулисано правило којим је установљена обавеза да се у прописима користи мушки род као правило, а женски као изузетак, и то само када то захтева „природа ствари” је дискриминаторно и у супротности је са међународним стандардима који се односе на недискриминаторну употребу језика. Због тога је Влади Републике Србије упућена препорука за предузимање свих неопходних мера у циљу промене ове одредбе, и то тако што ће изменити одредбу алинеје 47. Методологије за израду подзаконских прописа, на начин да се овом одредбом обухвати и женски род, а такође и за предузимање мера у циљу стварања услова за употребу родно диференцираног језика, у складу са принципом равноправности полова.

Препорука Министарству просвете и науке Републике Србије, Националном просветном савету и Заводу за унапређење квалитета васпитања и образовања за уклањање дискриминаторних садржаја из наставних материјала и наставне праксе и промовисање толеранције, уважавања различитости и поштовања људских права (10. јун 2011.)

Повереница за заштиту равноправности формирала је у децембру 2010. године радну групу за анализу наставних планова и програма и наставних материјала с аспекта њихове усаглашености са принципима образовања за људска права и инклузивно друштво. Радна група имала је задатак да прикупи, анализира и сумира резултате истраживања наставних планова и програма, уџбеника и другог наставног материјала за основну и средњу школу и на основу тога изради предлоге о начину на који се релевантне теме везане за људска права, недискриминацију, толеранцију, ненасиље, равноправност, прихватање различитости и сл. могу интегрисати у наставне планове и програме и обрадити у уџбеницима, у складу са принципима образовања за људска права и инклузивно друштво. На основу анализе прикупљених података, упућена је препорука Министарству просвете и науке Републике Србије да у складу са својим законским овлашћењима, заједно са Националним просветним саветом и Заводом за унапређење квалитета васпитања

⁸¹ „Службени гласник РС”, бр. 75/10 и бр. 81/10-испр.

и образовања, предузме све неопходне мере из своје надлежности како би се обезбедило:

1. да наставни материјали својим садржајем, а наставници својом наставном праксом и начином рада, са ученицима негују свест о различитостима, промовишу ненасилну културу, равноправност и недискриминаторну праксу, као постулате демократског друштва заснованог на поштовању људских права;

2. развијање свести о различитости, интеркултуралности и заједничким вредностима кроз представљање знаменитих личности различитих етничких, верских група и култура и сл;

3. да наставни садржаји и наставни материјали представе младима различите modele породице у савременом друштву (самохрани родитељи, старатељске породице, породице без деце, право истополних партнера на породицу и сл);

4. уклањање стереотипних приказа родних улога/професија и подстицање варијетета; инсистирати на многострукости и вишеслојности људских идентитета, вредновати индивидуалност, солидарност и креативност без обзира на пол;

5. унапређење плана и програма Грађанског васпитања тако да укључује конкретне радионице о спречавању дискриминације и ублажавању предрасуда према деци из осетљивих и маргинализованих група (деца са сметњама у развоју, тешкоћама у учењу, деца која су социјално ускраћена) у свим разредима, али у складу са принципима инклузивног образовања уз коришћење савремене и адекватне терминологије;

6. укључивање садржаја и програма из Грађанског васпитања и у друге предмете;

7. већа видљивост деце из маргинализованих група у уџбеницима, плановима и програмима (текстови, радионице, фотографије), у складу са принципима инклузивног образовања;

8. увођење афирмативних и тачних приказа истополне сексуално-емотивне оријентације, трансродности, трансполности и интерсексуалности у све уџбенике (како природних, тако и друштвених наука), укључујући и примере LGBTQIA+ појединаца и појединки као део историјских, али и савремених демократских друштава;

9. избацивање из уџбеника, планова и програма терминологије која је застарела, превазиђена и увредљива, а посебно избацивање садржаја који обилују медицинским приступом, навођењем дијагноза и предрасудама у односу на капацитете деце, посебно деце са сметњама у развоју;

10. употребљавање и инсистирање на стандардизовању и законском регулисању родно осетљивог језика и језика недискриминације (деца и млади са инвалидитетом и сметњама у развоју, а не са посебним потребама; особа која трпи/врши

насиље, а не жртва/насилник, особа која користи психоактивне супстанце, а не наркоман и др.);

11. да кроз одговарајуће програме професионалног усавршавања наставници унапреде знања и способности у области дечијих и људских права, равноправности и недискриминације, родне равноправности, ненасиља, превазиђу сопствене предрасуде и стереотипе и повећају осетљивост за родни садржај наставног материјала и наставне праксе.

Препорука поводом притужбе Ј.Ч. против Националне службе за запошљавање, Филијала за град Београд због дискриминације у утврђивању статуса особе са инвалидитетом (15. јун 2011.)

У поступку по притужби Ј.Ч. донето је мишљење да је решењем Националне службе за запошљавање, Филијала за град Београд бр. 0100-1002-1081/2010 од 25. јануара 2011. године којим је Ј. Ч. из Б. утврђен трећи степен тешкоћа и препрека у раду и утврђен статус особе са инвалидитетом која се не може запослити и одржати запослење ни под општим ни под посебним условима, извршен акт дискриминације у области рада на основу инвалидитета. Издата је препорука НСЗ, Филијала за град Београд за предузимање свих неопходних мере како би се отклониле последице решења којим је Ј. Ч. ускраћено право на рад. Такође је издата препорука НСЗ, Филијала за град Београд да, у сарадњи са надлежном комисијом органа вештачења Републичког фонда ПИО, кроз заједнички састанак или на други прикладан начин, осигура да се убудуће процена радне способности врши тако да се особама са инвалидитетом олакша у највећој могућој мери остваривање права на рад, руководећи се њиховим најбољим интересима, уз уважавање њихових потреба, жеља и мишљења, сагласно општем принципу пуне социјалне укључености особа са инвалидитетом, као и да убудуће, приликом доношења одлука из своје надлежности промовише и развија недискриминаторну праксу.

Препорука Влади Републике Србије због дискриминације ратних војних резервиста у остваривању новчане накнаде по основу места пребивалишта (26. јул 2011.)

У поступку по притужби удружења Р.В.И.М.О. из Новог Сада донето је мишљење да је Закључком Владе Републике Србије 05 број: 401-161/2008-1 од 17. јануара 2008. године, којим су обезбеђена средства ради исплате новчане помоћи ратним војним резервистима са пребивалиштем на територији седам неразвијених општина (Куршумлија, Блаце, Бојник, Лебане, Житорађа, Дољевац и Прокупље), уз услов да су водили судски поступак против Републике Србије који је правоснажно окончан пресудом на основу одрицања, повређено начело једнаких права и обавеза, чиме је извршена дискриминација на основу места пребивалишта ратних војних резервиста са пребивалиштем на територији свих осталих општина које нису наведене у овом закључку. Због тога је издата препорука Влади Републике Србије за предузимање свих неопходних мера како би омогућила ратним војним резервистима са пребивалиштем на територији свих осталих општина Републике

Србије остваривање права на новчану накнаду под условима под којима су то право, на основу закључка Владе 05 бр. 401-161/2008 од 17. јануара 2008. године, остварили ратни војни резервисти са пребивалиштем на територији седам неразвијених општина.

Препорука Скупштини града Београда због дискриминације појединих категорија жена у остваривању права на сталну новчану помоћ (5. август 2011.)

У поступку по притужби удружења АЖЦ из Б., донето је мишљење да је Одлуком о измени и допуни одлуке о правима у социјалној заштити Београда Скупштине града Београда бр. 5-262/11-С од 12. априла 2011. године, којом су прописани услови остваривања права на сталну новчану помоћ женама према којима је извршено насиље у породици, повређено начело једнакости, чиме је извршена дискриминација појединих категорија жена. Овом Одлуком су дискриминисане жене према којима је извршено насиље у породици, а које нису биле кориснице услуге сигурне куће или су повратнице у сигурну кућу, у односу на жене према којима је извршено насиље у породици а које су биле кориснице услуге сигурне куће и нису повратнице у сигурну кућу. Скупштини града Београда је упућена препорука за уклањање услова којима је повређено начело једнакости појединих категорија жена према којима је извршено насиље у породици из Одлуке о измени и допуни одлуке о правима у социјалној заштити Београда бр. 5-262/11-С од 12. априла 2011. године, како би се омогућило остваривање права на сталну новчану помоћ свим женама према којима је извршено насиље у породици, под једнаким условима.

Препорука Народној банци Србије за уклањање дискриминаторног услова за коришћење банкарских услуга (24. август 2011.)

Поступајући по притужбама грађана и грађанки које су се односиле на услуге које банке нуде физичким лицима, уочено је да већина пословних банака у Србији коришћење банкарских услуга (позајмице по текућем рачуну, кредити и сл.) условљава старосним добом клијената. Наиме, често банке прописују да одређену банкарску услугу могу да користе нпр. „особе до 70 година” или „не старији од 67 у моменту отплате кредита/позајмице”. Одређивањем услова *горње границе старосног доба за коришћење банкарске услуге*, банке непосредно дискриминишу грађане и грађанке на основу личног својства – старосног доба, и то тако што ускраћују право одређеној групи људи (старијима од горње прописане границе) да користе банкарске услуге. Повереница за заштиту равноправности је упутила Народној банци Србије препоруку за предузимање одговарајућих мера, у оквиру законских овлашћења, како би се елиминисао дискриминаторни услов *горње границе старосног доба за коришћење банкарских услуга*, који пословне банке прописују својим општим актима.

Препорука Министарству рада и социјалне политике за елиминисање одредбе Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом којом су дискриминисана деца са интелектуалним сметњама (31. август 2011.)

У поступку који је спроведен по притужби удружења ВМ из Панчева, донето је мишљење да је одредбом члана 19. став 1. тачка 2. Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом⁸², којом је прописано да се дискриминацијом у образовању не сматра „организација посебних облика наставе, односно васпитања за ученике, односно децу предшколског узраста, који због недовољних интелектуалних способности не могу да прате редовне наставне садржаје, као и упућивање ученика, односно деце предшколског узраста у те облике наставе, односно васпитања, ако се уписивање врши на основу акта надлежног органа којим је утврђена потреба за таквим обликом образовања ученика, односно детета предшколског узраста”, неоправдано направљена разлика деце са интелектуалним сметњама у односу на другу децу, чиме је ова група деце дискриминисана на основу личног својства – интелектуалних сметњи.

Повереница за заштиту равноправности дала је препоруку Министарству рада и социјалне политике за предузимање мера из својих законом прописаних надлежности, за елиминисање дискриминаторне одредбе члана 19. став 1. тачка 2. Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом.

Препорука Секретаријату за саобраћај града Београда због неравноправног третмана према особама са инвалидитетом (7. септембра 2011.)

У поступку по притужби М.С. донето је мишљење да Секретаријат за саобраћај града Београда није предузео мере из своје надлежности како би се спровели радови на обарању ивичњака тротоара на углу Призренске и Карловачке улице у Земуну и прилагодио тротоар у Призренској улици, чиме је дискриминисао особе које за кретање користе колица на основу њиховог личног својства – инвалидитета. Упућена је препорука Секретаријату за саобраћај града Београда за предузимање свих неопходних радњи у циљу спровођења радова на обарању ивичњака тротоара на углу Призренске и Карловачке улице у Земуну, као и прилагођавања тротоара у Призренској улици, како би се М. С. и другим особама са инвалидитетом која за кретање користе колица омогућило несметано кретање и коришћење јавних површина, као и препорука за предузимање мера како би се отклониле препреке које особама са инвалидитетом ометају и отежавају кретање на трговима, улицама, пешачким прелазима и другим јавним саобраћајницама.

⁸² „Службени гласник РС”, бр. 33/06.

Препорука Влади Републике Србије за доношење Националне стратегије за борбу против дискриминације (6. октобар 2011.)

Влади Републике Србије упућена је препорука да ради остваривања пуне и ефективне равноправности у друштвеним односима, у што краћем року припреми и усвоји Националну стратегију за борбу против дискриминације, којом би се утврдиле свеобухватне и координисане мере и активности за спречавање и сузбијање дискриминације и остваривање равноправности. Влади је препоручено да у циљу операционализације Националне стратегије за борбу против дискриминације усвоји и акциони план за спровођење планираних мера и активности, са прецизно дефинисаним задацима, носиоцима активности, индикаторима и роковима за реализацију. Сагледавајући степен распрострањености дискриминације, раширеност предрасуда и стереотипа, ставове грађана и грађанки Србије и друге чиниоце од којих зависи остваривање равноправности у друштвеним односима, повереница сматра да је неопходно приступити изради целовитог стратешког документа за борбу против дискриминације, који би се дефинисале свеобухватне краткорочне, средњорочне и дугорочне мере и активности државних органа и других друштвених актера у циљу спречавања и сузбијања дискриминације. Имајући у виду кључне узроке дискриминације и области у којима се она испољава, евидентно је да спречавање и сузбијање дискриминације није могуће без координисаног деловања органа јавне власти на националном, покрајинском и локалном нивоу, као и институција које делују у области образовања, рада, здравствствене и социјалне заштите, информисања, заштите потрошача и у другим друштвеним делатностима. Према мишљењу поверенице, Национална стратегија за борбу против дискриминације, као правно-политички документ, била би подршка спровођењу законских антискриминационих мера, а њено спровођење допринело би отклањању узрока дискриминације, јачању свести јавности о друштвеној опасности дискриминације и индивидуалној користи коју свако остварује поштовањем права других и другачијих, као и унапређењу толеранције и прихватању и уважавању различитости. Поред тога, спровођење Националне стратегије за борбу против дискриминације унапредило би рад правосудних и других органа јавне власти и учинило делотворнијим све механизме за пружање правне заштите од дискриминације. Сам процес израде Националне стратегије за борбу против дискриминације треба да буде максимално партиципативан, што подразумева укључивање релевантних органа и институција система, као и представника/ца мањинских група и невладиних организација које се баве промоцијом и заштитом људских права, имајући у виду њихове капацитете, ниво стручне експертизе и досадашњи допринос изградњи антидискриминационог права. Повереница за заштиту равноправности и запослени у стручној служби изражавају спремност да пруже подршку изради националног стратешког документа за борбу против дискриминације и да, у складу са законским овлашћењима, заједно са другим актерима, пруже максимални допринос борби против дискриминације у Србији и изградњи друштва у коме сви уживају једнака права без било какве дискриминације.

Препорука општини Прибој због дискриминације извршене пропуштањем да се у службену употребу уведе језик и писмо националне мањине (29. октобар 2011.)

У поступку по притужби НСБНМ је утврђено да општина Прибој није предузела мере из своје надлежности како би се у службену употребу увео босански језик и латинично писмо, равноправно са српским језиком и ћириличним писмом, иако према резултатима последњег пописа становништва на територији општине Прибој живе више од 15 % бошњачке националне мањине, чиме је извршена дискриминација на основу националне припадности. На основу тога упућена је препорука општини Прибој за предузимање свих неопходних мера како би се у службену употребу, поред српског језика и ћириличног писма, увео босански језик и латинично писмо.

Препорука Радиодифузној установи Радио Телевизија Србије (1. новембар 2011.)

Иако у поступку по притужби НСБНМ није утврђено да је Радиодифузна установа РТС пропустила да предузме мере из своје надлежности у области производње и емитовања програма на босанском језику, повереница за заштиту равноправности је у образложењу мишљења истакла да право на информисање на матерњем језику и право на неговање националне културе морају у већој мери бити подигнути са локалног на национални ниво. Јавни сервис Србије је дужан да, у складу са законским одредбама, у одговарајућој сразмери, посвети пажњу како бошњачкој култури и традицији, тако и осталим националним мањинама које живе у Србији, како би се допринело остварењу основне улоге јавног сервиса, као сервиса свих грађана и грађанки Србије.

Препорука Генералштабу Војске Србије и Министарству одбране Републике Србије за увођења родно диференцираних назива чинова Војске Србије и стварања услова за употребу родно диференцираног језика у службеној комуникацији (2. новембар 2011.)

На основу сазнања да је у току израда Правила службе Војске Србије и упутстава за регулисање извршавања обавеза које проистичу из ових правила, повереница за заштиту равноправности упутила је препоруку Генералштабу Војске Србије и Министарству одбране Републике Србије да приликом израде наведених докумената, који су у фази нацрта, предузму све неопходне мере у циљу увођења родно диференцираних назива чинова Војске Србије и уклањања термина којима се жене у службеном обраћању остварују различито, с обзиром на њихов брачни и породични статус, као и друге неопходне мере из своје надлежности у циљу стварања услова за употребу родно диференцираног језика у службеној комуникацији, у складу са принципом равноправности полова.

Препорука Министарству здравља и Републичкој стручној комисији Министарства здравља за вантелесну оплодњу и асистирану репродукцију за уклањање дискриминаторног критеријума из Улова за укључивање у Програм вантелесне оплодње који финансира Републички фонд за здравствено осигурање (20. децембар 2011.)

У поступку по притужби Н.Б.Ђ. и С.Г.С. утврђено је да је Републичка стручна комисија Министарства здравља за вантелесну оплодњу и асистирану репродукцију⁸³ утврдила *Улове за укључивање у Програм вантелесне оплодње* који финансира Републички фонд за здравствено осигурање, и као један од критеријума (индикација) који је потребно испунити за укључивање у Програм прописала да право могу да остваре „само жене које нису рађале или немају живе деце”. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је овако прописан критеријум дискриминаторан јер ставља у неравноправан положај мушкарце који немају сопствено генетско потомство, а чије партнерке (ванбрачне или брачне) имају сопствено генетско потомство из раније брачне или ванбрачне заједнице, којима ускрађује право на укључивање у Програм, док мушкарцима који имају сопствено генетско потомство из раније заједнице, а чије партнерке га немају, омогућава укључивање у Програм. Издата је препорука Министарству здравља и Републичкој стручној комисији Министарства здравља за вантелесну оплодњу и асистирану репродукцију за предузимање мера у складу са својим надлежностима како би се елиминисала ова дискриминаторна одредба, односно, обезбедили подједнаки услови и мушкарцима и женама за укључивање у Програм.

4.2. Законодавне иницијативе и мишљења о прописима

У оквиру надлежности да превентивно делује и утиче на унапређивање заштите од дискриминације, Повереник за заштиту равноправности овлашћен је да прати спровођење закона и других прописа, да иницира доношење или измену прописа ради спровођења и унапређивања заштите од дискриминације и даје мишљење о одредбама нацрта закона и других прописа који се тичу забране дискриминације. Ова овлашћења Повереника изричито су прописана чл. 33. т. 7. ЗЗД.

У току 2011. године повереница је упутила четири иницијативе за измену или допуну законских прописа и мишљења надлежним органима о појединим одредбама садржаним у општим актима. У даљем тексту су хронолошким редом приказане законодавне иницијативе и мишљења.

27. септембра 2011. године дато је мишљење да одредба члана 85. Закона о парничном поступку којом је предвиђено да пуномоћник, преко којег странка у поступку предузима радње, мора бити адвокат, ставља у неравноправан положај она лица која нису у стању, из било којег разлога, да процесне радње у грађанским

⁸³ Републичка стручна комисија за вантелесну оплодњу и асистирану репродукцију основана решењем број: 119-01-45/2006-02 од 22. фебруара 2006. године.

судским поступцима предузимају лично, а немају финансијских средстава да плате накнаду за адвокатско заступање, у односу на она лица који су у стању да процесне радње предузимају лично и имају финансијских средстава да плате накнаду за адвокатско заступање. На тај начин се нарушава начело једнакости у остваривању права на приступ суду, као једног од елемената права на правично суђење, које је гарантовано и Уставом Србије и Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода.

3. октобра 2011. године поднета је иницијатива за измену Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, односно члана 19. став 1. тачка 2. којим је у области васпитања и образовања неоправдано направљена разлика између деце са интелектуалним сметњама у односу на другу децу, чиме је ова група деце дискриминисана на основу личног својства – интелектуалних сметњи.

11. новембра 2011. године упућена је препорука Министарству за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу да се новим Законом о општем управном поступку на адекватан начин конкретизује и операционализује право детета на слободно изражавање мишљења у управним поступцима у којима се одлучује о његовим правима и интересима и право детета на независног заступника у случајевима конфликта интереса између детета и његовог законског заступника у управном поступку. Такође, препоручено је да се пропишу правила о начину саслушања детета као странке и сведока у поступку, водећи рачуна о потреби да се спречи сваки вид секундарне виктимизације детета.

19. децембра 2011. године дато је мишљење о Нацрту закона о бесплатној правној помоћи. Предложено је да се новим законом право на бесплатну правну помоћ призна и у поступцима који се воде пред независним, државним органима. Препоручено је да у категорију лица која остварују право на бесплатну правну помоћ без обзира на материјално стање треба уврстити и лица која су изложена дискриминацији и лица према којима се спроводи поступак за потпуно или делимично лишење и враћање пословне способности. Дата је препорука да приликом израде овог закона треба користити родно диференциран језик доследном употребом речи у мушком и женском роду или увођењем одговарајуће клаузуле. Радна група Министарства правде прихватила је прве две сугестије, али није прихватила сугестију која се односи на коришћење родно диференцираног језика.

4.3. Упозорења и саопштења јавности

Одредбама 33Д (чл. 33. т. 6), Повереник је овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације. Повереник то чини на основу поднетих притужби, путем сазнања из средстава јавног информисања и из других извора. У упозорењу јавности Повереник указује на извршиоце дискриминације, начин вршења дискриминације, појединце и групе према којима су извршени најчешћи, типични и тешки облици дискриминације, уз обавезну

заштиту података о личности, као и на последице или могуће последице најчешћих, типичних и тешких облика дискриминације.

У току 2011. године издато је 29 упозорења и саопштења за јавност, која су објављена у медијима и на сајту www.ravnopravnost.gov.rs.

Осам упозорења упућено је поводом актуелних догађаја и случајева дискриминације, који су довели до узнемирења јавности (физичких напада, говора мржње, претњи или других видова дискриминације и повреде начела једнакости). У 21 саопштењу изражени су ставови институције поводом појединих дискриминаторних понашања. Један број саопштења издат је поводом обележавања важних међународних датума који су посвећени људским правима и социјалној кохезији.

4.4. Учесће на скуповима, предавања, презентације

У протеклој години повереница за заштиту равноправности и запослени у стручној служби учествовали су на великом броју јавних расправа, стручних скупова и семинара, које су организовали органи јавне власти и организације цивилног друштва. Одржано је преко 20 предавања и презентација широм Србије.

4.4.1. Учесће у јавним расправама

- Јавно слушање посвећено сарадњи Одбора за представке и предлоге Народне скупштине са комисијама, тј. радним телима локалне самоуправе које су надлежне за представке и предлоге, одржано 14. априла 2011. године, у организацији Одбора за представке и предлоге Народне скупштине Републике Србије;

- Јавно слушање о радној верзији Предлога закона о изменама и допунама Закона о избору народних посланика, одржано 21. априла 2011. године;

- Јавна расправа о радној верзији Закона о међународном приватном праву, одржана 22. октобар 2011. године, у организацији Министарства правде;

- Јавно слушање на тему „Јединствена методолошка правила за израду прописа”, које је организовао Законодавни одбор Народне скупштине Републике Србије, 10. новембра 2011. године;

- Стручна расправа о изменама и допунама Закона о Заштитнику грађана и Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја, коју је организовао Заштитник грађана 15. новембар 2011. године;

- Јавна расправа о нацрту Законика о кривичном поступку, коју је организовало Министарство правде 18. новембра 2011. године;

- Стручна расправа о Нацрту Закона о правима детета, одржана у организацији Заштитника грађана, 22. новембра 2011. године;

– Јавна расправа на тему: *„Пет година од доношења Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом”*, коју је организовао Одбор за рад, борачка и социјална питања Народне скупштине Републике Србије 2. децембра 2011. године.

4.4.2. Учешће на конференцијама и округлим столовима

– Међународна конференција о формирању Опсерваторије за праћење насиља према женама, одржана 21. априла 2011. године, у организацији Аутономног женског центра из Београда;

– Округли сто *„Стварање услова за рад Националног механизма за превенцију тортуре у Републици Србији”*, одржан 17. мај 2011. године, у организацији Министарства за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу и Управе за људска и мањинска права, а у оквиру ИПА 2007 пројекта *„Имплементација приоритета у области људских права и заштите националних мањина”*;

– Конференција *„Стварање подстицајног окружења за развој цивилног друштва”*, одржана 12. маја 2011. године, у организацији Народне скупштине Републике Србије и Канцеларије за сарадњу са цивилним друштвом Владе Републике Србије;

– Учешће на међународној академској конференцији *„Правда на Балкану: Равноправност за сексуалне мањине – Изазови и перспективе народа Балкана у односу на људска права везана за сексуалну оријентацију и родни идентитет”*, одржаној 28. и 29. маја 2011. године;

– Представљање пројекта *„Мапирање димензије и карактеристика родно засноване дискриминације на тржишту рада и одговор друштва на њу”*, Виктимолошког друштва Србије, 20. јун 2011. године;

– Конференција *„Право жртава кршења људских права током 90-тих на материјалне репарације у Србији”*, одржана 22. септембар 2011. године, у организацији Фонда за хуманитарно право и шведске организације Civil Rights Defenders;

– Скуп поводом Међународног дана права јавности да зна, одржан 28. септембра 2011. године, у организацији Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности и Програма Уједињених нација за развој и Мисија ОЕБС-а у Србији;

– Округли сто *„Како подстаћи укључивање особа с инвалидитетом у друштво кроз јавно/приватно партнерство?”*, одржан 30. септембар 2011. године, у организацији Иницијативе за права особа са менталним инвалидитетом (MDRI);

– Семинар *„Улога Повереника/це у сузбијању дискриминације на основу пола, родног идентитета и сексуалне оријентације - статус, овлашћења и први резултати“*, одржан 1. октобра 2011. године, у организацији Покрајинског омбудсмана;

– Конференција *„Људска права и парламентаризам“*, одржана 14. октобра 2011. године, у организацији Народна скупштина Републике Србије и Мисије ОБЕС-а;

– Регионална конференција о положају ЛГБТ особа на Балкану и о успешним стратегијама лобирања за побољшање права тог дела популације, одржана 21. октобра 2011. године, у организацији ЛАБРИС-а;

– Округли сто *„Борба против дискриминације у Србији“*, одржан поводом Међународног дана толеранције, у организацији Заштитник грађана и Повереника за заштиту равноправности, уз подршку Европске комисија против расизма и нетолеранције (European Commission against Racism and Intolerance-ECRI);

– Скуп поводом конституисања Политичког савета за спровођење Националног акционог плана за примену резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација: Жене, мир и безбедност у Републици Србији, одржан 22. новембра 2011. године у организацији Министарства одбране;

– Округли сто *„Национални план за ретке болести-реалне перспективе у 2012.“*, одржан 30. новембра 2011. године, у организацији Националне организације за ретке болести Србије (НОРБС);

– Округли сто *„Доживети стоту – дискриминација или привилегија?“*, одржан 15. децембра, у организацији Повереника за заштиту равноправности, уз подршку UN WOMEN и Популационог фонда Уједињених Нација (UNFPA), поводом Међународне године активног старења и међугенерациске солидарности;

– Конференција *„Јавне политике и праксе у борби против корупције“*, одржана 15. децембра 2011. године, у организацији Агенције за борбу против корупције, поводом Међународног дана борбе против корупције;

– Конференција о механизмима против дискриминације избеглих, интерно расељених, повратника на основу радмисије и Рома, одржана 20. децембра 2011. године, у организацији ЈУКОМ-а.

4.4.3. Семинари, презентације и предавања

У протеклој години спроведена је кампања *„Поверење у повереницу“*, са циљем да се институција Повереника за заштиту равноправности приближи грађанима. У оквиру кампање одржани су промотивни скупови у многим општинама и градовима Србије, уз подршку органа локалне самоуправе и локал-

них невладиних организација. Одржано је, такође, и низ предавања и презентација на скуповима које су организовали државни органи и невладине организације:

- Едукативни семинар *„Заједно против родно засноване дискриминације”*, одржан 28. и 29. новембра 2011. године, у организацији Повереника за заштиту равноправности, у сарадњи са UN WOMEN; семинару је присуствовало 20 представника и представница локалних механизма за родну равноправност и канцеларија за бесплатну правну помоћ;

- Семинар *„Мобинг и дискриминација на радном месту”*, одржан 6. децембра 2011. године, у организацији Канцеларије аташеа за рад и социјална питања Републике Аустрије и Повереника за заштиту равноправности;

- Семинар под називом *„Социјално укључивање Рома у Републици Србији”*, одржан 27. јуна 2011. године, у организацији Владе Републике Србије и Европске комисије;

- Трибина *„Насиље у породици - фактор небезбедности”*, одржана 28. новембра 2011. године у Лесковцу, у организацији удружења Жене за мир, у оквиру кампање "16 дана активизма против насиља над женама;

- Трибина *„Женски пут – Корак по корак зграби светлост, заборави мрак”*, одржана 10. децембра 2011. године у Димитровграду, у организацији Независног женског центра из Димитровграда;

- Округли сто *„Стратешки план за запошљавање и samozapoшљавање жена у руралним подручјима”*, одржан 2. октобра 2011. године, у организацији Управе за пољопривреду и развој села града Ниша;

- Семинар намењен младим лидерима, одржан 5. децембра 2011. године, у организацији Београдског фонда за политички изузетност;

- Трибина поводом 18-годишњице злочина у Штрпцима и злочина у Северину, одржана 26. фебруара 2011. године у Пријепољу;

- Регионални тренинг у оквиру пројекта *„Међународна промоција права особа са инвалидитетом”*, одржан у Кањижи 22. априла 2011. године;

- Скуп на коме су представљани резултати истраживања судске праксе у поступку одузимања и враћања пословне способности, одржан 4. новембра 2011. године, у организацији Иницијативе за права особа са менталним инвалидитетом Србије (MDRI);

- Семинар *„Родна равноправност и локална самоуправа - где смо и шта даље?”*, одржан 23. и 24. октобра 2011. године на Златибору, у организацији Правосудне академије, уз подршку UN WOMEN.

5. САРАДЊА

5.1. Међународна сарадња

Повереник за заштиту равноправности је у кратком периоду успоставио плодну и разноврсну сарадњу са бројним међународним организацијама у Србији и у иностранству, уз чију су помоћ реализоване различите пројектне активности.

5.1.1. Пројекти

У току 2011. године Повереник за заштиту равноправности реализовао је, у сарадњи са Програмом Уједињених нација за развој, пројекат под називом: *Јачање механизма за алтернативно решавање спорова у Србији*, као и пројекат *Поддршка Поверенику за заштиту равноправности за ефикасно спровођење антидискриминационог законодавства*, који ће трајати и целе 2012. године.

Крајем 2011. године потписан је уговор са Европском комисијом о финансирању Прогрес пројекта *Иза законодавства*, који ће спроводити Повереник, а који као циљну групу има новинаре и носиоце правосудних функција.

Повереник ће у току 2012. и 2013. године учествовати у реализацији ИПА пројекта „Спровођење антидискриминационих политика” чији је носилац Министарство за државну управу и локалну самоуправу и људска и мањинска права, а који финансира Европска унија.

Успостављена је и стална сарадња са Мисијом ОЕБС-а у Србији и канцеларијом UN WOMEN, који подржавају активности на промовисању равноправности и повећању видљивости институције Повереника.

Повереник је партнер на Темпус пројекту *„EQUI-ED Једнак приступ за све: јачање друштвене димензије за побољшање европског високог образовања”*, чија је реализација у току.

5.1.2. Студијска путовања

Уз подршку међународних организација, повереница за заштиту равноправности, њени помоћници и запослени у стручној служби посетили су бројне стране институције и тела која се баве заштитом равноправности. Такође, представници институције Повереника активно су учествовали у раду сесија радних тела Европске мреже тела за равноправност (EQUINET). Ова студијска путовања и контакти омогућили су размену искустава и допринели подизању капацитета институције Повереника.

Састанак радне групе EQUINET-а (24. мај 2011. година, Брисел)

У Бриселу је, 24. маја 2011. године, одржан састанак радне групе о формирању стратешких политика EQUINET-а, којем је присуствовала шефица одсека за системска нормативно-правна питања и израду извештаја и публикација. На састанку се расправљало о перспективама EQUINET-а у промовисању концепта активног старења и заштити равноправности старијих особа. Део дискусије односио се и на однос између институција које се баве људским правима и институција које се баве заштитом равноправности.

Студијска посета, (13-17. јун 2011. године, Брисел)

Посета је организована је у оквиру пројекта „Борба против сексуалног и родно заснованог насиља” Министарства рада и социјалне политике, Управе за родну равноправност, а у циљу упознавања са структуром и радом институционализованих механизма за родну равноправност у Белгији. Студијска посета је трајала од 13. до 17. јуна 2011. године и обухватила је посету институту за равноправност мушкараца и жена и невладиној кровној организацији „Амазон”.

Студијска посета, (27. јун - 1. јул 2011. године, Копенхаген)

Студијска посета Копенхагену, организована је од стране Мисије ОЕБС-а у Србији. Учесници ове студијске посете били су повереница за заштиту равноправности, запослени у стручној служби и представнице Мисије ОЕБС-а у Србији. Циљ студијске посете било је упознавање са данским институцијама које се залажу за поштовање основних људских права и слобода, равноправност и сузбијање дискриминације по различитим личним својствима, упознавање са њиховом праксом, искуствима и методама рада. У оквиру студијске посете, учесници и учеснице су посетили следећа тела за заштиту равноправности: Дански институт за људска права (Danish Institute for Human Rights), потом Одбор за једнаки третман (Board of Equal Treatment) - државни орган за заштиту равноправности, Дански центар за род, једнакост и националну припадност (Danish Center for Gender, Equality and Ethnicity), као и невладину организацију за борбу против расне дискриминације (Documentation and Advisory centre on Racial Discrimination). Одржан је и састанак са представником данске ЛГБТ организације (Danish national Organisation for Gay Men, Lesbians, Bisexuals and Transgendered Persons), са секретарком Женског савета Данске (Women's Council in Denmark) и правним експертом Данског парламентарног омбудсмана.

Учешће на конференција националних институција за заштиту људских права у земљама ОЕБС-а, (13-14. јул 2011. године, Виљнус)

Конференција је окупила представнике националних институција који се баве заштитом људских права (институције заштитника грађана, комисије за људска права, повереници и друге институције) из 26 држава чланица ОЕБС-а. Тема конференције била је улога институција за људска права у надгледању спровођења и спровођењу прописа из области заштите људских права, као и однос

ових институција са представничком, извршном и судском влашћу као и организацијама цивилног друштва. На конференцији су дискутоване улоге и одговорности ова четири стуба државе у промоцији и заштити људских права, промоцији ефикасне и некорумпиране егzekутиве и независне судске власти. Посебна пажња била је посвећена организацијама цивилног друштва као посредника између грађана и државних органа. Значајну улогу у изградњи политичке културе, толеранције и промовисању вредности имају медији, али овом приликом о њима није посебно дискутовано. Представљени су примери добре праксе и дефинисани изазови у будућем развоју међуинституционалних односа.

Студијска посета, (29. август – 2. септембар 2011. године, Лондон)

На основу Меморандума о разумевању између Агенције Уједињених нација за родну равноправност и оснаживање жена (UN WOMEN) и Повереника за заштиту равноправности, потписаног 4. априла 2011. године, предвиђене су активности чији је циљ унапређење капацитета и компетенција службе Повереника за заштиту равноправности, повећање доступности услуга Повереника грађанима и грађанкама, као и повећање видљивости институције. Меморандумом је предвиђено и организовање студијског путовања у одабрану земљу Европе за запослене у Стручној служби Повереника ради упознавања са dobrим праксама у промовисању равноправности у раду тела за заштиту равноправности. Циљ студијске посете Лондону био је упознавање са антидискриминаторним законодавством, његовом применом и постојећим регулаторним телима, као и упознавање са приступима и моделима за борбу против дискриминације, искуствима, праксама, изазовима у овој области и начинима на које се изазови решавају, различитим улогама независних тела и улогама потенцијалних партнера (као што су организације цивилног друштва, академске и истраживачке институције), механизмима за поступање по притужбама итд. Студијска посета је обухватила радне састанке са представницима девет институција/организација: Трибунал за радне спорове (London Central Employment Tribunal), Служба за саветовање, мирно решавање спорова и арбитражу (Advisory, Conciliation and Arbitration Service - Acas), Удружење за примену антидискриминаторних закона (Discrimination Law Association), Лондонска антидискриминаторна јединица (London Discrimination Unit), Канцеларија владе за равноправност (Government Equalities Office), Ресурсни центар за женске организације (Women's Resource Centre), Комисија за равноправност и људска права (Equality and Human Rights Commission), Служба за медијацију у случајевима дискриминације (Equalities Mediation Service) и АИРЕ центар (AIRE Centre).

Састанак радна група EQUINET-а (13. октобар 2011. године, Беч)

Овом састанку, првом на коме је Повереник за заштиту равноправности имао свог представника. Радна група за комуникације је једна од четири радне групе EQUINET-а. Састанку су присуствовали и представници и представнице националних тела за заштиту равноправности из Аустрије, Белгије, Бугарске, Хрватске, Кипра, Грчке, Ирске, Литваније, Северне Ирске, Шпаније, Летоније и

Словеније. Тема састанка радне групе биле су комуникацијске стратегије и праксе које тела за равноправност користе према грађанима.

Друга међународна конференција о медијацији (20-22. октобар 2011. године, Лисабон)

Конференција су организовали Министарство правде, Организације за алтернативно решавање спорова (GRAL), Центра управе и јавних политика (CAP) из школа друштвених и политичких наука Техничког универзитета у Лисабону. На конференцији је, поред осталог, дискутовано о ресторативној правди и о моделима медијације у случајевима дискриминације.

Студијска посета (7-8. новембар 2011. године, Братислава)

Студијска посета словачком Националном центру за људска права реализована је у оквиру програма техничке помоћи Центра за трансфер искуства у процесу евроатланских интеграција и реформи (Center for experience transfer on integration and reforms - CETIR) и уз помоћ Амбасаде Републике Словачке. Програм техничке помоћи обухвата трансфер искуства и размену информација између словачких институција и земаља које су у процесу евроатланских интеграција. Програм имплементирају Министарство иностраних послова Словачке и Агенција за међународни развој (Slovak Agency for International Development).

Регионални тренинг „Мањинска права и развој” (16-19. новембар 2011. године, Стразбур)

Тренинг су организовали УНДП Регионални центар Братислава (UNDP Regional Centre Bratislava) и Међународна група за мањинска права (Minority Rights Group International). Скупу је присуствовало више од 30 учесника и учесница из Европе и земаља Централне Азије. Тренинг је био посвећен проблему дефинисања мањина и мањинских група, дискриминацији ових група, као и механизмима заштите мањинских права. Учесници су поделили искуства и представили изазове са којима се сусрећу у остваривању и заштити права мањина. Било је речи о правним оквирима у националним законодавствима, као и о изазовима и примерима успешних пракси у раду са мањинским заједницама.

Конференција „Жене, приступ технологији и здравственим услугама”, (20-23. новембар 2011. године, UNESCO, Париз)

Организатор конференције била је организација „MILENIA2015”, а њен покровитељ УНЕСКО. Конференција је посвећена оснаживања жена у 21. веку и део је пројекта који се спроводи у циљу анализирања најбитнијих проблема са којима се суочавају жене широм света и проналажења потенцијалних решења за будући акциони план који треба да буде представљен на седници Скупштине Уједињених нација 2015. године у Њујорку. Конференција је организована и у циљу представљања мреже организација, владиних и невладиних тела која је се баве

истраживањем и решавањем проблема положаја жена у друштву. Главни циљеви мреже јесу родна равноправност, оснаживање жена и њихово пуно учешће у доношењу политичких, економских и друштвених одлука, у жељи да се оствари једнака будућност за све. Тема конференције је била глобално оснаживање положаја жена, са акцентом на положај жена у оквиру здравственог система и коришћења здравствених услуга као и њиховом приступу и коришћењу технологије. Учесници су у интерактивној дискусији разменили искуства и идеје о томе које су највеће препреке за оснаживање жена, имајући у виду регион одакле долазе.

Регионална конференција „Улога правобранитељских уреда у сузбијању дискриминације са посебним нагласком на подручје родне дискриминације и дискриминације на темељу сексуалне оријентације” (21. децембар 2011. године, Загреб)

Скуп је организовала Правобранитељица за равноправност сполова Републике Хрватске, а учествовали су представници независних тела надлежних за заштиту равноправности из Србије и Црне Горе, као и свих осталих независних тела из Хрватске (представник Пучког правобранитеља, Правобранитељица за особе са инвалидитетом и Правобранитељица за децу). Учествовале су и судије Жупанијског суда у Загребу.

5.1.3. Састанци са представницима међународних организација

Састанак са Високим комесаром ОЕБС-а Кнудом Волебеком, (11. мај 2011. Београд)

На састанку је разговарано о надлежностима и овлашћењима Повереника за заштиту равноправности, о предстојећим изменама Закона о избору народних посланика које треба да омогуће повећање броја жена у Народној скупштини, као и о положају националних мањина у Србији.

Састанак са Комесаром Савета Европе за људска права Томасом Хамарбергом, (15. јуна 2011. године, Београд)

На састанку је разговарано о заштити равноправности националних мањина, са фокусом на права Рома, особа са инвалидитетом и ЛГБТ популације, о законодавству и политици Србије у области заштите од дискриминације, насиља и говора мржње, о слободи изражавања и деловања бораца за људска права (приступ информацијама и заштита бранилаца људских права и новинара), као и о законским овлашћењима Повереника за заштиту равноправности.

Састанак са члановима Мониторинг комитета Парламентарне скупштине Савета Европе, (22. септембар 2011. године)

Састанку су присуствовали Давит Харутинијан, Индрек Сар, Силви Афхолдер, Дејан Миливојевић, као и шефица канцеларије Савета Европе у Београду Антје Ротхемунд и заменица Нађа Ђук. На састанку је било речи о

положају различитих рањивих група у Србији и предстојећој Поворци поноса која треба да се одржи другог октобра у Београду, као и о проблемима везаним за организацију ове манифестације.

У протеклом периоду повереница са својим сарадницима састала се је са бројним међународним званичницима: амбасадорком Аустралије, амбасадором Краљевине Норвешке, амбасадором Краљевине Холандије и др.

5.2. Сарадња са организацијама цивилног друштва

У току прошле године знатно је унапређена сарадња Повереника са организацијама цивилног друштва, који су које су изузетно важни партнери у борби проти дискриминације. Успостављени су и развијени разноврсни облици сарадње са великим бројем организација са читавог подручја Србије: партнерство у реализацији пројеката и учешће у раду скупова и манифестација организација, укључивање представника организација цивилног друштва у радне групе Повереника и др.

Крајем 2011. године, организован је састанак са представницима седам невладиних организација у циљу разматрања начина унапређења сарадње и међусобне комуникације. Формирана је отворена мејлинг листа са 66 невладиних организација, ради бољег информисања о раду Повереника.

У досадашњем периоду остварена је конкретна сарадња са низом организација: Партнери за демократске промене, Центар за самостални живот особа са инвалидитетом, Лига за декаду Рома, Грађанске иницијативе, YUCOM, Хајде да..., Женски простор из Ниша, Центар за самостални живот особа са инвалидитетом, YU Rom, Регионални центар за заштиту мањина, Регионални центар за мањине, Аутономни женски центар, Виктимолошко друштво Србије, Gayten-LGBT, Геј Стрејт Алијанса и др.

На позив невладиних организација, повереница и запослени у стручној служби Повереника одржали су низ предавања и презентација о раду институције Повереника и учествовали на скуповима и манифестацијама, чији је преглед дат у одељку 2.5. *Рад на унапређивању заштите равноправности - Предавања, презентације и учешће на скуповима.*

У сарадњи са Центром модерних вештина, организована је кампања „Поверење у повереницу“, у оквиру које су одржани скупови у Шапцу, Новом Пазару, Зајечару, Суботици, Врању и у другим градовима у Србији.

Одржано је неколико састанака са представницима невладиних организација:

18. августа 2011. године повереница и помоћници поверенице састали су се са представницима цивилног сектора Гораном Милетићем и Бобаном Стојановићем, члановима организационог одбора „Параде поноса 2011”. У заједничком саопштењу, учесници састанка су, поред осталог, истакли: „... Парада поноса не одржава се ради исказивања сексуалне оријентације и животног стила, како се често погрешно интерпретира, већ је њен смисао да се јавности скрене пажња на широко распрострањену дискриминацију ЛГБТ популације и промовишу људска права и слободе. Зато Парада поноса треба да окупи све оне који желе толерантно и демократско друштво, које поштује право на различитост. Повереница пружа подршку одржавању Параде поноса и позива све, а посебно органе власти и јавне посленике, да својим деловањем и јавним наступима допринесу да се овогодишња Парада поноса одржи у сигурном и безбедном окружењу”.

21. септембра 2011. године повереница и помоћница поверенице састале су се са представницима Савеза слепих Србије, на којем се разговарало о положају особа са оштећеним видом у Србији. Секретар Савеза слепих истакао је да се њихови чланови и чланице сусрећу са проблемима у скоро свим сферама живота, упркос чињеници да је Србија усвојила читав сет антидискриминационих закона. Указао је да није на адекватан начин решено питање потписивања докумената, да Устав Републике Србије и поједини закони прописују тумаче за особе које не виде, као и да деци која похађају редовне школе нису обезбеђени прилагођени уџбеници. Повереница је том приликом охрабрила представнике Савеза да подносе притужбе због дискриминације.

7. октобра 2011. године одржан је састанак са представницама и представницима Уније организација Србије које се баве заштитом људи које живе са ХИВ-ом - „Став” Суботица, „Више од помоћи” Београд, „Сунце” Ниш, Асоцијација „Жена” Београд, „Црвена линија” Нови Сад, „Ас” Београд, „ПаО2” Панчево, „Нова” Панчево.

18. октобра 2011. године у канцеларији Повереника одржан је састанак са представницима државне управе, независних тела и цивилног сектора, о реализацији пројекта „Борба против дискриминације по свим основама у образовном систему Србије” који спроводе Комитет правника за људска права и Београдски центар за људска права, уз подршку Делегације Европске Уније у Србији.

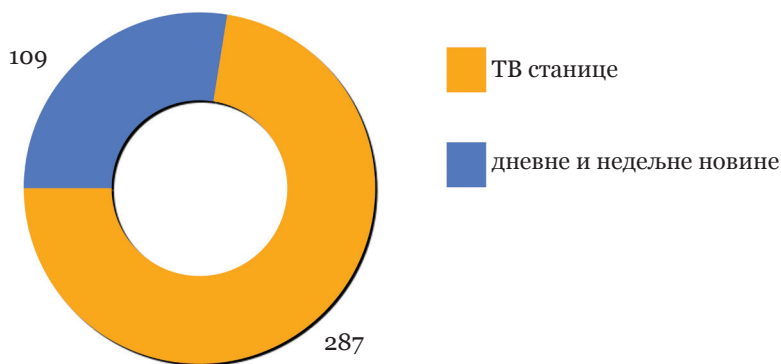
Током 2011. године успостављен је контакт са националним саветима националних мањина и са црквама и верским заједницама, како оним из реда тзв. традиционалних верских заједница, тако и са оним који спадају у ред тзв. нетрадиционалних верских заједница. Свима је упућен позив на сарадњу, са информацијама о улози, задацима, начину рада и поступања Повереника за заштиту равноправности.

Рад Повереника за заштиту равноправности изазвао је велику пажњу младих људи, од којих су многи желели да стажирају и волонтирају. Током 2011. године две особе су, у склопу пројекта који спроводи Управа за родну равноправност, биле на тромесечној пракси у својству стажиста. Запослени у стручној служби организовали су и једнонедељну практичну обуку за пет студената ангажованих у раду Правне клинике за заштиту од дискриминације Правног факултета у Београду. Иако би волонтирање у стручној служби Повереника било од изузетне користи за промовисање равноправности и саме институције Повереника, због ограниченог радног простора не постоји могућност да се овим захтевима изађе у сусрет.

5.3. Сарадња са медијима

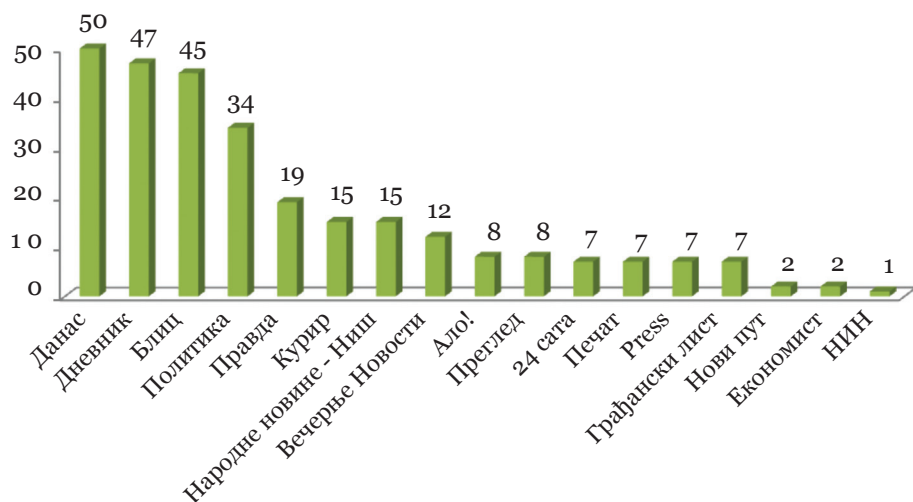
У односу на претходну годину, интересовање медија за рад и активности Поверенице за заштиту равноправности у знатном је порасту. Овај пораст броја појављивања у медијима, постоји пре свега због многих активности поверенице за заштиту равноправности, као и запослених у институцији Повереника, али и због повећања свести новинара и новинарки о важности рада овог органа.

Статистички гледано, у штампаним медијима објављено је 287 новинских чланка (изјава, извештаја, саопштења, коментара), укључујући и текстове у којима се помиње повереница за заштиту равноправности. У електронским медијима, објављено је 109 прилога, изјава, саопштења и тематских ТВ пакета у којима се помиње или је цитирана повереница за заштиту равноправности.

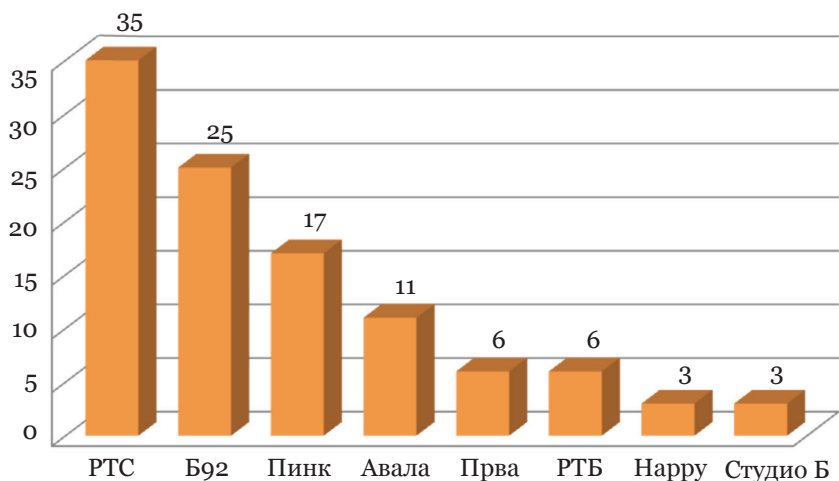
Појављивање у медијима

У штампаним медијима, текстова у вези са повереницом највише је објавио дневни лист Данас 50, затим новосадски Дневник 47, Блиц 45, Политика 34, итд.

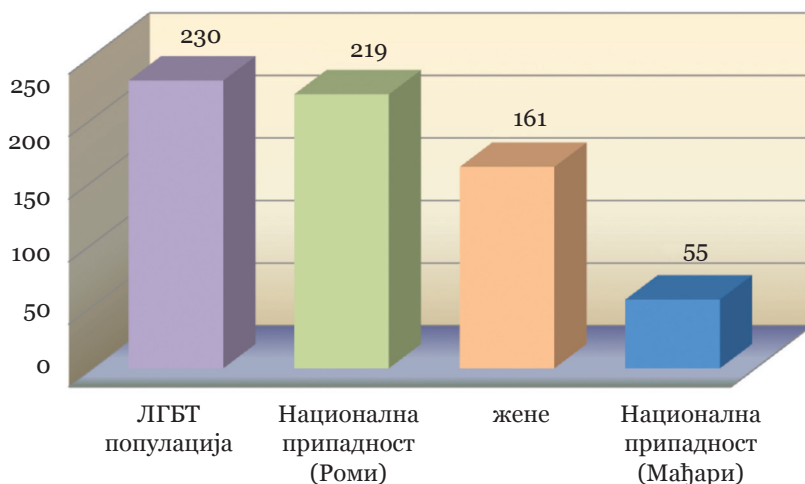
Повереница: Заступљеност у штампаним медијима

У електронским медијима, повереница се највише појављивала на РТС-у -35 пута, телевизији Б92 - 25, затим на ТВ Пинк - 17, итд.

Повереница: Заступљеност у електронским медијима

Анализирајући објављене тестове током 2011. године, стиже се до податка да међу укупно 985 чланака, извештаја, коментара и прилога, доминирају теме о дискриминацији ЛГБТ популације, затим о Ромима, неравноправности жена у Србији, као и Мађарима.

Заступљеност у медијима по основима дискриминације

Медији су се посебно интересовали за мишљења поверенице за заштиту равноправности о предлозима појединих закона или друштвеним феноменима. Због тога су у дневном листу Блиц објављени ВИП коментари 1) о архитектонским препрекама са којима се срећу особе са инвалидитетом; 2) о дискриминацији старих особа; 3) о мирном решавању сукоба.

Такође, *Политика* је објавила експертски коментар поверенице о Нацрту закона о правима детета, док је *Нови магазин* изнео коментаре три универзитетска професора/стручњака о Паради поноса: поверенице Невене Петрушић, Жарка Кораћа и Ратка Божовића.

Уз подршку УНДП, израђен је спот „0% толеранције на дискриминацију”, у коме су волонтерски биле ангажоване познате јавне личности. Спот су бесплатно емитовали РТС, РТВ и локалне телевизије.

Истовремено, унапређен је изглед сајта www.ravnopravnost.gov.rs који је обogaћен бројним новим прилозима и садржајима, а ажурира се свакодневно.

6. ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ

6.1. Креирање модела медијације у случајевима дискриминације

У току прошле године интензивно се радило на креирању посебног модела медијације у случајевима дискриминације стварима, који би био прилагођен овој специфичној врсти сукоба и повреда. Ради стварања услова за примену медијације, формирана је радна група експерата која је радила на припреми посебног модела медијације, на изради програма специјализоване обуке за будуће медијаторе и обуке за запослене у сектору за поступање по притужбама, на развијању индикатора за препознавање медијабилних случајева, као и на разради процедура и начина поступања у медијабилним случајевима дискриминације. Очекује се да започете активности буду приведене крају и да ускоро започне специјализована обука првих медијатора, који ће по окончању обуке бити на посебној Листи медијатора Повереника.

6.2. Издавачка делатност

Ради бољег информисања грађана и организација цивилног друштва о раду институције Повереника и промовисању равноправности, током 2011. године припремљено је неколико публикација и брошура.

„Редован годишњи извештај Повереника за заштиту равноправности за 2010. годину”, Београд, 2011. (на српском и енглеском језику), 70 стр.

Публикација садржи интегрални текст извештаја за 2010. годину, који је Повереник поднео Народној Скупштини Републике Србије.

„Зборник мишљења, препорука и упозорења Повереника за заштиту равноправности”, Београд, 2011, 332 стр.

Публикација садржи 56 мишљења и препорука, осам препорука мера за унапређивање равноправности, три законодавне иницијативе и мишљења о прописима и 23 упозорења јавности, која је Повереник за заштиту равноправности издао у периоду од 1. јула 2010. године до 30. новембра 2011. године. Објављивањем ове публикације јавности је пружен увид у почетне резултате рада Повереника у спровођењу антидискриминационих прописа. Публиковани акти представљају преглед првих корака у изградњи антидискриминационе праксе Повереника за заштиту равноправности, показатељ су видљивости саме институције, али и спремности грађана и грађанки и невладиних организација да препознају, реагују и користе законске механизме за заштиту од дискриминације. Улога Зборника је да помогне разумевању самог феномена дискриминације, као и да представља подстрек свим друштвеним актерима да још активније и ефективније делују на сузбијању дискриминације у Србији.

„Права детета у Међународном праву”, Невена Вучковић Шаховић (ур.), Заштитник грађана, Повереник за заштиту равноправности, Београд, 2011, 492 стр.

Ова публикација, коју су заједнички објавили Заштитник грађана и Повереник за заштиту равноправности, уз подршку UNICEF-а, пружа целовит и свеобухватан преглед савремених међународних стандарда у области права детета. Поред докумената о људским правима, публикација садржи текстове универзалних докумената о правима детета, према редоследу њиховог доношења, текстове документа која се односе на поједине посебне области права детета, као и најзначајнија европска документа из домена људских права и права детета. Публикација је намењена свима онима који учествују у остваривању, заштити и унапређивању права детета у Србији.

Током 2011. године публиковане су брошуре и лифлети, као и образац притужбе, на српском и језицима мањина, који су дистрибуирани организацијама цивилног друштва и коришћени у кампањи „Поверење у повереницу”.

6.3. Рад на стратешком планирању

Процес стратешког планирања, у коме су активно учествовали сви запослени у стручној служби, започео је крајем 2011. године. Дефинисане су заједничке вредности (Независност; Добри односи и сарадња; Уважавање различитости; Професионалност и транспарентност; Стално учење, едукативна улога институције; Доступност и инклузивност), визија (Србија је праведно и отворено друштво равноправних људи са једнаким могућностима у коме се цени и негује различитост) и мисија (Искорењивање сваке дискриминације и допринос изградњи толерантног друштва у коме сви уживају једнака права и имају једнаке могућности), као и стратешки приоритети (Стабилан систем заштите једнакости у свим областима живота и рада људи; Повећање доступности институције Повереника; Повећање свести јавности о дискриминацији; Ефикасна и функционална служба Повереника).

Очекујемо да процес израде Стратегије буде завршен у току 2012. године, заједно са радом на Акционом плану за њено спровођење.

6.4. Електронска база података

У току 2011. године стручна служба Повереника, у сарадњи са запосленима из Управе за заједничке послове, радила је на припреми посебног програма за потребе стручне службе Повереника, којим се олакшава рад на предметима и обезбеђује формирање електронске базе података. Програм омогућава прикупљање, разврставање и статистичку обраду података по одређеним параметрима.

7. ИЗВРШАВАЊЕ ОБАВЕЗА ПО ЗАКОНУ О СЛОБОДНОМ ПРИСТУПУ ИНФОРМАЦИЈАМА ОД ЈАВНОГ ЗНАЧАЈА

Повереник за заштиту равноправности обезбеђује слободан приступ општим актима из своје надлежности, информацијама од јавног значаја и другим информацијама које омогућавају грађанима да буду упознати са радом Повереника.

Повереник обезбеђује слободан приступ информацијама поступајући по захтевима за слободан приступ информацијама од јавног значаја, објављивањем Информатора о раду и других информација на својој интернет презентацији, извештавањем Народне скупштине, обавештавањем јавности путем саопштења, публикација, одржавањем конференција за штампу и на друге одговарајуће начине.

Информатор о раду Повереника за заштиту равноправности први пут је објављен 29. децембра 2010. године и од тада се његов садржај редовно ажурира и унапређује.

Од 1. јануара до 31. децембра 2011. године, Поверенику за заштиту равноправности поднето је пет захтева за слободан приступ информацијама од јавног значаја, на које је одговорено у законском року од 15 дана од дана њиховог пријема. Три захтева су се односила на информације везане за конкретне притужбе по којима је повереница за заштиту равноправности поступала од момента ступања на дужност. По један захтев се односио на број поднетих притужби везаних за дискриминацију особа са инвалидитетом и број притужби везаних за дискриминацију на основу етничке или националне припадности.

Табеларни приказ броја поднетих захтева по категоријама:

Тражилац информације	Број поднетих захтева	Број усвојених захтева	Број одбачених захтева	Број одбијених захтева
Грађани	2	2	-	-
Медији	-	-	-	-
Невладине орг. и др. удр. грађана	2	2	-	-
Политичке странке	-	-	-	-
Органи власти	1	1	-	-
Остали	-	-	-	-
Укупно	5	5	-	-

Приликом давања информација стручна служба посебну пажњу посвећује заштити података о личности, у складу са Законом о заштити података о личности⁸⁴. Странка у поступку пред Повереником за заштиту равноправности има право на поверљивост свих приватних података који се налазе у списима предмета и са којима су упозната лица запослена у стручној служби. Од начела поверљивости може се одступити само у случајевима који су прописани законом.

О сарадњи са представницима средстава јавног информисања стара се шефица Кабинета поверенице за заштиту равноправности, у складу са Правилником о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у стручној служби Повереника за заштиту равноправности.⁸⁵ О слободном приступу информацијама од јавног значаја стара се запослени у складу са Одлуком о именовању овлашћеног лица за поступање по захтеву за слободан приступ информацијама од јавног значаја.

Ради лакшег коришћења права на слободан приступ информацијама од јавног значаја, грађанима је омогућено да на интернет адреси Повереника за заштиту равноправности виде и преузму обрасце са примерима за подношење захтева и жалби за слободан приступ информацијама. Захтев се може поднети у писаној форми и без коришћења ових образаца. Битно је да се у захтеву јасно наведе која се информација тражи, односно на шта се конкретно она односи, тј. што прецизнији опис информације. Захтев може, али не мора, да садржи разлоге за захтев као и друге податке који олакшавају проналажење тражене информације. Увид у документ који садржи тражену информацију је бесплатан у складу са Законом о слободном приступу информацијама од јавног значаја⁸⁶.

Захтев за приступ информацијама од јавног значаја које се односе или су настале у вези са радом Повереника, може се поднети Поверенику у писаној форми, на адресу: Повереник за заштиту равноправности, Београдска бр. 70, Београд, или електронском поштом, на адресу: poverenik@ravnopravnost.gov.rs

⁸⁴ „Службени гласник РС”, број 97/08.

⁸⁵ Правилник о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места може се видети на: <http://www.ravnopravnost.gov.rs/files/Pravilnik%20o%20sistemizaciji%2021%2006%202010.pdf>

⁸⁶ „Службени гласник РС”, бр. 120/04, 54/07, 104/09 и 36/10.

8. ИЗВЕШТАЈ О ИЗВРШЕЊУ ФИНАНСИЈСКОГ ПЛАНА И ПЛАН ЗА 2012.

У претходној години Поверенику за равноправност је одобрено 96.213.000 динара од чега је утрошено 50.452.539,22 динара. Реализација доступних буџетских средстава је била 80%. Како су многи запослени почели са у току године, радили су мање од дванаест месеци, тако да је ребалансом у октобру смањен буџет на 62.756.000,00 динара. Законом о Буџету за 2012. годину предвиђена су средства у износу од 89.471.000 динара.

Сва средства су планирана и извршавана у складу са надлежношћу, правима и овлашћењима Повереника за заштиту равноправности и у циљу њиховог законитог, ефикасног и економичног извршавања, имајући у виду искуства других независних институција.

Извршење и ребаланс буџета у 2011. и план за 2012. годину

Економ. класиф.	Опис	Средства из Буџета за 2011 Сл. гл. 101/10	Ребаланс буџета за 2011 Сл. гл. 78/11	Структурно кориговани ребаланс	Извршење буџета у 2011. год.	% остварења 6 : 5	Средства из Буџета за 2012 Сл. гл. 101/11
Σ		96.213.000,00	62.756.000,00	62.756.000,00	50.452.539,22	80,39	89.471.000
1	2	3	4	5	6	7	8
411	Плате, додаци и накнаде запосл.	57.386.000,00	18.913.000,00	17.967.350,00	12.404.381,43	69,04	35.044.000
412	Социјал. доприноси на терет посло.	10.128.000,00	3.088.450,00	3.088.450,00	2.220.384,37	71,89	6.112.000
413	Накнаде у натури	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	50.000
414	Социјална давања запосленима	800.000,00	760.000,00	760.000,00	0,00	0,00	800.000
415	Накнаде трошкова за запослене	1.000.000,00	950.000,00	950.000,00	721.207,95	75,92	700.000
416	Награде запосленима	1.000,00	1.000,00	1.000,00	0,00	0,00	1.000
421	Стални трошкови	4.500.000,00	2.774.000,00	2.774.000,00	1.898.532,06	68,44	3.225.000
422	Трошкови путовања	3.850.000,00	2.750.000,00	2.750.000,00	2.177.053,14	79,17	3.500.000
423	Услуге по уговору	9.048.000,00	19.976.000,00	19.976.000,00	19.832.434,45	99,28	19.048.000
424	Специјализоване услуге	0,00	200.000,00	200.000,00	0,00	0,00	300.000
425	Текуће поправке и одржавање	500.000,00	163.500,00	163.500,00	8.000,04	4,89	400.000
426	Материјал	2.600.000,00	2.975.000,00	2.975.000,00	2.928.409,52	98,43	2.975.000
462	Дотације међунар. организацијама	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	6.206.000
481	Дотације невладиним организацијама	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	3.000.000
482	Порези, обавезне таксе и казне	95.000,00	902.500,00	902.500,00	0,00	0,00	400.000
511	Зграде и грађевински објекти	5.450.000,00	3.758.200,00	3.758.200,00	2.046.205,00	54,45	1.000.000
512	Машине и опрема	0,00	6.190.000,00	6.190.000,00	5.947.676,96	96,09	6.000.000
515	Нематеријална имовина	0,00	300.000,00	300.000,00	268.254,30	89,42	750.000

9. ПРЕПОРУКЕ ЗА СУЗБИЈАЊЕ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ И УНАПРЕЂЕЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ

На основу података прикупљених у поступку по притужбама и увида у кључне проблеме у остваривању фактичке равноправности, могу се издвојити неколико приоритетних задатака које надлежни органи и институције треба да испуне у циљу ефикаснијег и делотворнијег спречавања и сузбијања дискриминације:

1. Изградити Националну стратегију за борбу против дискриминације - целовит правно-политички документ којим ће се дефинисати свеобухватне краткорочне, средњорочне и дугорочне мере и активности државних органа и других друштвених актера, у циљу спречавања и сузбијања дискриминације. Усвајање овог документа, заједно са акционим планом за његово спровођење, олакшало би примену антидискриминационих прописа и посебних мера и допринело отклањању узрока дискриминације, јачању свести јавности о штетним последицама нетолеранције и дискриминације и индивидуалној користи коју свако остварује поштовањем права других и другачијих и прихватањем и уважавањем разли-читости.

2. Успоставити и операционализовати јединствен и централизован систем прикупљања, регистровања и анализе података о случајевима дискриминације, који обезбеђује: континуирано праћење распрострањености и учесталости дискриминације, с обзиром на основ, облик, начин, област и место испољавања, праћење и анализу података о жртвама дискриминације, о извршиоцима дискриминације, као и о спроведеним поступцима за заштиту од дискриминације, укључујући и податке о садржини правне заштите која је пружена, броју процесуираних кривичних дела и прекршаја и др., уз пуно поштовање законских прописа о заштити података о личности.

3. Интензивирати рад на реализацији мера утврђених националним и локалним стратешким документима и акционим плановима, у циљу отклањања препрека и околности које ометају постизање пуне равноправности депривираних, рањивих и маргинализованих друштвених група: Рома, особа са инвалидитетом, старијих особа, избеглих и интерно расељених особа, сиромашних и других социјално угрожених особа, укључујући и децу и жене која припадају овим групама, како би се створили услови да ефективно уживају сва гарантована права, без било ког вида директне или индиректне дискриминације.

4. Обезбедити интегрисање родне перспективе у све одлуке и политике и појачати рад државних органа, органа локалне самоуправе и надлежних институција на имплементацији мера за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности, утврђених националним и локалним стратегијама и акционим плановима.

5. Обезбедити делотворан приступ правди жртвама дискриминације, што, поред осталог, укључује и обезбеђивање адекватне правне помоћи, бесплатне или по смањеним трошковима, жртвама дискриминације када нису у стању да је плате или када интереси правде то налажу.

6. Обезбедити да сви надлежни органи, у складу са својим овлашћењима, координисано делују на сузбијању медијске промоције говора мржње, насиља, нетолеранције и дискриминаторних ставова и да медији, а посебно јавни радиодифузни сервиси и јавна предузећа и установе из области јавног информисања, буду главни промотери идеје равноправности, толеранције и недискриминације, те да својим деловањем активно доприносе подизању свести јавности и изменама друштвених и културних образаца и обичаја који се заснивају на стереотипима и предрасудама према мањинским и маргинализованим друштвеним групама.

7. Предузети, без одлагања, све неопходне мере како би се у наставне програме на свим нивоима, као и у уџбенике и друге наставне материјале, интегрисале теме које код ученика/студената развијају културу мира, толеранције, солидарности, разумевања и уважавања различитости, родне равноправности и недискриминације, а из наставних материјала елиминисали сви садржаји који подржавају родне и друге стереотипе и предрасуде.

8. Креирати и реализовати програме обуке за наставнике у основним и средњим школама у циљу повећања њихове сензибилисаности за проблем дискриминације и оспособљавања да у свом педагошком раду са ђацима развијају дух толеранције, солидарности, разумевања и прихватања различитости и недискриминаторног понашања и својим радом доприносе стварању пријатељског окружења за све ученике.

9. Израдити, без одлагања, одговарајући подзаконски акт којим се, у складу са Законом о основама система образовања и васпитања, ближе уређују критеријуми и индикатори за препознавање дискриминације у школама, утврђује начин сузбијања дискриминације и регулишу процедуре и активности које се предузимају према извршиоцима дискриминације (наставног и ненаставног особља, ученика и трећих лица).

10. Креирати и реализовати програм обуке намењен послодавцима који ће омогућити стицање практичних знања и развијање механизма за увођење принципа једнаких могућности и недискриминације у област рада и запошљавања, spreчавање свих облика директне и индиректне дискриминације и управљање разноврсношћу у радном окружењу.

11. Планирати и реализовати мере које које ће обезбедити да састав државних органа, органа локалне самоуправе и других органа јавне власти и њихових организационих јединица, у највећој могућој мери одговара националном саставу становништва на њиховом подручју, што подразумева повећање броја запослених

припадника/припадница националних мањина у овим органима, укључујући и њихово школовање и оспособљавање за обављање послова у органима јавне власти.

12. Обезбедити да носиоци јавног радиодифузног сервиса производе и емитују програме који својим садржајима омогућавају изражавање културног идентитета националних мањина и етничких група, укључујући и стварање услова да на подручјима на којима живе и раде, прате програме и на свом матерњем језику и писму.

13. Планирати и реализовати мере за подизање капацитета националних савета националних мањина како би били у фактичкој могућности да ефикасно остварују улоге које имају у области образовања, културе, обавештавања на језику националне мањине и службене употребе језика и писма.

14. Обезбедити ефикасно спровођење законских прописа о образовању, запошљавању и професионалној рехабилитацији особа са инвалидитетом и уклањање баријера које особама са инвалидитетом ометају приступ објектима, превозу, информацијама, комуникацијама и другим јавним услугама.

15. Предузети адекватне радње које ће обезбедити да се у току израде нацрта закона и свих других општих аката државних органа, органа локалне самоуправе и других органа јавне власти врши брижљива анализа усаглашености одредаба с начелом једнакости, како би се елиминисала свака могућност доношења правних аката који садрже дискриминаторне прописе.

16. Допунама Кривичног законика Републике Србије обезбедити свеобухватну инкриминацију и адекватно кажњавање злочине из мржње, тј. дела чије је извршење мотивисано мржњом заснованом на раси, боји коже, етничкој или националној припадности, вероисповести, политичком или другом убеђењу, језику, полу, сексуалној оријентацији, родном идентитету, старости, здравственом стању, инвалидитету, образовању, друштвеном положају, социјалном пореклу, имовном стању или неком другом личном својству;

17. Спровести обуку полицијских службеника за сузбијање злочина из мржње, како би били оспособљени да адекватно реагују, спроводе истраге, сакупљају и размењују информације, сарађују са тужиоцима, као и да у сарадњи са другим друштвеним актерима проактивно делују на сузбијању злочина из мржње.

18. Ускладити правне прописе којима су уређени услови и поступак регистрације нетрадиционалних верских заједница са домаћим, европским и међународним стандардима о равноправности цркава и верских заједница, како би се спречила посредна дискриминација ових верских заједница и самих верника.

19. Наставити рад на едукацији судија, јавних тужилаца и адвоката у области грађанскоправне, кривичноправне и прекршајноправне заштите од дискриминације, како би се обезбедило да правосудни органи правилно и уједначено тумаче и примењују антидискриминационе прописе, у складу са међународним стандар-

дима и праксом међународних правосудних институција, дајући тиме пуни допринос сузбијању дискриминације и заштити жртава дискриминаторног поступања.

20. Развити механизме и процедуре у органима јавне власти који обезбеђују да се у поступцима по притужбама Поверенику за заштиту равноправности пруже све тражене информације и подаци и реализују препоруке које Повереник даје ради отклањања, спречавања и сузбијања дискриминације.

21. Пружити подршку развоју стручне службе Повереника за заштиту равноправности до њеног пуног капацитета, обезбеђивањем већег пословног простора.

